

คู่มือสื่อมวลชน
งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร
วันที่ ๒๕-๒๙ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๐

คู่มือสื่อมวลชนใน
งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร
วันที่ ๒๕-๒๙ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๐

คำนำ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร เสด็จสวรรคตเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๓
ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๙ เวลา ๑๕ นาฬิกา ๕๒ นาที
สิริพระชนมพรรษาปีที่ ๘๙ ทรงครองสิริราชสมบัติได้ ๗๐ ปี

การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระ
ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร นับเป็น
ความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่สำหรับปสกนิกรชาวไทย และ
ประชาคมโลก พระราชกรณียกิจนานัปการตลอดรัชสมัย
ของพระองค์สะท้อนให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณ
พระอัจฉริยภาพ และความมุ่งมั่นพระราชหฤทัยที่จะทรง
ครองแผ่นดินเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ทรงอุทิศ
พระองค์เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของ
ประชาชนชาวไทยให้พัฒนาไปอย่างยั่งยืนจนเป็นที่ประจักษ์
แก่สาธารณชน เป็นที่ยอมรับและสดุดีของนานาชาติ

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์การจัดงาน
พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระ
ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
จัดพิมพ์หนังสือคู่มือสื่อมวลชนเล่มนี้ขึ้น เพื่อให้ข้อมูล
พื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ความรู้
เรื่องพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ โบราณราชประเพณี
การถวายพระเพลิงพระบรมศพ หมายกำหนดการพระราชพิธี

ถวายพระเพลิงพระบรมศพ ระหว่างวันที่ ๒๕-๒๙ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๐ การเชิญพระโกศพระบรมศพ เพื่อถวายพระเพลิง ณ พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง การเชิญพระบรมอัฐิ และพระบรมราชสรีรางคารกลับสู่พระบรมมหาราชวัง ซึ่งล้วนมีแนวทางปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นงานมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

คู่มือสื่อมวลชนเล่มนี้ยังได้ให้รายละเอียดเรื่องสถานที่ปฏิบัติงานของสื่อมวลชน การให้บริการต่าง ๆ ในศูนย์สื่อมวลชน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว เพื่อแสดงความจงรักภักดีและเฉลิมพระเกียรติอย่างสูงสุดแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

สารบัญ

คำนำ	๒
พระราชประวัติ	๑๑
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร	
• พระราชประวัติ	๑๓
• พระราชกรณียกิจ	๒๕
• เสด็จสวรรคต	๕๗
การจัดงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร	๖๑
• โบราณราชประเพณีการถวายพระเพลิงพระบรมศพ	๖๓
• หมายกำหนดการงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ	๗๓
• การจัดขบวนพระบรมราชอิสริยยศ	๗๗
พระเมรุมาศและสิ่งก่อสร้าง ภายในมณฑลพิธีท้องสนามหลวง	๙๓
• มณฑลพิธี	๙๓
• พระเมรุมาศ	๙๗
• พระเบญจา	๑๐๑
• พระจิตกาธาน	๑๐๑
• ฉากบังเพลิง	๑๐๓
• ช่าง หรือ สำส้าง	๑๐๙
• หอเปลื้อง	๑๐๙
• ซาลา	๑๑๑
• พระที่นั่งทรงธรรม	๑๑๑

• ศาลาลูกขุน	๑๑๕
• คด	๑๑๕
• ทับเกษตร	๑๑๕
• ทิม	๑๑๗
• พลับพลายก	๑๑๗
• ราชวัติ	๑๑๙
• สัตว์หิมพานต์	๑๑๙

สิ่งก่อสร้างภายนอกมณฑลพิธีท้องสนามหลวง ๑๒๒

• เกยลา	๑๒๒
• พลับพลายก	๑๒๓

เครื่องสูงสำคัญสำหรับพระบรมราชอิสริยยศ ๑๒๔

• ฉัตร	๑๒๗
• ฉัตรแขวนหรือปัก	๑๒๗
• ฉัตรที่ใช้ประดับบนยอดพระโกศพระบรมอัฐิ	๑๒๗
• ฉัตรปักพระเบญจา	๑๒๘
• ฉัตรสำหรับตั้งในพิธี	๑๒๘
• นพปฎลมหาเศวตฉัตร	๑๒๘

พระโกศ ๑๓๑

• พระโกศจันทน์	๑๓๑
• พระโกศทองใหญ่	๑๓๔
• พระโกศพระบรมอัฐิ	๑๓๕
• ช่อไม้จันทน์	๑๓๙

ราชรถ ราชยาน

๑๔๑

- ความหมายของราชรถ ราชยาน ๑๔๑
- พระมหาพิชัยราชรถ ๑๔๕
- เวชยันตราชรถ ๑๔๗
- ราชรถน้อย ๑๔๙
- ราชรถปืนใหญ่/ราชรถรางปืน ๑๕๑
- พระที่นั่งราเชนทรยาน ๑๕๓
- พระที่นั่งราเชนทรยานน้อย ๑๕๕
- พระยานมาศสามลำคาน ๑๕๕
- พระเสลี่ยงกลีบบัว ๑๕๙
- พระเสลี่ยงแว่นฟ้า ๑๕๙
- เกรินบันไดนาค ๑๖๑
- เครื่องแต่งกายสำหรับริ้วขบวนพระบรมราชอิสริยยศ ๑๖๒

ดอกไม้จันทน์และจุดถวายดอกไม้จันทน์

๑๗๗

การเก็บพระบรมอัฐิและพระบรมราชสรีรางคาร

๑๘๒

เครื่องสังเค็ด

๑๘๗

การแสดงมหรสพสมโภช

๑๙๑

หนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ

๑๙๖

ศูนย์สื่อมวลชน

๒๐๑

- ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุกระจายเสียงและ
ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุโทรทัศน์ ๒๑๗

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม
เพื่อประโยชน์สุข
แห่งมหาชนชาวสยาม”

พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์
จักรีนฤเบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร
ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓

พระราชประวัติ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันจันทร์ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือนอ้าย ปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๘๙ ตรงกับวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ เวลา ๐๘.๔๕ น. (ตรงกับเวลา ๒๐.๔๕ น. ในประเทศไทย) ณ โรงพยาบาลเคมบริดจ์ (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นโรงพยาบาลเมานท์ ออเบอร์น) เมืองเคมบริดจ์ รัฐแมสซาชูเซตส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นพระโอรสพระองค์เล็ก ในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ พระราชทานพระนามว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช มีความหมายว่า “พลังของแผ่นดิน” มีสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชและสมเด็จพระโสทรเชษฐภคินีคือ

๑. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ประสูติเมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

๒. พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร รัชกาลที่ ๘ เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๘

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยเสด็จสมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช และสมเด็จพระ

พระโสทรเชษฐภคินีนิวัตประเทศไทยเมื่อพ.ศ. ๒๔๗๑
ในขณะมีพระชนมายุ ๑ พรรษาเศษ สมเด็จพระบรม
ราชชนกเสด็จสวรรคตวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒

การศึกษา

ทรงศึกษาระดับอนุบาลกับครูมิสซิสเดวิส ซึ่งเปิดสอน
ที่บ้าน เมื่อพระชนมายุ ๕ พรรษา ทรงเข้ารับการศึกษ
ขั้นต้น ณ โรงเรียนมาแตร์เดอี ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖
เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี
สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช และสมเด็จพระโสทรเชษฐภคินี
ไปประทับ ณ เมือง โลซานน์ (Lausanne) ประเทศ
สวิตเซอร์แลนด์ ทรงศึกษาชั้นประถมศึกษา ณ โรงเรียน
เมียร์มองต์ (Ecole Miremont) ทรงศึกษาวิชาภาษาฝรั่งเศส
ภาษาอังกฤษ และภาษาเยอรมัน จากนั้นทรงย้ายมาศึกษา
ต่อชั้นประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษา ณ เอกอล นูแวล
เดอลา สวิส โรม็องด์ (Ecole Nouvelle de la Suisse
Romande) เมืองไชยิซัวร์โลซานน์ (Chailly-sur-Lausanne)
หลังทรงได้รับประกาศนียบัตรทางอักษรศาสตร์ (Diplôme
de Bachelier es Lettres) จากยิมนาส กลาซีก กังโดนาล
เมืองโลซานน์ (Gymnase Classique Cantonal Lausanne)
แล้ว ทรงเลือกศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยโลซานน์ในแขนง
วิชาวิทยาศาสตร์

ในวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงสละราชสมบัติ คณะรัฐบาลไทยได้กราบบังคมทูลเชิญพระโอรสพระองค์ใหญ่ ในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก คือพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล พระชนมายุ ๙ พรรษา เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๘ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เมื่อสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๘ ทรงได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

เสด็จนิวัตประเทศไทยเป็นการชั่วคราว

ในพ.ศ. ๒๔๘๑ โดยเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ (พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร) นิวัตประเทศไทย พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนีประทับอยู่ราว ๒ เดือน จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ สวิตเซอร์แลนด์ ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๓-๒๔๙๒ เกิดสงครามแผ่ขยายออกไปทั่วโลก หลังสงครามในทวีปเอเชียสิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ จึงโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล นิวัตประเทศไทยเป็นครั้งที่สอง

เสด็จขึ้นครองราชย์

วันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เสด็จสวรรคต พระที่นั่งบรมพิมาน คณะรัฐบาลจึงได้กราบบังคมทูลเชิญ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ สืบราชสันตติวงศ์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๙ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ขณะนั้นมีพระชนมายุ ๑๘ พรรษาเศษ เฉลิมพระนามว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช และรัฐบาลได้แต่งตั้งคณะผู้สำเร็จราชการเพื่อบริหารราชการแผ่นดินแทนพระองค์ เนื่องจากยังทรงพระเยาว์และยังทรงมีพระราชภารกิจด้านการศึกษา

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินกลับไปทรงศึกษาต่อเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ณ มหาวิทยาลัยโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์เช่นเดิม แต่ครั้งนี้ทรงเลือกศึกษาวิชา รัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ แทนวิชาวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ที่ทรงศึกษาอยู่

ทรงหมั้น

ระหว่างประทับอยู่ที่เมืองโลซานน์ ทรงพบกับ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ธิดาในหม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร และหม่อมหลวงบัว กิติยากร ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศข่าวทรงหมั้นกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

ทรงอภิเษกสมรส

พ.ศ. ๒๔๙๓ เสด็จนิวัตประเทศไทย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ต่อมาในวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ณ พระตำหนักสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ วังสระปทุม ทรงจดทะเบียนสมรสตามกฎหมายเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร เป็นสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามโบราณราชประเพณี ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง เสด็จพระปรมาภิไธยตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร” และพระราชทานพระปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ทรงหลังทักษิโณทก ตั้งพระราชสัตยาธิษฐานจะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจปกครองราชอาณาจักรโดยทศพิธราชธรรม ขณะประทับเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐภายใต้ฉัตรพญาลมहाเศวตฉัตร ในโอกาสนี้ ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ เป็น “สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี”

วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี กลับไปสวิตเซอร์แลนด์อีกครั้งเพื่อรักษาพระพลานามัยตามที่คณะแพทย์ถวายคำแนะนำ และเสด็จนิวัตประเทศไทยเป็นการถาวรเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ ประทับ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และพระที่นั่งอัมพรสถาน

พระราชโอรส พระราชธิดา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรม
ราชินีนาถ มีพระราชโอรสและพระราชธิดา ๔ พระองค์คือ

๑. ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนา
พรรณวดี ประสูติเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๔
ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

๒. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทร
เทพยวรางกูร เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๔๙๕ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

๓. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๘
ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

๔. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์
อัครราชกุมารี ประสูติเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๐
ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

ทรงพระผนวช

วันที่ ๒๒ ตุลาคม-๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๙ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจำพรรษา ณ พระตำหนักปั้นหย่า วัดบวรนิเวศวิหาร และปฏิบัติพระศาสนกิจเป็นเวลา ๑๕ วัน ระหว่างนั้น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์เป็นที่เรียบร้อยสมกับที่ ทรงไว้วางพระราชหฤทัย จึงทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระราชอิสริยยศกึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นับเป็นพระองค์ที่ ๒ ในพระบรมราชจักรีวงศ์

พระราชกรณียกิจ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ตลอดรัชสมัยของพระองค์ เสด็จพระราชดำเนินไปยังท้องถื่นต่าง ๆ ทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบททุรกันดาร เพื่อทรงเยี่ยมเยียนและซักถามเรื่องความเป็นอยู่ของประชาชน ด้วยน้ำพระราชหฤทัยมุ่งหวังให้ประชาชนของพระองค์พ้นจากความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิต กล่าวกันว่าไม่มีแห่งหนตำบลใดในประเทศไทยที่พระองค์ไม่เคยย่างพระบาทไปถึง การทรงงานในแต่ละพื้นที่ก่อให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ ครอบคลุมการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยทุกด้าน

ด้านการเกษตร การชลประทาน และการพัฒนาคุณภาพชีวิต

พ.ศ. ๒๔๙๖ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในเขตที่ราบภาคกลางเป็นครั้งแรก และเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งถูกทอดทิ้งและไม่ได้รับการพัฒนา พื้นที่เต็มไปด้วยความแห้งแล้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘

การเกษตรถือเป็นรากฐานชีวิตของคนไทย น้ำคือชีวิตของประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรม พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จึงทรงให้ความสนใจพระราชหฤทัย

ในโครงการพัฒนาทรัพยากรน้ำเป็นพิเศษ ดังพระราชดำริส
ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐานเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม
พ.ศ. ๒๕๒๙ ความตอนหนึ่งว่า

“หลักสำคัญต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้เพื่อการเพาะปลูก
เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำ คนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่
ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้า คนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้า ไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้”

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกี่ยวกับ
แหล่งน้ำโครงการแรกเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๔๖ เมื่อเสด็จ
พระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรหมู่บ้านเขาเต่า ตำบล
หนองแก อำเภอกว๊าน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกิดเหตุการณ์
รยนต์พระที่นั่งติดหล่ม ทรงเห็นชาวบ้านหาบน้ำด้วยความ
เหนื่อยยาก จึงพระราชทานพระราชดำริให้สร้างอ่างเก็บน้ำ
เขาเต่า เพื่อบรรเทาความแห้งแล้งและความเดือดร้อนของ
ราษฎรจากการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค อ่างเก็บน้ำแห่งนี้
สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖

ต่อมามีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกี่ยวกับ
น้ำเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้ง อุทกภัย
และเพื่อบำบัดน้ำเสีย โครงการพัฒนาแหล่งน้ำมีทั้งโครงการ
ขนาดใหญ่ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งภัยแล้งและน้ำท่วม ไป
จนถึงโครงการขนาดกลางและขนาดเล็ก ขึ้นอยู่กับสภาพ
ภูมิประเทศ สภาพเศรษฐกิจ และประโยชน์ที่ประชาชนจะ
ได้รับ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกี่ยวกับน้ำ ยัง
รวมถึงโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำสำคัญ โครงการแก้มลิง
และโครงการผันหลวง

สภาพแวดล้อมในพื้นที่หลายส่วนของประเทศไทย ถูกทำลาย เนื่องมาจากการตัดไม้ หรือการปลูกพืชชนิดเดียวซ้ำ ๆ บนที่ดินเดิม พื้นที่นับล้านไร่ในภูมิภาคต่าง ๆ มีปัญหาเรื่องดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ราษฎรเพาะปลูกได้ผลผลิตต่ำจึงมีฐานะยากจน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ขึ้นในพื้นที่ที่มีปัญหาสภาพดินเสื่อมโทรม เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการพัฒนาการเกษตร และเป็นศูนย์กลางส่งต่อเทคโนโลยีด้านการเกษตรและฝึกอบรมอาชีพเพื่อเกษตรกร ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ จากนั้นจึงมีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอื่น ๆ ตามมาได้แก่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดจันทบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร และศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชประสงค์ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาทั้ง ๖ แห่ง ทำหน้าที่เป็น “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต”

เพื่อให้บทเรียนด้านการพัฒนาที่ประชาชนสามารถมาศึกษา และนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตและงานของตนเองได้ พระองค์มีพระราชดำริให้ทดลองแก้ปัญหาดินเปรี้ยวในแนวทางที่ทรงเรียกว่า “แก้งดิน” และโครงการหญ้าแฝก เพื่อป้องกันการเสื่อมโทรมและการพังทลายของหน้าดิน

เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรชาวไทยภูเขาบนดอยสูงในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นครั้งแรกเมื่อพ.ศ. ๒๕๑๒ ได้ทอดพระเนตรเห็นคุณภาพชีวิตของราษฎรชาวไทยภูเขาที่ลำบากยากจน ดำรงชีวิตด้วยการทำไร่เลื่อนลอยและปลูกฝิ่น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการหลวงเพื่อพัฒนาชีวิตชาวไทยภูเขา โดยให้หันมาปลูกพืชอื่นทดแทนฝิ่น ละทิ้งการทำไร่เลื่อนลอย และการถางป่า ซึ่งเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม ในช่วงเริ่มแรกจะไม่บังคับให้ชาวไทยภูเขาเลิกปลูกฝิ่น แต่จะนำพืชเมืองหนาวไปให้ทดลองปลูก หากเห็นว่าดี ก็ค่อยให้ขยายพื้นที่ปลูกต่อ ๆ ไป ส่งผลให้ชาวไทยภูเขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ป่าที่เคยถูกบุกรุกกลับมาสมบูรณ์เขียวขจีอีกครั้ง ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมูลนิธิโครงการหลวงเพื่อรวบรวมหน่วยงานต่าง ๆ กลายเป็นศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

โครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา เกิดขึ้นในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ซึ่งทรงใช้เป็นที่พักผ่อนวิจัยโครงการตามพระราชดำริทางการเกษตร เพื่อนำผล

การศึกษาพระราชทานแก่ประชาชน บริเวณพระตำหนัก
จะมีโครงการต่าง ๆ เช่น ป่าไม้สาธิต (พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๔)
นาข้าวทดลอง (พ.ศ. ๒๕๐๔) โรงโคนมสวนจิตรลดา
(พ.ศ. ๒๕๐๕) บ่อเพาะพันธุ์ปลานิล (พ.ศ. ๒๕๐๘) โรงนมผง
สวนดุสิต (พ.ศ. ๒๕๑๒) โรงสีข้าวตัวอย่างสวนจิตรลดา
(พ.ศ. ๒๕๑๔) โรงบดแกลบ (พ.ศ. ๒๕๑๘) งานผลิตภัณฑ์
บรรจุกระป๋อง (พ.ศ. ๒๕๓๕) โครงการไบโอดีเซล (พ.ศ.
๒๕๔๖) การสาธิตการใช้ประโยชน์จากพลังงานลม
เพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้า (พ.ศ. ๒๕๕๐) ฯลฯ เป็นแหล่งเรียนรู้
ที่เข้าถึงได้ง่าย สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานแนวทางรูปแบบการจัดการ
ที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์
สูงสุด ที่เรียกว่า ทฤษฎีใหม่ ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนมีกิน
ตามอัตภาพ คืออาจไม่รวยมาก แต่ก็พอกิน ไม่อดอยาก
ทฤษฎีนี้คือการแบ่งที่ดินออกเป็นอัตราส่วน ๓๐, ๖๐ และ
๑๐ ที่ดิน ๓๐ เพอร์เซ็นต์แรกขุดสระเก็บกักน้ำไว้ใช้และ
เลี้ยงปลา ๖๐ เพอร์เซ็นต์ ต่อมาแบ่งเป็นพื้นที่ทำนาข้าว
และปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์อย่างละครึ่ง ที่เหลือ
อีก ๑๐ เพอร์เซ็นต์ เป็นที่อยู่อาศัย ลานบ้านและถนน
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้พื้นที่วัดมงคลชัยพัฒนา
ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี เป็นแปลงสาธิต
ถ่ายทอดทฤษฎีใหม่นี้เป็นรูปธรรม

“ เศรษฐกิจพอเพียง
เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต
รากฐานความมั่นคงของชีวิต
รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน
เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกต้องรองรับ
บ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง
สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม
แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม
และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป ”

พระราชดำรัส

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

พระราชทานเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๕๔๐ พระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ได้รับความสนใจจากประชาชน ทรงเน้นย้ำว่าเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นแนวทางแก้ไขเพื่อให้ประเทศไทยรอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของโลก หลักใหญ่ของทฤษฎีนี้ อยู่ที่การให้เดินทางสายกลาง การคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ตลอดจนจนให้มีความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ

ด้านการแพทย์และสาธารณสุข

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีความห่วงใยเรื่องสุขภาพอนามัยของประชาชน เมื่อแรกเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ระบบสาธารณสุขของประเทศไทยอยู่ในสภาพย่ำแย่ การเข้าถึงสาธารณสุขเกือบจะเป็นไปไม่ได้ในแถบชนบทห่างไกล และยังมีโรคระบาดเกิดขึ้น พระองค์ทรงพัฒนาการสาธารณสุข โดยทรงริเริ่มโครงการที่มุ่งเน้น

การควบคุมและรักษาโรคติดต่อ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์
ส่วนพระองค์แก่ห้องทดลองผลิตและจัดเก็บวัคซีนเพื่อยับยั้ง
การระบาดของวัณโรคในประเทศไทย พระราชทานทุนทรัพย์
แก่โครงการจัดโรคเรื้อน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง
สถาบันราชประชาสมาสัยเพื่อดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อน และ
ทรงเป็นพลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อผู้ป่วย
โรคเรื้อน พระราชทานความช่วยเหลือจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์
ผู้ป่วยโรคโปลิโอ การผลิตน้ำเกลือเพื่อผู้ป่วยอหิวาตกโรค

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามท้อง
ที่ต่าง ๆ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีหน่วยแพทย์
ตามเสด็จพระราชดำเนินเพื่อให้การรักษาพยาบาลราษฎร
ผู้ป่วยไข้ พระราชทานกล่องยาแก่วัดที่เสด็จพระราชดำเนิน
ไปทรงเยี่ยมเพื่อรักษาอาพาธ ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๙๘
พระราชทานเรือเวชพาหน์ เป็นหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ออก
รักษาพยาบาลประชาชนที่อาศัยอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำโดย
ไม่คิดมูลค่า ทรงริเริ่มโครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน
โครงการแพทย์หลวงเคลื่อนที่พระราชทาน หน่วยทันตกรรม
เคลื่อนที่พระราชทาน โครงการฝึกอบรมหมอหมู่บ้านใน
พระราชประสงค์ โครงการนำร่องเพื่อป้องกันภาวะขาด
สารไอโอดีน ทรงส่งเสริมสุขภาพประชาชนให้มีอาหารที่มี
คุณค่าทางโภชนาการรับประทานมากขึ้น ผ่านโครงการตาม
พระราชดำริเรื่องเลี้ยงโคนมและผสมพันธุ์ปลา พระราชทาน
ทุนการศึกษาและรางวัลต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการศึกษา
ทางการแพทย์ชั้นสูง

พระราชกรณียกิจด้านการแพทย์และสาธารณสุข
ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร ได้รับการยกย่องจากนานาประเทศ องค์กร
ต่างประเทศหลายแห่งทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล เช่น รางวัล
เหรียญทองสาธารณสุขเพื่อมวลชนจากองค์การอนามัยโลก
เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๕ รางวัล Partnering
for World Health จากวิทยาลัยแพทย์โรคทรวงอก
แห่งสหรัฐอเมริกาสำหรับพระราชกรณียกิจด้านการ
ต่อต้านวัณโรคเมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๘
รางวัลเหรียญทองจากองค์การสภานานาชาติเพื่อการควบคุม
โรคขาดสารไอโอดีน (International Council for Control
of Iodine Deficiency Disorder: ICCIDD) เมื่อวันที่
๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ในฐานะที่ทรงเป็นผู้นำทาง
แก่สภานานาชาติในการเผยแพร่เกลือเสริมไอโอดีนและ
การก่อตั้งกระบวนการจัดการขาดสารไอโอดีน รางวัล
เหรียญทองจากสหพันธ์องค์กรต่อต้านวัณโรคและ
โรคปอดนานาชาติ (International Union Against
Tuberculosis and Lung Disease: IUATLD) เมื่อวันที่
๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ในฐานะที่ทรงอุทิศพระองค์
เพื่อรณรงค์เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพปอดระดับโลก

ด้านการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน สมดังที่กระทรวงศึกษาธิการได้ถวายพระราชสมัญญานี้ เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ทรงมีพระวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งการแสวงหาความรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน มิได้ถูกจำกัดด้วยเวลาและสถานที่

ในรัชสมัยของพระองค์ การศึกษาของไทยพัฒนาก้าวหน้าครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนจิตรลดา สำหรับพระราชโอรส พระราชธิดา บุตรข้าราชการบริพารในพระราชวัง ตลอดจนเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปได้เข้าศึกษาด้วย เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรบริเวณชายแดนทิวกันดาร ทรงได้รับทราบปัญหาการขาดแคลนสถานศึกษาของเด็กและเยาวชน จึงมีพระราชดำริให้จัดสร้างโรงเรียนแก่เด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา นอกจากนี้ ยังมีโรงเรียนที่จัดตั้งตามพระราชประสงค์ พระราชดำริ และที่ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ช่วยเหลือ ทรงอุปถัมภ์ หรือทรงให้คำแนะนำ เช่น โรงเรียน

จิตรลดา โรงเรียนราชวินิต โรงเรียนวังไกลกังวล โรงเรียน
ราชประชานุเคราะห์ โรงเรียนราชประชาสวัสดิ์ โรงเรียน
ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ โรงเรียน
สงเคราะห์เด็กยากจนในพระบรมราชานุเคราะห์ รวมทั้ง
โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติต่าง ๆ แม้แต่ใน
สมัยที่ยังมีความรุนแรงจากการต่อสู้กับผู้ก่อการร้าย
คอมมิวนิสต์ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียน
ในพื้นที่สู้รบ พระราชทานนามว่า โรงเรียนร่มเกล้า

ด้านการศึกษานอกระบบ ทรงพระราชดำริให้จัดตั้ง
โครงการพระดาบส เพื่อให้ผู้ต้องการแสวงหาความรู้
แต่ขาดโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ ได้ศึกษาวิชาแขนงต่าง ๆ
จนสามารถไปประกอบอาชีพได้

ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัย ได้พระราชทานความรู้
ผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ที่ทรงตั้งขึ้นให้เป็นแหล่งรวมสรรพวิชา การค้นคว้า
การทดลอง และการสาธิตด้านเกษตรกรรม เพื่อเผยแพร่
ความรู้สำหรับนำไปสู่การปฏิบัติจริงของเกษตรกร

นอกจากนี้ ได้ทรงริเริ่มโครงการส่งเสริมการศึกษา
เช่น โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน และการ
จัดการศึกษาระดับมัธยมด้วยระบบทางไกลผ่านดาวเทียม
เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับนักเรียนในชนบททางไกลให้มีความรู้
และประสบการณ์ที่มีคุณภาพ ไม่ด้อยกว่าโรงเรียนที่ได้

มาตรฐานอื่น ๆ ทรงสละพระราชทรัพย์จัดตั้งกองทุนต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการศึกษาของชาติ เช่น ทุนมูลนิธิอานันทมหิดล ทุนเล่าเรียนหลวง ทุนพระราชทานแก่นักเรียนชาวเขา ทุนปริญญาเอกกาญจนาภิเษก เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตรและมีพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิต

ด้านศาสนา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชศรัทธาในพุทธศาสนาโดยทรงพระผนวชเป็นเวลา ๑๕ วัน ระหว่างวันที่ ๒๒ ตุลาคม-๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๙ นับเป็นครั้งที่ ๒ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระผนวชระหว่างทรงครองราชย์ นับแต่ช่วงต้นรัชกาลพระองค์ใส่พระราชหฤทัยสืบทอดพระราชพิธีอันเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา เช่น พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมาฆบูชา พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา เมื่อพ.ศ. ๒๕๐๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอาสาฬหบูชารวมเข้าไว้กับการพระราชกุศลเข้าพรรษา เรียกว่า พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา ในพ.ศ. ๒๕๐๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงถวายผ้าพระกฐินโดยขบวนพยุหยาตราชลมารค ทรงสร้างพระพุทธรูปขึ้นในโอกาสสำคัญ และพระราชทานให้กับวัดในจังหวัดต่าง ๆ

ในโอกาสครบ ๒๕ พุทธศตวรรษเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้มีพระมหากษัตริย์องค์ในการจัดสร้างพุทธมณฑลจังหวัดนครปฐม จนสำเร็จลุล่วงและพระราชทานนามพระพุทธรูปลีลา ประธานพุทธมณฑลว่า

พระศรีศากยทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑล สุทรศน์
ในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี เมื่อ
พ.ศ. ๒๕๒๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวัง
เป็นงานสำคัญของแผ่นดิน ต่อมาในพ.ศ. ๒๕๓๘ มี
พระราชดำริให้สร้างวัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก ขึ้นใน
บริเวณชุมชนบึงพระราม ๙ กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็น
ศูนย์รวมจิตใจและศรัทธา เป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้
ทางศาสนา ศิลธรรมจรรยาแก่เยาวชนและประชาชน
ตามแนวคิดเรื่อง “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) อันเป็นความสัมพันธ์
ตามวิถีไทยมาแต่อดีต

ทรงสืบสานพระพุทธศาสนาด้วยการส่งเสริม
การศึกษาของพระสงฆ์ พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์
แก่สามเณรที่สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค เพื่ออุปสมบท
นาคหลวง ทรงสถาปนาพระราชาคณะ พระราชทาน
สมณศักดิ์และพัดยศแก่พระภิกษุ ทรงโปรดสนทนา
และศึกษาธรรมกับพระเถระผู้ใหญ่ พระราชทาน
พระราชทรัพย์ปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม และปูชนียสถาน
ต่าง ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการแปลง
พระไตรปิฎก เป็นไฟล์ดิจิทัลขึ้นที่ศูนย์คอมพิวเตอร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

ในฐานะที่ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก
ทรงอุปถัมภ์บำรุงศาสนาทุกศาสนาที่ประชาชนนับถืออย่าง

ทั่วถึง เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมผู้นำศาสนาอิสลาม
ในจังหวัดภาคใต้ ณ มัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่
๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วน
พระองค์จัดตั้งและปรับปรุงมัสยิด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จุฬาราชมนตรีในขณะนั้น
แปลพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานจากภาษาอาหรับเป็นภาษาไทย
เพื่อให้อิสลามิกชนในประเทศไทยที่ไม่รู้ภาษาอาหรับ
ศึกษาเล่าเรียนได้สะดวก และจัดพิมพ์พระราชทานไปยัง
มัสยิดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร วันที่ ๑๐-๑๑ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๕๒๗ สมเด็จพระสันตะปาปาจอห์น ปอลที่ ๒
ประมุขแห่งคริสตจักรโรมันคาทอลิกเสด็จเยือนประเทศไทย
อย่างเป็นทางการในฐานะพระราชอาคันตุกะ แสดงถึง
ความชื่นชมของประมุขแห่งคริสตจักรโรมันคาทอลิก
ต่อพระประมุขของประเทศไทยที่ทรงพระกรุณาทำนุบำรุง
คริสต์ศาสนาตลอดมา ทรงส่งเสริมให้ทุกศาสนา
ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ต่อสังคม

ด้านการต่างประเทศ

ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๑๐ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยือนประเทศต่าง ๆ ทั้งในทวีปเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ รวม ๒๗ ประเทศ เพื่อเจริญทางพระราชไมตรี กับบรรดามิตรประเทศเหล่านั้นให้มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น และเพื่อนำความปรารถนาดีของประชาชนชาวไทยไปมอบให้กับประชาชนในประเทศต่าง ๆ โดยทรงเยือนสาธารณรัฐเวียดนามอย่างเป็นทางการเป็นประเทศแรกและภายหลังจากการเสด็จพระราชดำเนินไปเยือนประเทศแคนาดาในพ.ศ. ๒๕๑๐ แล้ว

ก็มีได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยือนประเทศได้อีก ด้วยทรงเห็นว่าพระราชกรณียกิจภายในประเทศนั้นยังมีอีกมาก จนกระทั่งระหว่างวันที่ ๘-๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นับเป็นการเสด็จพระราชดำเนินไปเยือนต่างประเทศครั้งสุดท้าย พระองค์ได้มีพระราชดำรัสตอนหนึ่งเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในการเสด็จพระราชดำเนินไปเยือนต่างประเทศว่า

“..... การไปต่างประเทศคราวนี้ก็ไปเป็นทางราชการ แผ่นดิน เป็นการทำตามหน้าที่ของข้าพเจ้าในฐานะประมุขของประเทศ เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า ในสมัยนี้ประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าใหญ่หรือเล็ก ต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่เสมอ จะว่าชนทุกชาติเป็นญาติพี่น้องกันก็ว่าได้ จึงควรพยายามให้รู้นิสัยใจคอกัน ทั้งต้องผูกน้ำใจกันไว้ให้ดีด้วย การผูกน้ำใจกันไว้นั้น ธรรมดาญาติพี่น้องก็ไปเยี่ยมเยียนถามทุกข์สุขซึ่งกันและกัน แต่สำหรับประเทศไทยนั้น ประชาชนนับแสนนับล้านจะไปเยี่ยมเยียนกันก็ยาก เขาจึงยกให้เป็นหน้าที่ของประมุขของประเทศในการเยี่ยมเยียนประเทศต่าง ๆ ข้าพเจ้าก็จะแสดงต่อประชาชนของประเทศเหล่านั้นว่า ประชาชนชาวไทยมีมิตรจิตมิตรใจต่อเขา และข้าพเจ้าจะพยายามเต็มที่เพื่อให้ฝ่ายเขารู้จักเมืองไทย และเกิดมีน้ำใจที่ดีต่อชาวไทย”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร ทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะจาก

ประเทศต่าง ๆ ที่เดินทางมาเยือนประเทศไทยหลายครั้ง พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้บรรดาทูตานุทูต เข้าเฝ้าฯ ถวายสาส์นตราตั้งในการเข้ามารับตำแหน่ง ในประเทศไทย และกราบถวายบังคมทูลลาเมื่อครบวาระ รวมทั้ง มีพระราชสาส์นถึงผู้นำประเทศต่าง ๆ ทั้งแสดงความยินดี และแสดงความเสียพระราชหฤทัย สำหรับการกราบบังคม ทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปเยือนต่างประเทศ หลังจากนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชโอรสหรือพระราชธิดา เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์

ในพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี วันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงรับการถวายพระพรชัยมงคลจากพระราชอาคันตุกะ ได้แก่ สมเด็จพระราชาธิบดี สมเด็จพระราชินี และผู้แทน พระองค์จาก ๒๕ ประเทศ ที่เสด็จพระราชดำเนินมาร่วม พระราชพิธีเฉลิมฉลอง ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม การที่ พระราชวงศ์ทั่วโลกเสด็จพระราชพระราชดำเนินมาร่วมกัน ล้วนเป็นผลจากพระราชไมตรีที่มีต่อกันมาช้านาน

ด้านการทหาร

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านการทหารมาอย่างต่อเนื่อง เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ต่าง ๆ แม้ในระหว่างที่มีเหตุการณ์สู้รบเพื่อทรงเป็นมิ่งขวัญและพระราชทานกำลังใจ ทรงเยี่ยมทหารที่บาดเจ็บจากการปฏิบัติหน้าที่พร้อมทั้งพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์แก่ครอบครัวผู้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพทหาร ตำรวจ พลเรือน และอาสาสมัครที่เสียชีวิตในการสู้รบ พระราชทานพระราชดำริและพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับกิจการทหาร เช่น การต่อเรือตรวจการณ์ใกล้ฝั่งเพื่อการพึ่งพาตนเองของกองทัพเรือ และทอดพระเนตรการฝึกของกองทัพ

ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๑๒ ประเทศไทยประสบปัญหาภัยจากการก่อการร้ายของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเขตชนบทหลายแห่ง ประกอบกับประเทศไทยได้ส่งทหารไปช่วยสหรัฐอเมริกาบในสงครามเวียดนาม เป็นเหตุให้ต้องสูญเสียทหาร ตำรวจ และพลเรือนจากความขัดแย้งดังกล่าวใน พ.ศ. ๒๕๒๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับทหารผ่านศึกที่พิการในสงครามขึ้นที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าเพื่อเป็นศูนย์กลางการสงเคราะห์และฟื้นฟูทหารผ่านศึกทุกพลภาพมาตั้งแต่

พ.ศ. ๒๔๙๓-๒๕๐๒ เมื่อสงครามในคาบสมุทรอินโดจีน และการก่อความไม่สงบในประเทศไทยทวีความรุนแรงขึ้น ทรงริเริ่มโครงการช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ เป็นจุดเริ่มต้นของมูลนิธิสายใจไทย ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ เพื่อช่วยเหลือและฝึกสอนอาชีพแก่ทหาร ตำรวจ พลเรือน และอาสาสมัคร ผู้บาดเจ็บ หรือพิการ จากการสู้รบ รวมทั้งครอบครัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหารมูลนิธิ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในฐานะทรงเป็นจอมทัพไทย ทรงเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของทหารทั้งปวง ทรงประกอบพิธีตรึงหมุดธงชัยเฉลิมพลในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อพระราชทานแก่อน่วยทหารทั้งกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ พระราชทานกระบี่แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนนายเรืออากาศ ทรงตรวจพลสวนสนามและรับการถวายสัตย์ปฏิญาณของทหารรักษาพระองค์ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ณ ลานพระราชวังดุสิต

ด้านสวัสดิการสังคม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งมูลนิธิหลายแห่งเพื่อช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ของราษฎรเมื่อเกิดมหันตภัยทางธรรมชาติ อุบัติเหตุหรือเกิดโรคระบาดร้ายแรง เช่น มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือบุตรของผู้ป่วยโรคเรื้อนไม่ให้ติดเชื้อจากพ่อแม่ให้ได้รับการศึกษา และสามารถประกอบอาชีพได้โดยไม่เป็นภาระแก่สังคม และทรงรับมูลนิธิไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔

ในพ.ศ. ๒๕๐๕ เมื่อเกิดวาตภัยและอุทกภัยในจังหวัดภาคใต้ ทรงชักชวนประชาชนให้ช่วยเหลือพี่น้องร่วมชาติผู้ประสบเคราะห์ภัย มีผู้โดยเสด็จพระราชกุศลจำนวนมาก เมื่อพระราชทานความช่วยเหลือแล้ว ยังมีเงินเหลืออยู่อีก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ พร้อมพระราชทานทุนประเดิมเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัยโดยฉับพลัน นอกจากการช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศแล้ว มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ยังให้ทุนการศึกษาแก่เด็กกำพร้า อนุอาที่ครอบครัวประสบภัยอีกด้วย

ในพ.ศ. ๒๕๐๔ ทรงรับสมาคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนประเดิมสร้างตึกที่ทำการและเป็นค่าเช่าที่ดินของสมาคมฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้แก่โรงพยาบาลเพื่อคนพิการและเพื่อจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการ พระราชทานเพลงพระราชนิพนธ์ “ยิ้มสู้” เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่ผู้พิการทางสายตา พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คนพิการเข้าเฝ้าฯ อย่างใกล้ชิด ทรงฝึกให้พระราชโอรสและพระราชธิดาคุ่นเคยกับคนพิการประเภทต่าง ๆ มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ด้วยการพระราชทานเลี้ยงอาหารคนพิการอยู่เสมอ

ด้านการจราจรและคมนาคมขนส่ง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ทรงสนับสนุนการสร้างเส้นทางคมนาคมสาธารณูปโภคพื้นฐานแก่ราษฎรในชนบทห่างไกลที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยม ในพ.ศ. ๒๔๙๕ มีพระราชดำริให้สร้างถนนบ้านห้วยมงคล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นโครงการแรกที่ทำให้ราษฎรสามารถสัญจรไปมาได้สะดวก

โครงการสร้างถนนในท้องถิ่นชนบท เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นต้นมา ลักษณะของถนนในโครงการอันเนื่อง

มาจากพระราชดำริแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ ถนนที่ปรับปรุงจากเส้นทางเดิม ถนนที่สร้างใหม่ เพื่อช่วยให้มีการนำทรัพยากรในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมาใช้ประโยชน์ ถนนที่สร้างเพื่อรองรับการจราจรที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเพิ่มของประชากรและกิจกรรมในชนบท และถนนที่สร้างเพื่อเชื่อมต่อชุมชนที่อยู่ในระหว่างพัฒนาไปบ้างแล้วกับชุมชนที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงศึกษาและวางแผนปรับปรุงการคมนาคมและขนส่งในชนบท โดยพิจารณาประโยชน์ที่จะเกิดแก่ท้องถิ่นเป็นหลัก เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเก็บข้อมูลในพื้นที่เพื่อประกอบการพิจารณาลักษณะเชื่อมต่อและแนวของถนน จากนั้นพระราชทานให้หน่วยงานที่เหมาะสมรับไปดำเนินการต่อไป

ในพ.ศ. ๒๕๑๔ มีพระราชดำริให้สร้างถนนในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี เป็นครั้งแรก โดยสร้างถนนรัชดาภิเษกเป็นถนนวงแหวน เพื่อพระราชทานเป็นของขวัญแก่ประชาชนแทนการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์เนื่องในพระราชพิธีรัชดาภิเษก ต่อมาระหว่างพ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๓๘ เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งประทับรักษาพระอาการประชวรที่โรงพยาบาลศิริราช ได้ทอดพระเนตรเห็นปัญหาการจราจรที่ติดขัดครั้งละนาน ๆ ในบริเวณ

ดังกล่าว จึงมีพระราชดำริให้จัดทำโครงการจตุรทิศ ตะวันตก-ตะวันออก เพื่อบรรเทาปัญหาจราจรและเชื่อมโยง พื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันตกกับชานเมืองฝั่งตะวันออกของ กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ ยังมีโครงการขยายถนนคอขวด ตามจุดต่าง ๆ อีกหลายแห่ง

พระองค์ทรงห่วงใยพสกนิกรที่ได้รับความเดือดร้อน จากปัญหาจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร ในพ.ศ. ๒๕๓๖ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้กรมตำรวจ นำไปซื้อรถจักรยานยนต์เป็นหน่วยเคลื่อนที่เร็วในโครงการ “ตำรวจจราจรในโครงการพระราชดำริ” เพื่อทำหน้าที่ ช่วยแก้ปัญหาจราจรติดขัด และบริการประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาจราจร

ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรสนพระราชหฤทัยด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีตั้งแต่ทรงศึกษาอยู่ในต่างประเทศ และ ทรงนำความรู้นี้มาประยุกต์ใช้พัฒนาประเทศผ่านโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เช่น โครงการฝนหลวง โครงการแก้มลิง สิ่งประดิษฐ์กังหันน้ำชัยพัฒนา โครงการ พัฒนาน้ำมันปาล์มเพื่อใช้กับเครื่องยนต์ดีเซล ทรงตั้งสถานี วิทยุ อ.ส. เพื่อเป็นสื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสาร

สู่ประชาชน ทรงศึกษาและทดลองรับ-ส่งวิทยุทางไกล พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับสายส่งสัญญาณและสายอากาศวิทยุแบบต่าง ๆ ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องไปพิจารณาศึกษา ส่งผลให้มีการปรับปรุงระบบการสื่อสารของทางราชการ จนได้สมรรถนะสูง

ทรงศึกษาคิดค้นสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อการประมวลผลข้อมูลต่าง ๆ ทรงสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับพิมพ์ตัวอักษรเทวนาครี ทรงประดิษฐ์รูปแบบตัวอักษรไทยหลายแบบ เช่น ฟอนต์จิตรลดา ฟอนต์ภูพิงค์ ทรงประดิษฐ์ ส.ค.ส. ด้วยคอมพิวเตอร์เพื่อทรงอวยพรปวงชนชาวไทย และทรงใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในงานส่วนพระองค์ด้านดนตรี

ทรงเชี่ยวชาญการแปลความหมายของภาพถ่ายทางอากาศ และใช้ข้อมูลทางอุตุนิยมวิทยาคาดคะเนแนวเคลื่อนตัวของพายุไต้ฝุ่นและพายุโซนร้อนได้อย่างถูกต้องใกล้เคียง ภายในห้องทรงงานจะมีเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ติดตั้งทั้งเครื่องรับ-ส่งวิทยุแรงสูงทุกเครือข่าย โทรสาร โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อทรงใช้บำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎร

ประชาคมโลกยกย่อง

ตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง จึงทรงได้รับการยกย่องจากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ทั่วโลก และทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

รางวัลที่ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายเป็นพระองค์แรก รางวัลเหรียญทอง International Rice Award เมื่อพ.ศ. ๒๕๓๙ จากสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ (The International Rice Research Institute) ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่ฟิลิปปินส์ เพื่อสดุดีการที่ทรงพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรด้วยการส่งเสริมการศึกษา และวิจัยการปลูกข้าว รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP Human Development Lifetime Achievement Award) เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๙ จากการที่ได้ทรงพระวิริยอุตสาหะปฏิบัติพระราชกรณียกิจกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ เพื่อประโยชน์และความเจริญยั่งยืนของประเทศไทย เหรียญรางวัล Dr. Norman E. Borlaug Medallion จากมูลนิธิ World Food Prize เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๙ ด้วยพระราชกรณียกิจอันโดดเด่นด้านมนุษยชนในการบรรเทาความอดอยากของประชาชน รางวัลพระอัจฉริยภาพทาง

การประดิษฐ์ (Glory to the Greatest Inventor Award) ซึ่งสมาพันธ์นักประดิษฐ์นานาชาติ (The International Federation of Inventors' Associations: IFIA) ทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อพ.ศ. ๒๕๕๑ ในฐานะทรงมีผลงานประดิษฐ์คิดค้น กว่า ๑,๐๐๐ ชิ้น ถือเป็นรางวัลแรกและรางวัลเดียวของโลก ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลนักวิทยาศาสตร์ ดินเพื่อมนุษยชาติ (The Human Soil Scientist) จากสหภาพวิทยาศาสตร์ทางดินนานาชาติ ประเทศฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ. ๒๕๕๕ เพื่อสดุดีที่ทรงให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรดินอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ประจักษ์และ ยอมรับทั้งในประเทศและนานาชาติ และเมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ สหประชาชาติได้มีมติให้วันที่ ๕ ธันวาคมของทุกปี ซึ่งตรงกับวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เป็นวันดินโลก (World Soil Day) เพื่อ เฉลิมพระเกียรติที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการพัฒนาดินอย่างต่อเนื่อง เช่น ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก และทรงริเริ่มทฤษฎีแก้มลิงดิน

โครงการหลวงได้รับรางวัลแมกไซไซเมื่อพ.ศ. ๒๕๓๐ และรางวัลจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๙ ขณะที่มูลนิธิโครงการหลวงได้รับรางวัล Colombo Plan Award เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๖

พ.ศ. ๒๕๓๖ สมาคมควบคุมการกัดเซาะผิวดินนานาชาติ (The International Erosion Control Association) ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล International Merit Award เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณในการส่งเสริมการใช้หญ้าแฝก องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญ Agricola Medal เมื่อพ.ศ. ๒๕๓๘ เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณที่ทรงเป็นผู้นำการพัฒนาการเกษตรและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเหรียญ Telefood Medal เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๒ จากพระราชกรณียกิจเพื่อต่อสู้กับความอดอยากและความยากจน

สมาคมส่งเสริมและคุ้มครองนักประดิษฐ์ของราชอาณาจักรเบลเยียม ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล Brussels Eureka สำหรับสิ่งประดิษฐ์กั้นน้ำช่วยพัฒนา เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๓ และรางวัลสิ่งประดิษฐ์ดีเด่นรวม ๕ รางวัลในงานนิทรรศการ Brussels Eureka 2001 ต่อมาเมื่อพ.ศ. ๒๕๔๗ ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล Habitat Scroll of Honour Award เพื่อสดุดีพระราชกรณียกิจด้านโครงการการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ

วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ สมัชชาสหประชาชาติที่นครนิวยอร์กได้จัดประชุมวาระพิเศษ เพื่อสดุดีถวายพระเกียรติ และยืนยันไว้ว่าล้าสมัยต่อการเสด็จสวรรคต ซึ่งเป็นเหตุการณ์พิเศษที่เกิดขึ้นไม่บ่อยนัก

เสด็จสวรรคต

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐานไปประทับ ณ โรงพยาบาลศิริราช เพื่อรักษาพระอาการประชวรอันเนื่องมาจากพระโรคไข้หวัด และพระปัสสาวะ (ปอด) อักเสบในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒ ต่อมาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระตำหนักเปี่ยมสุขวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อเปลี่ยนพระอิริยาบถ ในระหว่างที่เสด็จประทับที่วังไกลกังวลราว ๑ ปี ระหว่างนั้นได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโครงการต่าง ๆ เป็นครั้งคราว

วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ เสด็จพระราชดำเนินมาประทับ ณ โรงพยาบาลศิริราชเนื่องจากมีพระอาการไข้ คณะแพทย์ได้ถวายการรักษาจนพระอาการทั่วไปดีขึ้นตามลำดับ ตลอดระยะเวลาที่ประทับ ณ โรงพยาบาลศิริราชสำนักพระราชวังได้ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับพระอาการประชวรให้ทราบเป็นระยะมาโดยตลอด

วันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ สำนักพระราชวังออกแถลงการณ์เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร สวรรคต ความว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช

บรมนาถพิตร เสด็จพระราชดำเนินไปประทับรักษา
พระอาการประชวร ณ โรงพยาบาลศิริราชตั้งแต่วันศุกร์
ที่ ๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ ตามที่สำนักพระราชวัง
ได้แถลงให้ทราบเป็นระยะแล้วนั้น

แม้คณะแพทย์ได้ถวายเป็นการรักษาอย่างใกล้ชิดจนสุด
ความสามารถแต่พระอาการประชวรหาคลายไม่ ได้ทรุด
หนักลงตามลำดับ ถึงวันพฤหัสบดีที่ ๑๓ ตุลาคม พุทธศักราช
๒๕๕๙ เวลา ๑๕ นาฬิกา ๕๒ นาที เสด็จสวรรคต ณ
โรงพยาบาลศิริราชด้วยพระอาการสงบ สิริพระชนมพรรษา
ปีที่ ๘๙ ทรงครองราชย์สมบัติได้ ๗๐ ปี”

วันศุกร์ที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ สมเด็จพระบรม
โอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนิน
พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ไปโรงพยาบาลศิริราช
เพื่อเคลื่อนพระบรมศพไปยังพระบรมมหาราชวัง มีพระราช
พิธีสงฆ์นำพระบรมศพ ณ พระที่นั่งพิมานรัตยา อัญเชิญ
พระบรมโกศประดิษฐาน ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
รัฐบาลประกาศให้สถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงาน
ของรัฐและสถานศึกษาทุกแห่งลดธงครึ่งเสา ๓๐ วัน และ
ให้ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่รัฐ ไว้ทุกข์
๑ ปี ตั้งแต่วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

หลังเสร็จสิ้นพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
สัตตวาร (๑๐๐ วัน) ถวายพระบรมศพ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
มหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชนุญาตให้ราชสกุล
องคมนตรี คณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม องค์การอิสระ
รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน ร่วมเป็นเจ้าภาพในการบำเพ็ญ
กุศลสวดพระอภิธรรมพระบรมศพ นอกจากนี้ประชาชน
จากจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ พร้อมใจกันเดินทางมา
กราบสักการะพระบรมศพด้วยความจงรักภักดี และระลึก
ในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

การจัดงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร

พระเมรุมาศพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๕๓

โบราณราชประเพณี การถวายพระเพลิงพระบรมศพ

ประวัติศาสตร์ชาติไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมานั้น พระมหากษัตริย์นอกจากจะทรงเป็นผู้นำในการก่อตั้งพระราชอาณาจักรแล้ว ยังทรงทำนุบำรุงสร้างศิลปวัฒนธรรมและระเบียบประเพณีต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตให้เป็นมรดกของชาติสืบทอดมา หลักฐานที่กล่าวถึงการจัดพระราชพิธีพระบรมศพที่เก่าแก่ที่สุดปรากฏอยู่ในหนังสือไตรภูมิภูษาหรือไตรภูมิพระร่วง หนังสือวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาเล่มแรกของชาติไทย ซึ่งพระมหาธรรมราชาที่ ๑ หรือพญาลิไท แห่งกรุงสุโขทัย ทรงพระราชนิพนธ์ไว้เมื่อประกาศพุทธศักราช ๑๘๘๘ พรรณนาการจัดการพระศพพระยามหาจักรพรรดิราชไว้

ครั้นถึงสมัยอยุธยาตอนต้นไม่ปรากฏหลักฐานเรื่องการพระบรมศพ เช่นเดียวกับสมัยรูปแบบของอยุธยาตอนกลาง ในพระราชพงศาวดารกล่าวถึงเฉพาะลักษณะพระเมรุมิได้กล่าวถึงรายละเอียดพระราชพิธี ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนปลายปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุพระบรมศพ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ พรรณนาเฉพาะการถวายพระเพลิงและการแห่พระบรมอัฐิ และพระบรมราชสรีรางคารไปประดิษฐาน ณ พระอารามหลวง และงานพระบรมศพสมเด็จพระเจ้าฟ้าสุทนต์ กรมหลวงโยธาทิพ พระราชธิดาสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พรรณนารายละเอียดการพระราชพิธีพระบรมศพไว้ค่อนข้างละเอียด

พระมหากษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรมมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวงต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทย ทรงได้รับการเทิดทูนเสมอด้วยสมมติเทพตามคติพราหมณ์เมื่อเสด็จพระราชสมภพ ถือเป็นเทพอวตาร คือ เทวดาจุติลงมาอุบัติบนโลกมนุษย์ ครั้นเมื่อเสด็จสวรรคตจึงถือเป็นการเสด็จกลับสู่สวรรค์ พระราชพิธีอันเกี่ยวเนื่องกับพระบรมศพจึงถือเป็นพระราชพิธีที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติอย่างสูงสุด

การพระราชพิธีพระบรมศพของพระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นโบราณราชประเพณีที่มีแบบแผนธรรมเนียมมาแต่ครั้งสมัยอยุธยาตอนปลาย มีความสำคัญทัดเทียมกับพระราชพิธีบรมราชาภิเษก แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนในรายละเอียดปลีกย่อยของพระราชพิธีต่าง ๆ อยู่บ้างตามยุคสมัยและสภาวะของสังคม แต่ยังคงยึดถือคติตามที่กล่าวในไตรภูมิกถาอยู่อย่างมั่นคง มีการประดิษฐานพระบรมศพบนพระเมรุมาศซึ่งเปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุล้อมรอบด้วยเขาสัตตบริภัณฑ์ เพื่อเป็นการส่งดวงพระวิญญาณกลับสู่สรวงสวรรค์อันเป็นที่สถิตของเทพยดาทั้งหลาย มีการประกอบพระราชพิธีอย่างยิ่งใหญ่อลังการ เริ่มตั้งแต่การสรงน้ำพระบรมศพ การเชิญพระบรมศพประดิษฐานในพระบรมโกศ การบำเพ็ญพระราชกุศล การเชิญพระบรมศพจากพระบรมมหาราชวังมาประดิษฐาน ณ พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง การถวายพระเพลิงพระบรมศพการเชิญพระบรมอัฐิและพระบรมราชสรีรางคารกลับสู่พระบรมมหาราชวัง ลำดับพระราชพิธีเหล่านี้มีแบบแผนทำเนียมปฏิบัติสืบทอดมาแต่โบราณ และการเตรียมการต้องใช้เวลานานหลายเดือน

หลังจากเชิญพระบรมโกศขึ้นประดิษฐานบน
พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแล้ว จึงจัดให้มีการพระราชพิธี
บำเพ็ญพระราชกุศลเป็นประจำทุกวัน และพระราชพิธี
บำเพ็ญพระราชกุศล ครบ ๗ วัน (สัตตมวาร) ครบ ๑๕ วัน
(ปิ่นรสมวาร) ครบ ๕๐ วัน (ปัญญาสมวาร) และครบ ๑๐๐ วัน
(สตมวาร) การบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระที่นั่งดุสิตมหา
ปราสาทภายใน พระบรมมหาราชวังในแต่ละวัน จะมี
พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จมาบำเพ็ญพระกุศล จนครบ ๑๐๐ วัน
แต่ละวันมีการสวดพระอภิธรรมโดยพระพิธีธรรมจาก
พระอารามหลวง ๑๐ แห่ง ได้แก่ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสุทัศน์เทพวราราม
วัดจักรวรรดิราชาวาส วัดสระเกศ วัดระฆังโฆษิตาราม
วัดประยุรวงศาวาส วัดอนงคาราม วัดราชสิทธิาราม
และวัดบวรนิเวศวิหาร โดยสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป
พระพิธีธรรมแต่ละพระอารามจะใช้นำทองสวดแตกต่างกัน
ปัจจุบันมี ๔ ทำนอง คือ ทำนองกะ ทำนองเลื่อน ทำนอง
ลากซุง และทำนองสรภัญญะ

นอกจากนี้ ยังมีการประโคมย่ำยามในงานพระบรมศพ
หรือพระศพ ซึ่งเป็นราชประเพณีโบราณ เพื่อเป็นสัญญาณ
ให้ข้าราชการรู้กำหนดเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ การประโคม
ย่ำยามนี้ใช้ในงานมีพระบรมศพ และพระศพพระราชวงศ์
ขุนนางผู้ใหญ่ แต่เดิมดนตรีที่ใช้ประโคมย่ำยามมีเฉพาะ
วงแตตรสังข์ และวงปี่ไฉน กลองชนะ โดยกำหนดประโคม
ย่ำยามทุกสามชั่วโมง คือ เวลา ๐๖.๐๐ น. ๑๒.๐๐ น. ๑๘.๐๐ น.
๒๑.๐๐ น. และ ๒๔.๐๐ น. การประโคมนี้จะทำทุกวันจน
ครบกำหนดไว้ทุกข์ ๑๐๐ วัน ๒ เดือน ๑ เดือน ๑๕ วัน ๗ วัน

ตามพระเกียรติยศพระบรมศพ หรือพระศพ การประโคมย่ำ
ยามพระบรมศพพระมหากษัตริย์ เครื่องประโคมจะประกอบ
ด้วยมโหระทึก - สังข์ - แตรงอน - เปิง - และกลองชนะ -
หากเป็นพระศพ ไม่มีมโหระทึก

เมื่อถึงกาลอันควรคือสร้างพระเมรุมาศ หรือพระเมรุ
ที่ท้องสนามหลวงเสร็จพร้อมที่จะถวายพระเพลิงได้ ก็จะมี
เชิญพระบรมศพ พระศพจากพระบรมมหาราชวังไปยังท้อง
สนามหลวงเพื่อถวายพระเพลิง ณ พระเมรุมาศ ซึ่งสร้างเป็น
พิเศษดังกล่าวแล้ว เรียกว่า “งานออกพระเมรุ”

การเชิญพระบรมศพ พระศพ สู่วังพระโกศ
การบำเพ็ญพระราชกุศล ตลอดจนการสร้างพระเมรุมาศ
พระเมรุ ณ ท้องสนามหลวง การเคลื่อนพระบรมศพ
พระศพจากพระบรมมหาราชวังสู่วังพระเมรุ ที่ท้องสนามหลวง
การตกแต่งพระจิตกาธาน การเชิญพระบรมอัฐิ พระอัฐิ
พระบรมราชสรีรางคาร และพระสรีรางคารกลับเข้าสู่พระบรม
มหาราชวังล้วนมีแบบแผนกำหนดไว้เป็นแนวทางให้ปฏิบัติ

ขั้นตอนพระราชพิธีในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวต้องใช้
เวลาเตรียมการเป็นแรมเดือน นับตั้งแต่การสร้างพระเมรุมาศ
หรือพระเมรุ การดูแลและตกแต่งราชรถ ราชยาน คานหาม
สำหรับเชิญพระโกศพระบรมศพ พระศพ พระบรมอัฐิ พระอัฐิ
ตลอดทั้งเครื่องประกอบอื่น ๆ ในการออกพระเมรุ เช่น พระ
โกศไม้จันทน์ เครื่องพินไม้จันทน์ พระโกศบรรจุพระบรมอัฐิ
พระอัฐิ ฝอบบรรจุพระสรีรางคาร หรือ พระราชสรีรางคาร
ทั้งนี้ไม่รวมเครื่องสดที่ประดับพระเมรุมาศ และงานทาง
หยวกเป็นลวดลายประดับพระจิตกาธาน ซึ่งต้องทำให้แล้ว

เสร็จก่อนการถวายพระเพลิงเพียงไม่กี่ชั่วโมง นอกจากนั้น
ยังต้องมีการซ้อมริ้วขบวนในแต่ละจุด แต่ละพิธีการด้วย

ตามโบราณราชประเพณี พระราชพิธีถวายพระเพลิง
พระบรมศพ หรือเรียกว่า “งานออกพระเมรุ” มีขั้นตอน
การปฏิบัติที่ถูกกำหนดไว้อย่างมีแบบแผน การเตรียม
การแต่ละขั้นตอนใช้เวลาหลายเดือนหรือนานนับปี เพื่อให้
สง่างามสมพระเกียรติ โดยเฉพาะศูนย์กลางของพระราช
พิธีถวายพระเพลิงคือการก่อสร้างพระเมรุมาศ และเครื่อง
ประกอบอื่น ๆ ในการออกพระเมรุต้องมีการออกแบบให้
เหมาะสม หากพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศเคยมีรับสั่งไว้
เช่นไร จะต้องถือปฏิบัติตามนั้น ดังเช่นพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานกระแสพระราชดำริ
และมีพระบรมราชโองการให้จัดการพระเมรุพระบรมศพ
ของพระองค์ไว้ว่า “แต่ก่อนมา ถ้าพระเจ้าแผ่นดินสวรรคต
ลงก็ต้องปลูกเมรุใหญ่ ซึ่งคนไม่เคยเห็นแล้วจะนึกเดา
ไม่ถูกว่าใหญ่โตเพียงใด เปลืองทั้งแรงคน และเปลืองทั้ง
พระราชทรัพย์ ถ้าจะทำในเวลานี้ก็ดูไม่สมควรกับการ
ที่เปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง ไม่เป็นเกียรติยศยืนยาว
ไปได้เท่าใด ไม่เป็นประโยชน์แก่คนทั้งปวง กลับเป็น
ความเดือดร้อน ถ้าเป็นการศพท่านผู้ที่มีพระคุณ หรือมี
บรรดาศักดิ์ใหญ่อันควรจะได้เป็นเกียรติยศ ฉันทก็ไม่อาจ
จะลดทอน ด้วยเกรงว่าคนจะเข้าใจว่าเพราะผู้้นั้นประพฤติ
ไม่ดีอย่างหนึ่งอย่างใด จึงไม่ทำการศพให้สมเกียรติยศซึ่งควร
จะได้ แต่เมื่อถึงตัวฉันเองแล้ว เห็นว่าไม่มีข้อขัดขวางอันใด
เป็นข้อคำที่จะพูดได้ถนัด จึงขอให้งดเลิกงานพระเมรุใหญ่

นั่นเสีย ปลุกแต่ที่เฝ้าพอสมควรในท้องสนามหลวง แล้วแต่
จะเห็นสมควรกันต่อไป” พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงอนุวัตตามรับสั่งของสมเด็จพระบรมชนกนาถ
งานพระเมรุพระบรมศพในครั้งนั้นจึงต่างจากธรรมเนียมที่
เคยมีมา พระองค์ทรงให้ประกาศการพระราชพิธีพระเมรุ
พระบรมศพในราชกิจจานุเบกษาเพื่อให้ประชาชนทราบ
การเปลี่ยนแปลงนี้โดยทั่วกัน โดยอัญเชิญพระราชดำรัส
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาประกอบ
ด้วย ทั้งนี้งานพระเมรุพระบรมศพในครั้งนี้นับเป็นต้นแบบ
ของการสร้างพระเมรุมาศในสมัยต่อมา

พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพเริ่มจาก
งานพระราชกุศลออกพระเมรุ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์
ใหม่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลใน
เวลาเย็น วันรุ่งขึ้นเจ้าพนักงานเปลื้องพระบรมโกศออกแล้ว
ถวายตาด (ผ้าตาดทอง) คลุมพระลองเงินทรงพระบรมศพ
แล้วเชิญลงจากพระแท่นแว่นฟ้าทอง ออกพระทวาร
ด้านทิศตะวันตกลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไป
ประดิษฐานเหนือพระยานมาศสามลำคานที่หน้าประตู
กำแพงแก้วด้านตะวันตก เจ้าพนักงานประกอบพระบรมโกศ
ภายใต้ต้นพญาลมहाเศวตฉัตร แล้วเชิญพระบรมโกศ
ออกจากพระบรมมหาราชวังทางประตูเทวาภิรมย์ ยাত্রา
กระบวนพระบรมราชอิสริยยศไปตามถนนมหาราช ถนน
พระเชตุพน ถนนสนามไชย เมื่อกระบวนถึงหน้าพลับพลา
ยักวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม อัญเชิญพระบรมโกศขึ้น

ประดิษฐานบนพระมหาพิชัยราชรถ เคลื่อนสู่ท้องสนามหลวง โดยยাত্রาไปตามถนนสนามไชย ถนนราชดำเนินเลียวเข้า ถนนพระจันทร์เทียบพระมหาพิชัยราชรถตรงถนนด้านทิศเหนือประตูราชวัตรของพระเมรุมาศ แล้วอัญเชิญพระบรมโกศลงจากพระมหาพิชัยราชรถประดิษฐานบนราชรถปืนใหญ่เวียนอุตราวัฏรอบพระเมรุมาศ จากนั้นอัญเชิญพระบรมโกศขึ้นสู่พระเมรุมาศเปลื้องพระโกศทองใหญ่ แล้วอัญเชิญพระลองทรงพระบรมศพประดิษฐาน ณ พระจิตกาธานยอดพระมหาเศวตฉัตร ประกอบพระโกศจันทน์

จากนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปถวายพระเพลิงในช่วงเย็น วันรุ่งขึ้นอัญเชิญพระโกศพระบรมอัฐิประดิษฐานบนพระที่นั่งราเชนทรยานและพระบรมราชสรีรางคารประดิษฐานบนพระที่นั่งราเชนทรยานน้อย ยাত্রาด้วยกระบวนพระบรมราชอิสริยยศจากพระเมรุมาศไปประดิษฐานในพระบรมมหาราชวัง

คนไทยแต่เดิมยึดถือไตรภูมิตามคติทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงจักรวาล ซึ่งมีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของภูมิทั้งสามที่รายล้อมด้วยสรรพสิ่งนานาตั้งแต่วิมานทั่วจัตุโลกบาล เขาสัตตบริภัณฑ์จึงนำคติดังกล่าวมาเป็นแนวทางประกอบพิธีถวายพระเพลิง เพื่อให้ได้ถึงภพแห่งความดีงามอันมีแดนอยู่ที่เขาพระสุเมรุนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ สิ่งก่อสร้างในการพระราชพิธีถวายพระเพลิง จึงมีส่วนจำลองให้คล้ายกับดินแดนเขาพระสุเมรุ เช่น การสร้าง

พระเมรุมาศในสมัยโบราณนับแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา จะมีรูปสัตว์หิมพานต์นานาชนิด บนหลังตั้งสังเค็ด ผ้าไตร ถวายพระสงฆ์อยู่ในขบวนอิสริยยศเชิญพระบรมศพ สู่พระเมรุมาศ

การสร้าง “พระเมรุมาศ” จะมีขนาดและแบบงดงาม วิจิตรแตกต่างกันตามยุคสมัยและตามความบันดาลใจ ของช่างที่มีปรัชญาในการออกแบบว่าเป็นพระเมรุของ กษัตริย์ นักรบ หรือฝ่ายสตรี ซึ่งจะประกอบขึ้นเป็น พระเมรุมาศและปริณทลโดยยึดคติโบราณที่สืบทอด กันมา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงสันนิษฐานคติการสร้างพระเมรุมาศ หรือพระเมรุว่า ได้ชื่อมาจากการปลูกสร้างปราสาทอัน สูงใหญ่ท่ามกลางปราสาทน้อยที่สร้างขึ้นตามมุขทิศ มีเขื่อนทวาร (โคปุระ) ซักกระเปียงเชื่อมถึงกัน ปักราขวัติ เป็นชั้น ๆ ลักษณะเหมือนเขาพระสุเมรุตั้งอยู่ท่ามกลางมีเขา สัตตบริภัณฑ์ล้อม จึงเรียกเลียนชื่อว่า “พระเมรุ” ภายหลังทำ ย่อลง แม้ไม่มีอะไรล้อม เหลือแค่ยอดแหลม ๆ ก็ยังคงเรียก เมรุด้วย

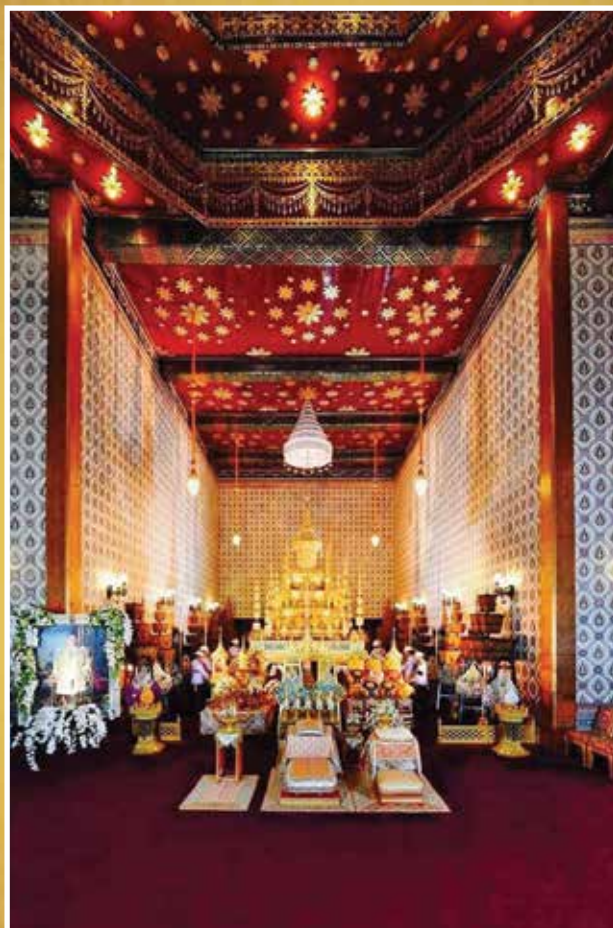
แผนผังพระเมรุมาศเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส พระ เมรุมาศอยู่กลาง แวดล้อมด้วยอาคารรายรอบเป็น ปริณทล ประดุจโบสถ์หรือวิหารซึ่งมีระเปียงล้อมรอบ คือ ทับเกษตร เป็นที่พัก ช่างหรือสำส่าง คือมุขคด ของทับเกษตร ทั้ง ๔ มุม เป็นที่พระสวดพระอภิธรรม ตรงข้ามพระเมรุมาศจะเป็นพระที่นั่งทรงธรรมสำหรับ พระมหากษัตริย์ประทับในการถวายพระเพลิง บริเวณองค์

พระเมรุมาศจะประดับตกแต่งด้วยราชวัติฉัตรธง เสา
ดอกไม้พุ่ม สรรพสัตว์ตกแต่งให้ประดุจเขาพระสุเมรุราช
ในเรื่องไตรภูมิ กล่าวกันว่าในสมัยโบราณพระเมรุ
มีขนาดใหญ่โอฬารมาก เช่น พระเมรุมาศของสมเด็จพระ
พระนารายณ์มหาราชในสมัยอยุธยา

การถวายพระเพลิง หรือ “ออกพระเมรุ” ในสมัย
โบราณจะทำงานใหญ่แล้วแต่กำหนดตั้งแต่ ๓ วัน ๕ วัน
๗ วัน ถึง ๑๕ วัน สุดแต่สะดวก ซึ่งในปัจจุบันพระราชพิธี
จะมีขอบเขต คือ

วันแรก	เชิญพระบรมศพออกสู่พระเมรุ ด้วยขบวนพระบรมราชอิสริยยศขึ้น ประดิษฐานบนพระเมรุมาศ
วันที่สอง	ถวายพระเพลิงพระบรมศพ มีเครื่องประกอบพระราชพิธีและวิธี ปฏิบัติเฉลิมพระเกียรติยิ่งใหญ่
วันที่สาม	สมโภชพระบรมอัฐิ

เมื่อถวายพระเพลิงแล้วจะประกอบพระราช
พิธีสามหาบตามหลักพระพุทธศาสนาแล้วเชิญ
พระบรมอัฐิ พระอัฐิ ด้วยขบวนพระบรมราชอิสริยยศ
พระอิสริยยศสมโภชภายในพระบรมมหาราชวัง พระบรมอัฐิ
พระอัฐิจะบรรจุในพระโกศทองคำ แล้วประดิษฐานไว้
บนพระมหาปราสาท จัดให้มีการบำเพ็ญพระราชกุศล
ส่วนพระบรมราชสรีรางคาร พระสรีรางคารจะนำไปประดิษฐาน
ไว้ยังพุทธสถาน พระอารามหลวงตามราชประเพณี

หมายกำหนดการ
งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร
ระหว่างวันที่ ๒๕-๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

วันพุธที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

เวลา	๑๗.๓๐ น.
สถานที่	พระราชกุศลออกพระเมรุ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
การแต่งกาย	เต็มยศ ไว้ทุกข์ มงกุฎไทย

วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

เวลา	๐๗.๐๐ น.
สถานที่	เชิญพระบรมศพไปพระเมรุมาศ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พลับพลาฯ วัดพระเชตุพนฯ ถนนสนามไชย ถนนราชดำเนินใน พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง ถนนตัดกลางสนามหลวง หน้าพลับพลาฯ พระเมรุมาศ
การแต่งกาย	เต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายจักรี หรือช้างเผือก

เวลา	๑๗.๓๐ น.
สถานที่	ถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระที่นั่งทรงธรรม พระเมรุมาศ
การแต่งกาย	เต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายจักรี
เวลา	๒๒.๐๐ น.
สถานที่	ถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระที่นั่งทรงธรรม พระเมรุมาศ
การแต่งกาย	ปกติขาว ไว้ทุกข์

วันศุกร์ที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

เวลา	๐๘.๐๐ น.
สถานที่	พระราชกุศลพระบรมอัฐิ ตึกถาวรวัตถุ (ตึกแดง) พระจิตกาธาน พระที่นั่งทรงธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (พระศรีรัตนเจดีย์) พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
การแต่งกาย	เต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายจุลจอมเกล้า

วันเสาร์ที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

เวลา	๑๗.๓๐ น.
	พระราชกุศลพระบรมอัฐิ
สถานที่	พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
การแต่งกาย	เต็มยศ สายสะพายจักรี

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

เวลา	๑๐.๓๐ น.
	เลี้ยงพระและอัญเชิญพระโกศพระบรมอัฐิ ขึ้นประดิษฐานพระวิมาน
สถานที่	พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท
การแต่งกาย	เต็มยศ จุลจอมเกล้า
เวลา	๑๗.๓๐ น.
	บรรจุพระบรมราชสรีรางคาร
สถานที่	วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วัดบวรนิเวศวิหาร
การแต่งกาย	เต็มยศ จุลจอมเกล้า

การจัดซ้อมขบวนพระบรมราชอิสริยยศ

การจัดขบวนพระบรมราชอิสริยยศ

การเชิญพระบรมศพจากพระมหาปราสาทไปสู่พระเมรุมาศหรือเชิญพระบรมอัฐิจากพระเมรุมาศมาสู่พระบรมมหาราชวัง พระบรมราชสรีรางคารไปบรรจุหรือลอยพระอังคาร ตามโบราณกาลจะเชิญไปด้วยขบวนพระราชอิสริยยศ ซึ่งเรียกว่า “ริ้วขบวน” ซึ่งในแต่ละริ้วขบวนมีคนหาม คนอุ้มชกจำนวนมาก พร้อมด้วยเครื่องประกอบพระบรมราชอิสริยยศ ได้แก่ เครื่องสูง พระกลด บังสุริยพัดโบก บังแทรก พุ่มเงิน พุ่มทอง จามร พระอภิรมชুমสาย แวดล้อมตามพระราชฐานันดรศักดิ์แห่งพระบรมศพ หรือพระศพนั้น ๆ พร้อมทั้งเครื่องประโคม เช่น สังข์แตร ปี่ กลองชนะพร้อมสรรพด้วยโขนพลโยธาแห่หน้าตามแซงเสด็จ ทั้งคู่แห่ คู่เคียง เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเข้าขบวนและเคลื่อนขบวนไปอย่างมีระเบียบและสง่างาม

การจัดริ้วขบวนเครื่องประกอบพระบรมราชอิสริยยศในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพเป็นสิ่งสำคัญ จึงต้องบูรณะและตกแต่งราชรถ รวมทั้งราชยาน คานหาม ให้พร้อมสำหรับการเชิญพระบรมศพ พระบรมอัฐิ และพระบรมราชสรีรางคาร รวมทั้งชักซ้อมการเคลื่อนขบวนในห้างดงามประหนึ่งราชรถเคลื่อนบนหมู่เมฆส่งเสด็จสู่สรวงสวรรค์

การจัดขบวนพระบรมราชอิสริยยศงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มี ๖ ริ้วขบวน กำลังพลจำนวน ๕,๖๑๓ นาย ดังนี้

วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๐๗.๐๐ น.

ริ้วขบวนที่ ๑ เชิญพระบรมโกศโดยพระยานมาศสามลำคานจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังพระมหาพิชัยราชรถ หน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เส้นทางจากประตูเทวาภิรมย์ - ถนนมหาราช - ถนนท้ายวัง - ถนนสนามไชย ระยะทาง ๘๑๗ เมตร ใช้เวลา ๓๐ นาที เดินตามจังหวะเสียงกลอง โดยการเดินปกติ จัดกำลังพล จำนวน ๙๖๕ นาย

ริ้วขบวนที่ ๒ เชิญพระบรมโกศโดยพระมหาพิชัยราชรถจากหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามไปยังพระเมรุมาศ เส้นทางจากหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม - ถนนสนามไชย - ถนนราชดำเนินใน - ถนนเส้นกลางสนามหลวง ระยะทาง ๘๙๐ เมตร ใช้เวลา ๒ ชั่วโมง เดินแบบเปลี่ยนท่าประกอบเพลงพญาโศก จัดกำลังพลจำนวน ๒,๔๐๖ นาย

ริ้วขบวนที่ ๓ เชิญพระบรมโกศโดยราชรถปืนใหญ่เวียนรอบพระเมรุมาศ โดยอุตราวัฏ (เวียนซ้าย) ๓ รอบแล้วเชิญพระบรมโกศประดิษฐานบนพระเมรุมาศ ระยะทาง ๒๖๐ เมตร ต่อบรรพ ใช้เวลา ๓๐ นาที เดินตามจังหวะเสียงกลอง โดยการเดินปกติ จัดกำลังพลจำนวน ๗๘๑ นาย

วันศุกร์ที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๐๘.๐๐ น.

ริ้วขบวนที่ ๔ เชิญพระบรมอัฐิโดยพระที่นั่งราเชนทรยานและเชิญพระบรมราชสรีรางคารโดยพระที่นั่งราเชนทรยานน้อย

จากพระเมรุมาศเข้าสู่พระบรมมหาราชวัง เส้นทางจากถนน
กลางสนามหลวง - ถนนราชดำเนินใน - ถนนหน้าพระลาน - เข้า
ประตูวิเศษไชยศรีพระบรมมหาราชวัง ระยะทาง ๑,๐๗๔ เมตร
ใช้เวลา ๓๐ นาที เดินตามจังหวะเสียงกลอง โดยการเดินปกติ
จัดกำลังพลจำนวน ๘๓๔ นาย

**วันอาทิตย์ที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๐.๓๐ น.
และเวลา ๑๗.๓๐ น. ตามลำดับ**

ริ้วขบวนที่ ๕ เชิญพระบรมอัฐิโดยพระที่นั่งราเชนทร
ยานจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทขึ้นประดิษฐานที่พระ
วิมานบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เส้นทางจากพระที่นั่ง
ดุสิตมหาปราสาท - พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ระยะทาง
๖๓ เมตร ใช้เวลา ๑๐ นาที เดินตามจังหวะเสียงกลอง โดย
การเดินปกติ จัดกำลังพลจำนวน ๕๕๐ นาย

ริ้วขบวนที่ ๖ เชิญพระบรมราชสรีรางคารจากพระศรี
รัตนเจดีย์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไปบรรจุ ณ วัดราชบพิธ
สถิตมหาสีมาราม และวัดบวรนิเวศวิหาร โดยรถยนต์พระที่นั่ง
เส้นทางจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม - ประตูวิเศษไชยศรี
- ถนนหน้าพระลาน - ถนนสนามไชย - วัดราชบพิธสถิต
มหาสีมาราม และจากวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม - ถนน
อัษฎางค์ - ถนนสนามไชย - ถนนราชดำเนินกลาง - ถนน
พระสุเมรุ - วัดบวรนิเวศวิหาร จัดขบวนม้าจำนวน ๗๗ ม้า

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นหมู่พระที่นั่งประธานคู่กับหมู่พระมหामณเฑียรที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นอาคารสถาปัตยกรรมไทยชั้นเอกของกรุงรัตนโกสินทร์และเป็นพระที่นั่งทรงไทยแท้เพียงองค์เดียวในพระบรมมหาราชวัง สร้าง ณ บริเวณเดิมที่เป็นพระที่นั่งอินทราภิเษกที่ถูกฟ้าผ่าไฟไหม้เสียหายทั้งหมด ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระราชฐานชั้นกลาง ด้านหน้าสุดทางตะวันตกของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมีพระที่นั่งพิมานรัตยา พระปรัศว์ซ้าย พระปรัศว์ขวา เรือนบริวาร หรือเรือนจันทรต่อเนื่อง ถัดเข้าไปทางด้านหลังในเขตพระราชฐานชั้นในมีมุขเด็จเป็นมุขคดอีกชั้น รวมด้านหน้าเป็น ๕ ชั้น แต่ละชั้นมุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีพื้นเขียวอมส้มประดับด้วยช่อฟ้าใบระกาและนาคเป็นนาคพาดหางหงส์ พระบัญชรและพระทวารมีซุ้มยอดมณฑปทุกองค์ ส่วนหน้าบันที่มุขทั้ง ๔ ทิศ เป็นไม้จำหลักลายลงรักปิดทองรูปพระนารายณ์ทรงสุบรรณบนพื้นกระจกลีน้ำเงินล้อมรอบด้วยลายกนก ก้านเทพนม มุขด้านใต้ของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเชื่อมต่อกับพระที่นั่งพิมานรัตยาด้วยมุขกระสัน ส่วนมุขด้านทิศตะวันออกมีทางเดินเชื่อมกับพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท และมุขด้านทิศตะวันตกมีทางเดินเชื่อมกับศาลา

เปลื้องเครื่อง มีอัมจันทร์ทางขึ้นพระที่นั่งสองข้างมุขเด็จ และทางขึ้นด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกด้านละ ๑ แห่ง ซึ่งสร้างเพิ่มเติมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีสำคัญ ๆ ต่าง ๆ มาโดยตลอด เช่น ใช้เป็นที่เสด็จออกว่าราชการของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ต่อมาเมื่อพระบรมวงศ์ฝ่ายในชั้นสูงสิ้นพระชนม์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำพระศพมาประดิษฐานไว้บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเพื่อบำเพ็ญพระราชกุศล เช่น สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาเทพสุดาวดี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสุดารักษ์ และ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรีสุนทรเทพ เป็นต้น ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จสวรรคตเมื่อพ.ศ. ๒๓๕๓ ได้เชิญพระบรมศพมาประดิษฐานบนพระมหาปราสาทแห่งนี้ ภายหลังจึงเป็นธรรมเนียมในการประดิษฐานพระบรมศพพระมหากษัตริย์พระองค์ต่อ ๆ มา รวมทั้งพระอัครมเหสี และบางโอกาสก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ตั้งพระบรมศพพระศพพระบรมวงศ์ชั้นสูงบางพระองค์ด้วย

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเคยใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ

พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรเคยใช้เป็นที่ประกอบพระราชพิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จุลจอมเกล้าเนื่องในวันฉัตรมงคล เป็นที่ประดิษฐานพระบรมศพ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จึงเป็นธรรมเนียมประดิษฐานพระบรมศพ พระมหากษัตริย์ พระมเหสีและพระศพพระบรมวงศานุวงศ์ ขึ้นสูงสืบมา

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดราชวรวิหาร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นวัดประจำรัชกาล และเป็นที่บรรจุพระอัฐิและพระสรีรางคารของเจ้านายในราชตระกูล ภายในวัดแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตสุสานหลวง

พระอุโบสถภายนอกเป็นสถาปัตยกรรมไทยแท้ ประกอบด้วยกระเบื้องเคลือบเบญจรงค์รูปเทพประนม ภายในเป็นสถาปัตยกรรมแบบโกธิค พระประธานคือพระพุทธรูปปางสมาธิ ซึ่งฐานบัลลังก์บรรจุพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามนับเป็นพระอารามหลวงสุดท้ายที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างตามโบราณราชประเพณีที่มีการสร้างวัดประจำรัชกาล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม หมายถึงวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง และมีมหาสีมาคือ เสาศิลาจำหลักยอดเป็นรูปเสมาธรรมจักร ๘ เสา ตั้งเป็นสีมาที่กำแพง ๘ ทิศ ล้อมรอบอาณาเขตของวัด

พระพุทธชินสีห์และพระศรีศาสดา ในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามมีสุสานหลวงตั้งอยู่นอกเขตกำแพงมหาสีมาธรรมจักรของวัดด้านติดกับถนนอัษฎางค์ ริมคลองคูเมืองเดิม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นที่บรรจุพระอัฐิและพระสรีรางคารของพระบรมราชเทวี พระราชเทวี เจ้าจอมมารดา พระราชโอรส และพระราชธิดาในพระองค์ รูปแบบสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ทั้งพระเจดีย์ พระปรางค์ วิหารแบบไทย แบบขอม และแบบโกธิค โดยตั้งในสวนที่มีพรรณไม้ต่าง ๆ งดงาม

วัดบวรนิเวศวิหาร

วัดบวรนิเวศวิหารที่บรรจุพระบรมราชสรีรางคารของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดราชวรวิหารฝ่ายธรรมยุต สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ในรัชกาลที่ ๓ ทรงสร้างขึ้นเพื่อปลงศพเจ้าจอมมารดา (น้อย) ของพระองค์เจ้าดาราวดี พระราชชายา ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๖๗ และ พ.ศ. ๒๓๗๕ วัดบวรนิเวศวิหาร อยู่ใกล้กับวัดรังษีสุทธาวาสที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณฤ์ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๙ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอาราธนาสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้ามงกุฎฯ

มาครองวัดนี้ขณะทรงผนวชอยู่ที่วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส
ปัจจุบัน) เจ้าฟ้ามงกุฎฯ ทรงปรับปรุงวางหลักเกณฑ์ความ
ประพฤติปฏิบัติพระสงฆ์ให้เป็นไปโดยถูกต้องตามพระธรรมวินัย
โดยมีพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตามอย่างพระองค์เป็นอันมาก
ในคราวที่พระองค์เสด็จมาครองวัดก็ได้้นำการประพฤติ
ปฏิบัตินั้นมาใช้ในการปกครองพระสงฆ์ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร
ด้วย ซึ่งในครั้งเดิมเรียกพระสงฆ์คณะนี้ว่า “บวรนิเวศาคณะ”
อันเป็นชื่อสำนักวัดบวรนิเวศวิหาร ต่อมาจึงได้ชื่อว่า “คณะธรรม
ยุติกนิกาย” ซึ่งแปลว่าคณะสงฆ์ผู้ซึ่งปฏิบัติตามพระธรรมวินัย
จึงถือว่าวัดบวรนิเวศวิหารเป็นสำนักเอกเทศแห่งคณะสงฆ์
ธรรมยุติกนิกายเป็นวัดแรก

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระราชดำริว่าวัดรังษีสุทธาวาสซึ่งอยู่ติดกับวัดบวรนิเวศ
วิหารนั้นมีสภาพทรุดโทรมมาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ยุบรวมเข้าเป็นวัดเดียวกับวัดบวรนิเวศวิหาร เรียกว่า
คณะรังษี และหลังจากถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญ
พระบรมราชสรีรางคารมาบรรจุไว้ ณ ไต้บัลลังก์พระพุทธชินสีห์
ในพระอุโบสถ เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

วัดบวรนิเวศวิหาร นับเป็นพระอารามที่มีความ
สำคัญทั้งในทางคณะสงฆ์และในทางบ้านเมือง กล่าวคือ
ในทางคณะสงฆ์ วัดบวรนิเวศวิหารเป็นจุดกำเนิดของ

คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย เพราะเป็นที่เสด็จสถิตของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะทรงผนวชอยู่
และขณะทรงดำรงริเริ่มปรับปรุงวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ อัน
เป็นเหตุให้เกิดเป็นพระสงฆ์คณะธรรมยุตขึ้นในเวลาต่อมา

วัดบวรนิเวศวิหารเป็นที่สถิตของสมเด็จพระ
พระสังฆราช องค์ประมุขของคณะสงฆ์ไทยถึง ๔ พระองค์
คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระ
พระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช

วัดบวรนิเวศวิหารเป็นแหล่งกำเนิดการศึกษาของ
คณะสงฆ์คือ เป็นที่กำเนิดมหามกุฏราชวิทยาลัย สถานศึกษา
สำหรับพระภิกษุสามเณร ซึ่งได้พัฒนามาเป็นมหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่ง
แรกของไทยในปัจจุบัน เป็นที่กำเนิดการศึกษาพระปริยัติ
ธรรมแผนกธรรมที่เรียกกันสั้น ๆ ว่า “นักธรรม” อันเป็นการ
ศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์ไทย

วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป
สำคัญคือพระพุทธรชินสีห์และพระศรีศาสดา ซึ่งสร้าง
โดยพระมหาธรรมราชาลิไทย สมัยกรุงสุโขทัย สมัย
เดียวกับพระพุทธรชินราช พระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์เคย
ประดิษฐานอยู่ด้วยกัน ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัด

พิษณุโลก นอกจากนี้ยังเป็นທີ່ประดิษฐานพระพุทธรูปบาท
คู่บันศิลาแผ่นใหญ่สมัยสุโขทัยและพระไสยา (คือพระนอน)
ที่ดงามสมัยสุโขทัยด้วย

ในทางบ้านเมือง วัดบวรนิเวศวิหารได้เคยเป็นที่
ตั้งกองบัญชาการศึกษาหัวเมืองเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้มีการ
จัดการศึกษาหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักรเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑
โดยทรงอาราธนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรสขณะทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้า
น้อยยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ให้ทรงอำนวยการ
ในการจัดการศึกษาในหัวเมือง อันเป็นการวางรากฐานการ
ประถมศึกษาของไทย

วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์
ที่เสด็จออกทรงผนวชทุกพระองค์ ได้แก่พระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระ
พระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตลอดถึง
พระบรมวงศ์ชั้นสูงที่ทรงพระผนวชเกือบทุกพระองค์ตั้งแต่
รัชกาลที่ ๔ ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

วัดบวรนิเวศวิหารมีพระพุทธรูปสำคัญ ๒ องค์ที่สร้างขึ้น
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร ได้แก่ พระพุทธสยามาภิวฒนบพิตร

ภูมิพลนริศทสสหัส สทิวสรัชการี ปณณาสวรรษศรีอุภัย
มหามงคล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หล่อในลีลาปาง
ห้ามแก่นจันทน์ขนาดเท่าพระองค์ (๑๗๒ เซนติเมตร) เมื่อ
วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๐ และทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญขึ้นประดิษฐานไว้บนฐานชุกชีเบื้อง
พระหัตถ์ขวาพระพุทธชินสีห์ภายในพระอุโบสถ และพระพุทธ
วิโลกนญาณบพิตร สิริกิติธรรมโสดถิมงคล ซึ่งสมเด็จพระ
นางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้หล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร (ปางรำพึง)
ขนาดเท่าพระองค์ขึ้น เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๐
และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญขึ้นประดิษฐาน
ไว้บนฐานชุกชีเบื้องพระหัตถ์ซ้ายพระพุทธชินสีห์ภายใน
พระอุโบสถ

พระเมรุมาศ

พระเมรุมาศและสิ่งก่อสร้างภายใน มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

มณฑลพิธี

หมายถึงบริเวณที่ใช้ประกอบพระราชพิธี พิธี ซึ่งมี
สัญลักษณ์หรือสิ่งก่อสร้างเป็นเครื่องหมายแสดงอาณาบริเวณ
หรือขอบเขตที่แน่ชัด เช่น มณฑลพิธีท้องสนามหลวงใช้ในการ
ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ รวมทั้งพระราชพิธีถวาย
พระเพลิงพระบรมศพและพระราชทานเพลิงพระศพมา
ตั้งแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราช จึงเรียกว่า “ทุ่งพระเมรุ” โดยองค์ประกอบของ
สถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้างภายในมณฑลพิธีพระราชพิธี
ถวายพระเพลิงพระบรมศพ และพระราชทานเพลิงพระศพ
มีดังนี้ องค์พระเมรุมาศหรือพระเมรุสร้างขึ้นตรงกลางของ

มณฑลพิธีตามคติการเป็นศูนย์กลางของโลกและจักรวาล
รายล้อมด้วยพระที่นั่งทรงธรรม ศาลาอุทฺตุน พลับพลายก
หอเปลื้อง ช่าง ทับเกษตร ทิม คด และประดับด้วยสัตว์
หิมพานต์ กิณนร กิณรี รอบพระเมรุมาศ ชั้นนอกสุดล้อม
รอบด้วยราชาวัติซึ่งเป็นแนวรั้วกำหนดขอบเขตมณฑลพิธี
ประดับตกแต่งด้วยฉัตรและธงเป็นระยะ

คติความเชื่อเรื่องโลกและจักรวาลตามที่กล่าวถึงใน
เตภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย
ในสังคมไทยได้บรรยายไว้ว่า โลกและจักรวาลมีลักษณะ
เป็นวงกลม มีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ได้
เขาพระสุเมรุเป็นเมืองอสุรี บนเขาพระสุเมรุเป็นที่ตั้งของ
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีไพชยนต์ปราสาทอยู่กลางเมือง เขา
พระสุเมรุล้อมรอบด้วยทะเล ๗ ชั้น เรียกว่า ทะเลสี่พันธร
สลัด้วยภูเข ๗ ลูก เรียกว่า สัตตบริภันท์ หรือสัตตภันท์
คือ ยุคนธร อสิินธร กรวิก สุทิสสนะ เนมินธร วินันตกะ และ
อัสสกันณะ ถัดออกมาเป็นมหาสมุทรทั้ง ๔ และทวีปทั้ง ๔
กลางทะเลนั้นมีเกาะอยู่ ๒,๐๐๐ เกาะ มนุษย์เรานี้อาศัย
อยู่ในชมพูทวีปอันเป็นที่ตั้งของป่าหิมพานต์ ชั้นนอกสุดเป็น
กำแพงจักรวาลล้อมรอบเป็นเขตสุดขอบจักรวาล

คติความเชื่อเรื่องโลกและจักรวาลในเตภูมิกถาดังกล่าว
ข้างต้นเป็นที่มาในการสร้างพระเมรุมาศอันมีปริมณฑล
รายล้อมด้วยสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ พระเมรุมาศจึงเป็นการจำลอง
โลกและจักรวาล มืองค์พระเมรุมาศเป็นเสมือนเขาพระสุเมรุ

อันเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ส่วนอาคารรายล้อมองค์พระเมรุมาศเปรียบเสมือนสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รายล้อมจักรวาล เช่น สัตตบริภัณฑ์ ทวีปทั้ง ๔ ป่าหิมพานต์ และกำแพงจักรวาล อย่างไรก็ตาม เป็นเรื่องยากที่จะระบุความหมายอย่างแน่ชัดในแบบแผนของพระเมรุมาศทั้งหมด เพราะสิ่งก่อสร้างบางอย่างสร้างขึ้นตามประโยชน์ใช้สอย เช่น ศาลาทรงธรรม เป็นพระที่นั่งโถงสำหรับพระมหากษัตริย์ประทับเมื่อเสด็จฯไปงานถวายพระเพลิง และอีกประการหนึ่ง คือ ในสมัยหลังลงมา นั้น พระเมรุมาศสร้างย่อให้เล็กลงและเป็นไปโดยประหยัด ซึ่งเป็นแบบแผนของงานพระเมรุในสมัยต่อมา อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงไว้ซึ่งโบราณราชประเพณีอันยิ่งใหญ่สมพระเกียรติตามพระราชอิสริยยศของพระบรมศพหรือพระศพ

พระเมรุมาศ

พระเมรุมาศ

พระเมรุมาศเป็นสถาปัตยกรรมชั่วคราวสำหรับประกอบพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระมหากษัตริย์หรือพระราชทานเพลิงพระบรมศพพระบรมวงศ์ เช่น พระบรมราชินี พระบรมราชชนนี พระบรมราชเจ้า (วังหน้า) เป็นต้น ตามรูปศัพท์ “พระเมรุมาศ” แปลว่า พระเมรุที่ประดับตกแต่งด้วยทองหรือวัสดุอื่นที่ให้สีเรืองอร่ามดุจดังทอง ส่วนของพระบรมวงศานุวงศ์เรียก “พระเมรุ” และของสามัญชนเรียก “เมรุ”

นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศสำหรับการถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าแผ่นดิน โดยเป็นโบราณราชประเพณีที่ทำสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา การสร้างพระเมรุมาศในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ คือ การแสดงความเคารพอย่างสูงสุดที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใหม่ทรงถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ

โครงสร้างพระเมรุมาศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีขนาดสูง ๕๐.๔๙ เมตร ประกอบด้วย อาคารทรงบุษบกจำนวน ๙ องค์ ตั้งอยู่บนฐานชาลารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ๓ ชั้น มีบันไดทางขึ้นทั้ง ๔ ทิศ ทิศตะวันตกหันหน้าเข้าพระที่นั่งทรงธรรม ทิศตะวันออกติดตั้งลิฟต์ ทิศเหนือติดตั้งสะพานเกรินสำหรับเชิญพระบรมโกศจากราชรถปืนใหญ่ขึ้นบนพระเมรุมาศ

บุษบกองค์ประธานตั้งอยู่ที่จุดกึ่งกลางฐานชालาชั้นบนสุด เป็นอาคารทรงบุษบกยอดมณฑป ชั้นเชิงกลอน ๗ ชั้นที่ยอดบนสุด ประดิษฐานนพปฎลมหาเศวตฉัตร ๗ ชั้นโดยรอบเปิดโล่ง ติดตั้งพระวิสูตร และฉากบังเพลิงเขียนภาพพระนารายณ์อวตารตอนบน และภาพโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริตอนล่าง ฐานบุษบกประธานประดับประติมากรรมเทพชุมนุมโดยรอบ รองรับด้วยฐานสิงห์ซึ่งประดับประติมากรรมครุฑยุคหน้าโดยรอบอีกชั้นหนึ่ง มุมทั้งสี่ของฐานชั้นที่ ๓ นี้เป็นที่ตั้งของซ่างทรงบุษบกยอดมณฑปชั้นเชิงกลอน ๕ ชั้นใช้เป็นทีสำหรับพระพิธีธรรม ๔ สำหรับ นั่งสวดพระอภิธรรมสลับกันไปตลอดนับตั้งแต่พระบรมศพประดิษฐานบนพระจิตกาธาน จนกระทั่งถวายพระเพลิงพระบรมศพเสร็จ

ฐานชาลาชั้นที่ ๑ ซึ่งเป็นชั้นล่างสุด ล้อมด้วยรั้วราชวัติ มีเทวดาเชิญฉัตรและบังแทรก มืองค์มหาเทพ ๕ พระองค์ คือ พระพิฆเนศวร พระอินทร์ พระพรหม พระศิวะ และพระนารายณ์ ที่มุมทั้งสี่ของฐาน มีประติมากรรมท้าวจตุโลกบาลประทับยืนหันหน้าเข้าสู่บุษบกประธาน รายรอบพระเมรุมาศชั้นลานอุตรารวรรตมีสระอโนดาตทั้งสี่ทิศ มีน้ำไหลจากสัตว์มงคลประจำทิศสู่สระอโนดาต มีเขาจำลองประดับด้วยประติมากรรมสัตว์หิมพานต์ตระกูลต่าง ๆ

ฐานชาลาชั้นที่ ๒ มีหอเปลื้องทรงบุษบกรูปแบบเดียวกันตั้งอยู่ที่มุมทั้งสี่ใช้สำหรับจัดเก็บพระโกศทองใหญ่และพระโกศไม้จันทน์รวมถึงอุปกรณ์สำหรับงานพระราชพิธี

ส่วนประดับตกแต่งราวบันไดทางขึ้นของฐานไฟที่แต่ละชั้นประดับเป็นรูปพญานาค ซึ่งเป็นแบบเดียวกับทางขึ้นอาคารช่างและหอเปลื้องเครื่อง

การก่อสร้างพระเมรุมาศรวมถึงอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างประกอบในพระราชพิธีจะอาศัยกรรมวิธีและเทคนิคของงานสถาปัตยกรรมแบบจำลอง (ชั่วคราว) กล่าวคือ เป็นการสร้างโดยใช้โครงเหล็กรูปพรรณ ที่สามารถประกอบได้ง่ายและรวดเร็ว ตั้งแต่หลังคาของบุษบกซึ่งใช้โครงเหล็กถัก (Truss) ถายนํ้าหนักลงสู่เสาเหล็กประกอบ ๔ ชุด รองรับด้วยโครงเหล็กถักขนาดใหญ่ (Super truss) โครงสร้างทั้งหมดนี้จะตั้งอยู่บนฐานรากแผ่คอนกรีตหล่อในที่ซึ่งรับน้ำหนักบุษบกแยกกันทั้ง ๙ องค์ ส่วนขาลาและบันไดจะวางบนฐานรากคอนกรีตสำเร็จรูป โครงเหล็กทั้งหมดจะกรุด้วยแผ่นวัสดุสำเร็จรูปและไม้อัด ตกแต่งด้วยผ้าทองย่นฉลุลายสอดแวว ซึ่งเป็นวัสดุชั่วคราว รวมทั้งงานประติมากรรมที่ประดับโดยรอบพระเมรุมาศก็ขึ้นรูปด้วยการถอดพิมพ์ต้นแบบและหล่อเรซินแล้วตกแต่งสีให้เหมือนโลหะ

พระจิตกาธาน

พระเบญจา

เป็นพระแท่นทำเป็นฐานซ้อนขึ้นไป ๕ ชั้น บางครั้งทำเป็น ๒ ชั้น ๓ ชั้น หรือ ๔ ชั้น ขึ้นอยู่กับขนาดที่ตั้ง โดยทั่วไปมักทำขึ้น ๔ ชั้น เมื่อนับรวมทั้งฐานหรือที่ตั้งด้วยจึงเป็น ๕ ชั้น ใช้วางพระบรมโกศ หรือวางเครื่องประกอบพระราโชสริยยศเจ้านายชั้นสูง และพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์หรือสำหรับประดิษฐานบุษบกพระพุทธรูป

พระจิตกาธาน

หมายถึง เชิงตะกอน หรือฐานที่ทำขึ้นสำหรับเผาศพ เป็นคำที่ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ ประกอบด้วยแท่นฐานสำหรับเผาทรงสี่เหลี่ยม ภายในใต้ดินเสมอปากฐานสำหรับวางพิน เรียกว่า เรือนไฟ ส่วนที่อยู่เหนือเรือนไฟเป็นตารางเผา มีเสาเหล็กรองรับตารางเผาและชั้นเรือนยอด ประดับตกแต่งด้วยกระดาศสีและเครื่องสดสำหรับเป็นเครื่องกันไฟ

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ออกแบบยอดพรมหัพกัณฑ์ประดับเหนือพระจิตกาธาน ซึ่งประดิษฐานอยู่บนฐานชาลาชั้นบนสุดภายในบุษบกองค์ประธานพระเมรุมาศ

ฉากบังเพลิง

ฉากบังเพลิง

ฉากบังเพลิง หมายถึง เครื่องกั้นในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพหรือพระศพบนพระเมรุมาศหรือพระเมรุมาศ มีลักษณะเป็นฉากพับได้ติดไว้ที่เสาพระเมรุทั้ง ๔ ด้าน เมื่อจะใช้งานจึงดึงหรือคลี่ฉากที่พับไว้เพื่อบังจิตกาธาน ฉากบังเพลิงนี้ใช้สำหรับศพชั้นโกศเท่านั้น

ฉากบังเพลิงพระเมรุ จะต้องนำฉากที่สร้างขึ้นจัดเข้าคู่และนำมาต่อกันด้านละ ๒ คู่เป็น ๑ ฉาก จัดทำไว้ทั้งด้านทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก เมื่อนายช่างกำหนดขนาดให้เหมาะสมแก่พระเมรุมาศ หรือพระเมรุที่จัดสร้างแต่ละครั้งแล้ว ศิลปินหรือจิตรกรผู้สร้างสรรค์งานจิตรกรรมก็จะออกแบบลวดลายที่เคยยึดถือเป็นประเพณีต่อ ๆ กันมาว่า ถ้าเป็นพระเมรุธรรมดาหรือศพข้าราชการก็จะเขียนเป็นลายไม้เถา ถ้าเป็นพระเมรุมาศหรือพระเมรุพระราชวงศ์จะเขียนฉากลายเทวดา สถาปนิกหรือช่างจะออกแบบลวดลายประดับส่วนบนของฉาก แต่ละฉากเป็นลวดลายคล้ายวิมาน

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากรดำเนินการออกแบบฉากบังเพลิงประกอบพระเมรุมาศ รวม ๔ ทิศ ดังนี้

จิตรกรรมฉากบังเพลิง ด้านทิศเหนือ ประกอบด้วย

- นารายณ์อวตารปางที่ ๒ กุญชรอวตาร เป็นเต่าทอง
- นารายณ์อวตารปางที่ ๑ มัถยอวตาร เป็นปลาทรายทอง

ฉากบังเพลิง

- โครงการพระราชดำริหมวดน้ำ ๖ โครงการ ได้แก่ ฝนหลวง ฝายต้นน้ำ อ่างเก็บน้ำเขาเต่า เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และ กังหันน้ำชัยพัฒนา และเทวดาชุ่มนุ้ม

จิตรกรรมฉากบังเพลิง ด้านทิศใต้ ประกอบด้วย

- นารายณ์อวตารปางที่ ๗ รามาวตาร เป็นพระราม ในรามเกียรติ์
- นารายณ์อวตารปางที่ ๖ ปรศุรามาวตาร เป็น พราหมณ์ชื่อปรศุราม (รามผู้ถือขวาน)
- โครงการพระราชดำริหมวดไฟ ๖ โครงการ ได้แก่ สบู่ดำ ซึ่งปลูกเพื่อสกัดน้ำมันสามารถใช้แทนน้ำมัน ดีเซล โรงงานผลิตไบโอดีเซล ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง เขื่อนเพ็ญอัดแท่ง แกลบอัดแท่ง โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ก๊าซชีวภาพ โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา พลังงาน เซลล์แสงอาทิตย์ผลิตกระแสไฟฟ้า ใช้ไฟฟ้า สำหรับอุปกรณ์รับส่งสัญญาณดาวเทียม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ และกังหันน้ำผลิตไฟฟ้าที่ประตูน้ำคลองลัดโพธิ์ และเทวดาชุ่มนุ้ม

จิตรกรรมฉากบังเพลิง ด้านทิศตะวันออก ประกอบด้วย

- นารายณ์อวตารปางที่ ๔ นรสิงหาวตารเป็นนรสิงห์ครึ่งคน
- นารายณ์อวตารปางที่ ๓ วราหาวตาร เป็นหมูป่าเอกเขี้ยวเพชร
- โครงการพระราชดำริหมวดดิน ๖ โครงการ ได้แก่ ดินกรวด ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ดินเค็ม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน ดินทราย ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน และโครงการหุบกะพง-ดอนห้วยขุน ดินดานลูกรัง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย ดินพรุ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพหอง และดินเปรี้ยว ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพหอง และเทวดาชุมนุม

จิตรกรรมฉากบังเพลิง ด้านทิศตะวันตก ประกอบด้วย

- นารายณ์อวตารปางที่ ๑๐ กัลยาวันตาร เป็นบุรุษขี่ม้าขาว
- นารายณ์อวตารปางที่ ๘ กฤษณาวตาร เป็นพระกฤษณะ
- โครงการพระราชดำริหมวดลม ๖ โครงการ ได้แก่ กังหันลม โครงการซังห้วยมันตามพระราชดำริ บ้านหนองคอไก่ จังหวัดเพชรบุรี

เพื่อการผันน้ำจากที่ต่ำชักน้ำขึ้นที่สูง กังหันลม โครงการ
สถานีพัฒนาเกษตรที่สูงตามพระราชดำริดอยม่อนล้าน
จังหวัดเชียงใหม่ กังหันลม โครงการส่วนพระองค์สวน
จิตรลดา ศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งห้วยฝัก จังหวัด
นครศรีธรรมราช และมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ปอดของ
กรุงเทพฯ พระราชดำริพื้นที่บางกะเจ้า อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ และเทวดาชุ่มนุ้ม

ส่วนด้านหลังของฉากบังเพลิงเขียนภาพอักษร
พระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ทิพย์
และดอกดาวเรืองสีเหลือง ซึ่งเป็นสีประจำวันพระบรมราช
สมภพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร

พระเมรุมาศ ช่าง หรือ สำล้าง และหอเปลื้อง

ช่าง หรือ ลำ้าง

ช่าง ้าง สามช่าง หรือ ลำ้างเป็นสิ่งปลูกสร้างรูปทรงบุษบก สร้างขึ้นตามมุมทั้ง ๔ ของพระเมรุมาศ พระเมรุใช้เป็นี่สำหรับพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมตลอดงานพระเมรุ นับตั้งแต่พระบรมศพ พระศพประดิษฐานบนพระจิตกาธาน จนกว่าจะถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระราชทานเพลิงพระศพแล้วเสร็จ โดยมีพระพิธีธรรม ๔ ลำำับ นั้อยู่ประจำช่างและจะผลัดกันสวดที่ละช่างเวียนกันไป

หอเปลื้อง

หอเปลื้องทรงบุษบก ๔ องค์ ตั้งอยู่รอบนอกสุดขอบพระเมรุมาศ ใช้เป็นี่เก็บพระโกศทองใหญ่ พระโกศจันทน์ และเครื่องอุปกรณ์สำหรับพระราชพิธี เช่น ฟืน ดอกไม้จันทน์ ชันน้ำ ซึ่งจะต้องตั้งน้ำสำหรับเลี้ยงเพลิงเมื่อเวลาถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระราชทานเพลิงพระศพบนพระจิตกาธานและเป็นหลังที่เก็บเครื่องใช้เบ็ดเตล็ดในช่วงการถวายพระเพลิงพระบรมศพ

พระที่นั่งทรงธรรม

ชานา

ส่วนของพื้นดินที่ยกระดับและปูพื้นผิวเรียบด้วยวัสดุ
ปูพื้น ชาลามักทำเป็นบริเวณกว้างและเชื่อมต่อกับอาคาร
หรืออยู่ระหว่างหมู่อาคาร บางครั้งเรียกว่า “ชาน”

พระที่นั่งทรงธรรม

อาคารอยู่ทางทิศตะวันตกของพระเมรุมาศสำหรับ
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ ประทับ
ทรงธรรมในพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลออกพระเมรุ
พระบรมศพ พระศพ และเป็นที่สำหรับคณะองคมนตรี
คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายทหาร พลเรือน
สมาชิกรัฐสภา ตลอดจนคณะทูตานุทูต ผู้แทนศาสนาต่างๆ
ในประเทศไทย และข้าราชการบริพารผู้ใหญ่ เฝ้าทูลละอองธุลี
พระบาท

พระที่นั่งองค์นี้มีขนาดโดยประมาณ กว้าง ๔๔.๕๐
เมตร ยาว ๑๕๕ เมตร สูง ๒๒ เมตร มีลักษณะเป็นอาคาร
โถง หลังคาจัตุรมุข ยกพื้นสูง หลังคาจั่วมีกันสาดปีกนก
ด้านหน้าและด้านข้างต่อเป็นหลังปะรำเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการ
ใช้สอย มุขด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันออกหรือมุขหน้า
และหลัง เป็นมุขประเจิด

จิตรกรรมฝาผนังในพระที่นั่งทรงธรรม

ผนังภายในแต่ละด้านของพระที่นั่งทรงธรรมเป็นภาพจิตรกรรมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกล่าวคือ ด้านทิศเหนือเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพื้นที่ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ โครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน การอนุรักษ์ดิน (การปลูกหญ้าแฝก การแก้งัดดิน การปลูกพืชหมุนเวียน และพืชตระกูลถั่ว) มุลนิธิโครงการหลวง (สถานีเกษตรหลวง การปลูกป่าอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร การส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์โครงการหลวง พืชเมืองหนาว) โครงการพัฒนาลุ่มน้ำลำพะยังตอนบน อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

ด้านทิศใต้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพื้นที่ภาคใต้และพื้นที่ภาคกลาง ได้แก่ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา โครงการฝนหลวง (ปฏิบัติการฝนหลวงดับไฟป่า พรุโตะแดง) โครงการศูนย์ศึกษาพัฒนาเขาหินซ้อน อำเภอนมสรวง จันทบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง จังหวัดเพชรบุรี

ผนังกึ่งกลางพระที่นั่งทรงธรรมเป็นโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา และพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล โรงสีข้าว ผลิตภัณฑ์จากโคนมสวนจิตรลดา การบริหารจัดการน้ำท่วม มุลนิธิพระดาบส

ศาลาลูกขุน

ทับเกษตร

ศาลาลูกขุน

เป็นสิ่งปลูกสร้างที่ตั้งอยู่รอบพระเมรุมาศหรือพระเมรุ ลักษณะเป็นอาคารโถงทรงไทยชั้นเดียวตั้งอยู่ ๔ ทิศ ใช้สำหรับเป็นที่เฝ้าฯ ของบรรดาข้าราชการ ซึ่งในมณฑลพิธีมี ๖ หลัง และนอกมณฑลพิธีอีก ๕ หลัง

คด

สร้างขึ้นเพื่อแสดงขอบเขตมณฑลพิธี มักสร้างเป็นระเบียงล้อมรอบพระเมรุมาศ พระเมรุ ใช้เป็นที่นั่งของเจ้าหน้าที่ผู้มาร่วมงาน

ทับเกษตร

เป็นอาคารโถงทรงไทย จำนวน ๘ หลังมีเครื่องยอดทรงมณฑป ๓ ชั้น ตั้งอยู่ ๔ มุมของพื้นที่แสดงแนวอาณาเขตมณฑลพิธี โดยสร้างติดแนวรั้วราชวัติเสมือนเป็นระเบียงล้อมรอบพระเมรุมาศหรือพระเมรุ ประดับตกแต่งลวดลายไทย ใช้เป็นที่นั่งพักสำหรับข้าราชการที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จ และร่วมพระราชพิธี ส่วนกลางทับเกษตรเป็นอาคารยอดมณฑป ชั้นเชิงกลอนประดับด้วยซุ้มบันแถลงและนาคปึกที่มุมทั้งสี่ บนหลังคาอาคารส่วนที่เป็นปีกทั้งสองด้านประดับฉัตรผ้าทองแผ่ลวด

พืชม

ทิม

เป็นที่พักสำหรับพระสงฆ์ แพทย์หลวงและเจ้าพนักงานและเป็นที่ประโคมปีพาทย์ประกอบพิธีสร้างตีดแนวรั้วราชวัติ ลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียว หลังคาทรงจั่วควม ซึ่งเป็นแบบลายมาตรฐานในอาคารประกอบพระเมรุ

พลับพลา

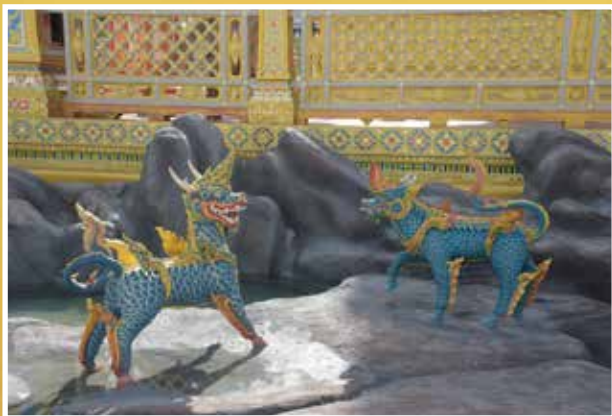
เป็นโถงใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์ทรงรอรับส่งพระบรมศพ พระศพ ขึ้นราชรถ ในอดีตมีการสร้างพลับพลาหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ตั้งอยู่มุมกำแพงวัดเยื้องกรมการรักษาดินแดน และพลับพลาสนามหลวง ด้านหน้าทางเข้ามณฑลพิธีท้องสนามหลวง

พลับพลาสนามหลวงเป็นอาคารโถงสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศ์ประทับขณะประกอบพิธีอัญเชิญพระโกศลงจากราชรถเข้าสู่มณฑลพิธี ผังอาคารตรีมุข มีมุขลดชั้น บัวช้ายขวาเป็นหลังคารูปทรงจั่วแบบเดียวกับทิมและทับเกษตร

ราชวัติ

สัตว์หิมพานต์

ราชวัติ

เป็นแนวรั้วกำหนดขอบเขตปริมณฑลของพระเมรุมาศและพระเมรุทั้ง ๔ ด้าน สร้างต่อเนื่องไปกับทิมและทับเกษตร ตกแต่งด้วยฉัตรและธงบางที่เรียกรวมกันว่า “ราชวัติฉัตรธง”

สัตว์หิมพานต์

เป็นรูปสัตว์ที่ประดับตกแต่งรายรอบพระเมรุมาศพระเมรุ ตามคติเรื่องโลกและจักรวาลซึ่งมีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลาง ล้อมรอบด้วยเขาสัตบริภัณฑ์และดาษด้นด้วยสิ่งสาราสัตว์นานาพันธุ์ สมัยก่อนจึงจัดทำรูปสัตว์รายรอบพระเมรุมาศและพระเมรุรวมทั้งมีการผูกหุ่นรูปสัตว์เข้าขวนแห่พระบรมศพและพระศพไปสู่พระเมรุมาศพระเมรุด้วย

สัตว์สำคัญประจำทิศที่สำนักช่างสิบหมู่จัดสร้างขึ้นเพื่อติดตั้งบริเวณบันไดทางขึ้นของฐานไพทีแต่ละชั้น ซึ่งจะเรียงตามลำดับเปรียบดังทางขึ้นเขาพระสุเมรุที่ล้อมรอบด้วยป่าหิมพานต์จนถึงชั้นระดับสูงที่เป็นที่อยู่ของครุฑ โดยเริ่มจากสัตว์มงคลสี่ประเภท ได้แก่ ราชสีห์ ช้าง ม้า และโคอุสุภราช ซึ่งอาศัยอยู่ที่ปากแม่น้ำสำคัญทั้งสี่สายที่ไหลหล่อเลี้ยงรอบนอกของป่าหิมพานต์ โดยจะ

สัตว์หิมพานต์

ติดตั้งที่ข้างบันไดทางขึ้นของฐานไฟที่ ชั้นที่หนึ่งทุกทิศ
นอกจากรูปเทวดาอัญเชิญบังแทรกและพุ่ม จำนวน ๕๖ องค์
ที่มีประจำทุกฐานไฟที่

บริเวณพื้นด้านข้างของรูปสัตว์สำคัญผ่านมูม
พระเมรุมาศจะตกแต่งเป็นสระน้ำ เขมอ ประดับรูปปั้น
สัตว์สำคัญย่อส่วน สะท้อนภาพป่าหิมพานต์

บันไดซ้าย ทางขึ้นฐานไฟที่ชั้นที่สองของพระ
เมรุมาศทุกทิศ ประดับคชสีห์ และราชสีห์ ซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่ที่
ทรงพลังอำนาจอยู่เหนือกว่าสัตว์ทั้งปวงในป่าหิมพานต์เป็น
สัญลักษณ์ของข้าราชการผู้จงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร คชสีห์
เป็นตราประจำเสนาบดีที่สมุหกลาโหม สัญลักษณ์ผู้พิทักษ์
แผ่นดินและพระมหากษัตริย์ แทนเหล่าทหารและตำรวจทุก
เหล่าทัพ ราชสีห์ เป็นตราประจำเสนาบดีที่สมุหนายก เป็น
คุณลักษณะที่ข้าราชการพลเรือนพึงมีในการปกครองดูแล
ทุกข์สุขของราษฎรแทนข้าราชการในทุกภาคส่วน

บริเวณข้างบันไดขวา ซ้าย ทางขึ้นฐานไฟที่ชั้นที่
สามของพระเมรุมาศทุกทิศ ประดับรูปครุฑ ราชพาหนะ
ของพระนารายณ์ ซึ่งมีที่อาศัยบริเวณเชิงเขาพระสุเมรุ

สิ่งก่อสร้างภายนอก

มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

เกยลา

เกย หรือ เกยลา เป็นแท่นฐานยกพื้นสี่เหลี่ยมย่อมุม มีรางเลื่อนสำหรับเชิญพระโกศพระบรมศพหรือพระโกศขึ้นประดิษฐานบนพระยานมาศ ตั้งอยู่ด้านหน้าประตูกำแพงแก้ว ด้านทิศตะวันตกของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง มีบันไดขึ้นลง ๓ ด้าน คือ ด้านตะวันออกเป็นที่เชิญพระบรมโกศ พระโกศจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทขึ้นเกย ด้านเหนือและด้านใต้สำหรับเจ้าพนักงานส่วนด้านตะวันตก เป็นที่เทียบพระยานมาศสามลำคานเพื่อเชิญพระโกศพระบรมศพ หรือพระโกศขึ้นประดิษฐาน

พลับพลายก

เป็นโถงใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงรอรับส่งพระบรมศพ พระศพ ขึ้นราชรถ ในอดีตมีการสร้างพลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ตั้งอยู่มุมกำแพงวัด เยื้องกรมการรักษาดินแดน พลับพลาน้ำพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท และพลับพลายกสนามหลวง ด้านหน้าทางเข้ามณฑลพิธีท้องสนามหลวง

เครื่องสูงสำคัญ สำหรับพระบรมราชอิสริยยศ

นอกจากอาคารสิ่งก่อสร้างที่ตั้งอยู่ในเขตปริมณฑลของพระเมรุมาศแล้ว ยังมีเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศตามโบราณราชประเพณีเป็นสิ่งที่เครื่องใช้ต่าง ๆ อาทิ เครื่องประกอบในการตั้งพระบรมศพ เพื่อการบำเพ็ญพระราชกุศล เครื่องประกอบในการถวายพระเพลิง เครื่องสูง เครื่องราชูปโภค เครื่องประโคม เครื่องประดับตกแต่งพระเมรุมาศ

การประดิษฐานพระบรมศพสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวังนั้น ประดิษฐานพระบรมโกศเหนือพระแท่นแว่นฟ้าเบญจคงกษ ภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร ๙ ชั้น พระบรมโกศที่ประกอบพระราชอิสริยยศคือ พระโกศทองใหญ่ประดับพุ่มเฟื่องดอกไม้ไหว และดอกไม้เอน ที่เอนพระบรมโกศเบื้องหน้าติดพระภูษาโยงทอดลงมายังพานพระมหากฐินบนเสาบัวกลุ่ม ซึ่งตั้งอยู่เบื้องหน้า เมื่อมีการสดับปกรณ์พระบรมศพเจ้าพนักงานจะคลี่ภูษาโยงนี้ไปถึงอาสนสงฆ์

พระบรมโกศประดิษฐานเหนือพระแท่นแว่นฟ้า
เบญจตลสัถ์กลายคุณประดับรัตนชาติสีขาว ตกแต่งด้วย
พุ่มแก้ว พุ่มตาดทอง เทียนไฟฟ้าและแจกันปักดอกไม้โลหะ
สีทอง มุมพระแท่นแว่นฟ้าทองทุกชั้นปักสุวรรณฉัตรและ
สุวรรณฉัตรคันดาล คือฉัตรที่มีรูปเป็นมุนี ๒ ทบ พระแท่น
แว่นฟ้าทองที่ประดิษฐานพระบรมโกศตั้งบนพระแท่นทอง
ทรายอีกทีหนึ่ง ตั้งพุ่มตาดทองในคูหาพระแท่นทองทราย
แวดล้อมด้วยเครื่องอภิรมย์ชุมสายหักทองขวาง ประกอบ
ด้วยฉัตรชุมสาย ๓ ชั้น ฉัตร ๕ ชั้น ฉัตร ๗ ชั้น และบังแทรก

ด้านมุขตะวันตกจัดวางเครื่องราชอิสริยยศราชูปโภค
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเครื่องอิสริยาภรณ์ ด้านมุข
ขวาเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เครื่องอิสริยาภรณ์ และ
เหรียญรางวัลที่ทอดถวาย ด้านใต้ประดิษฐานพระบรม
ฉายาลักษณ์ เบื้องหน้าพระบรมโกศเป็นเครื่องราชสักการะ
กั้นราชวัติทางมุขข้างเหนือและข้างใต้ ถัดมาวางเสาบัวกลุ่ม
ปิดทองประดับกระจกตั้งพุ่มตาดเงินและตาดทอง ระหว่าง
กลางราชวัติวางพวงมาลาพร้อมเชิญพระพุทธรูปประจำ
พระชนมวาร

นพปฎลมหาเศวตฉัตร

ฉัตร

เป็นเครื่องสูง มีรูปร่างคล้ายร่มที่ซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้น ๆ โดยชั้นบนมีขนาดเล็กกว่าชั้นล่าง มีทั้งประเภทแขวนปัก ตั้ง หรือเชิญเข้าขบวนแห่ เพื่อเป็นพระเกียรติยศ ได้แก่

ฉัตรแขวนหรือปัก แบ่งออกเป็น ๔ ชนิด คือ เสด็จฉัตร (นพปฎลมหาเศวตฉัตร สัปตปฎลเศวตฉัตร เบญจปฎลเศวตฉัตร และเศวตฉัตร ๓ ชั้น) ฉัตรผ้าขาวลายทอง ฉัตรตาด (ฉัตรผ้าตาดสีขาวยาว ๕ ชั้น ฉัตรผ้าตาดสีเหลือง ๕ ชั้น) ฉัตรโหมด (ฉัตรผ้าโหมดสีขาวยาว ๕ ชั้น ฉัตรผ้าโหมดสีเหลือง ๕ ชั้น ฉัตรผ้าโหมด สีทอง ๕ ชั้น ฉัตรผ้าโหมดสีเงิน ๕ ชั้น ฉัตรผ้าโหมดสีทอง ๓ ชั้น)

ฉัตรที่ใช้ประดับบนยอดพระโกศที่บรรจุพระบรมอัฐิ พระอัฐิ แบ่งเป็น ๔ ชนิด คือ ฉัตรปรุทองคำกรูผ้าขาว ๙ ชั้น ฉัตรทองคำลงยา ๗ ชั้น ฉัตรทองคำลายโปรง ๗ ชั้น ไม่บุผ้าขาวสำหรับพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชาเจ้า ฉัตรทองคำลายโปรง ๗ ชั้น ไม่บุผ้าขาวสำหรับพระอัฐิพระราชทายาทหรือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอที่ได้รับการสถาปนาพระเกียรติยศขึ้นเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราช เทียบเท่าสมเด็จพระรัชทายาท

ฉัตรปักพระเบญจา หมายถึงฉัตรทองทรงกระบอก
ลายสลักโปร่ง ๕ ชั้น หนึ่งสำหรับมี ๘ องค์ ตั้งแต่งมุม
พระเบญจาทั้ง ๔ มุม

ฉัตรสำหรับตั้งในพิธี หรือเชิญเข้าขบวนแห่เป็น
เกียรติยศ แบ่งเป็น ๖ ชนิด คือ พระมหาเศวตฉัตรกรร
ภิรมย์ (มี ๓ องค์ คือ พระเสนาธิปัตย์ พระฉัตรชัย พระเกว
พ่าห์) พระอภิรมชুমสาย (พระอภิรมชুমสายปักหักทองขวาง
พระอภิรมชুমสายทองแผ่ลวด) ฉัตรเครื่องสูงวังหน้า ฉัตร
เบญจา ฉัตรราชวัติ

นพปฎลมหาเศวตฉัตร

สำหรับพระมหากษัตริย์ที่ทรงรับพระบรมราชาภิเษก
ตามโบราณราชประเพณีแล้ว ลักษณะเป็นฉัตรผ้าขาว ๙ ชั้น
แต่ละชั้นมีระบายขลิบทองแผ่ลวดซ้อน ๓ ชั้น ฉัตรชั้นล่าง
สุดห้อยอุบะจำปาทอง เศวตฉัตรแบบนี้ใช้แขวนหรือปักใน
สถานที่และโอกาสต่าง ๆ คือ

- ใช้ปักเหนือราชบัลลังก์ในท้องพระโรง
ในพระที่นั่ง พระมหาปราสาทในพระมหामณเฑียร
- ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรม
หาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ใช้ปักเหนือพระที่นั่ง
ภัทรบิฐเมื่อครั้งทรงรับพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

- ใช้แขวนเหนือพระแท่นราชบรรจรรย์ภายในพระมหามณเฑียร
- ใช้แขวนเหนือพระโกศทรงพระบรมศพ ณ ที่ประดิษฐานพระบรมศพ
- ใช้ปักยอดพระเมรุมาศ
- ใช้ปักบนพระยานมาศสามลำคาน หรือพระยานมาศสามลำคานในการเชิญพระบรมศพโดยขบวนพระบรมราชอิสริยยศ
- ใช้ปักเหนือเกรินขณะเชิญพระโกศพระบรมศพขึ้นสู่พระมหาพิชัยราชรถ และเชิญขึ้นประดิษฐานบนพระเมรุมาศ
- ใช้แขวนเหนือพระจิตกาธานเมื่อสุมเพลิงและเก็บพระบรมอัฐิ

พระโกศจันทน์

พระโกศ

พระโกศจันทน์

พระโกศเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ใช้สำหรับทรงพระบรมศพและพระศพก่อนที่จะถวายพระเพลิง พระโกศมี ๒ ชั้น ชั้นนอกเรียกว่า “พระโกศ” ตกแต่งสวยงามทำด้วยไม้แกะสลักลงรักปิดทองประดับกระจก มีรูปทรงเป็นทรงกรวยยอดแหลม ส่วนชั้นในเรียกว่า “พระลอง”

พระโกศจันทน์สร้างจากไม้จันทน์เพื่อใช้ในการถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระศพ เพื่อเชิญพระโกศพระบรมศพ พระศพ ส่วนนอกเปลื้องออกเหลือแต่พระลองใน เจ้าพนักงานจะนำพระโกศจันทน์เข้าประกอบพระลองซึ่งประดิษฐานบนตระแกรงเหล็กช่วงรัดเอวของพระจิตกาธานเพื่อถวายพระเพลิง

พระโกศจันทน์มีโครงภายในเป็นเหล็กไธสนิมและกรุด้วยลวดตาข่าย ใช้ไม้จันทน์ฉลุตกแต่งลวดลายขนาดใหญ่น้อยให้ได้สัดส่วนทั้งงดงาม ขัดแต่งผิวลึบคมและเสี้ยนให้เรียบ นำลายแต่ละชั้นมาจัดดอกตามชุด โดยแยกสีเนื้อไม้อ่อนแก่ประกอบกันเพื่อให้เกิดมิติที่สวยงาม

พระโกศจันทน์มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากพระโกศองค์อื่น ๆ ทั้งหมด คือ องค์พระโกศเป็นทรงแปดเหลี่ยมฐานเตี้ย ฝาพระโกศเตี้ยแคบ คล้ายพระโกศลองในซึ่งเป็นทรงกระบอก ฐานพระโกศเป็นบัวคว่ำติดเป็นชั้นเดียวกับ

องค์พระโกศและหีบพระบรมศพ ฝาพระโกศมักเป็นทรง
บัวถลา ทรงเกี้ยว หรือทรงมงกุฏ มีลวดลาย เช่น ลาย
บัวถลา ลายดอกจอก ลายดอกไม้ทิศ พระโกศจันทน์มีที่มาจาก
พื้นไม้จันทน์ เมื่อจะถวายพระเพลิงหรือพระราชทาน
เพลิง พนักงานเจ้าหน้าที่จะเปลื้องพระโกศทองออกเหลือ
แต่พระโกศลองในซึ่งเป็นโกศกลม ฝาปริกแลดูไม่งดงาม
จึงได้มีการคิดประดิษฐ์พื้นไม้จันทน์ขึ้นให้เป็นรูปล้อทรง
ของพระโกศลองใน แต่ประดิษฐ์ลวดลายคล้ายพระโกศ
ทองที่เปลื้องออก ใช้ลวดลายขนาดต่าง ๆ ผูกเชื่อมต่อกัน
เข้าเป็นโครงแล้วนำแผงลวดตาข่ายผูกกรุดามรูปทรงของ
หุ่นพระโกศ จากนั้นจึงนำลวดลายที่เรียกว่าลายซ้อนไม้
เข้าผูกประดับจนทั่วองค์พระโกศเป็นลายโปร่งทะลุ มอง
เห็นพระโกศลองในเป็นสีทองราง ๆ เกิดความงดงาม เหตุ
ที่มีการสร้างพระโกศไม้จันทน์ให้มีลักษณะดังกล่าวก็เนื่อง
มาจากเหตุผลสองประการ คือ

ประการที่หนึ่ง พระโกศจันทน์มีที่มาจากพื้นไม้จันทน์
ซึ่งมีหน้าที่เป็นพื้นหรือเชื้อเพลิงสำหรับพระบรมศพหรือ
พระศพ จึงไม่มีการแกะสลักเพียงแต่โครงกลุ่แผ่นไม้บาง ๆ
เป็นชั้นลายขนาดต่าง ๆ แล้วนำมาซ้อนให้เป็นชั้นเชิงและ
รูปทรงตามต้องการ แลเห็นสีทองของพระโกศลองในทะลุ
ช่องไฟลายกลุ่ออกมางดงาม

ประการที่สอง พระโกศจันทน์เป็นพระโกศโครง
ตาข่าย ประดับลายแบบกลุ่โปร่งเป็นชั้น ๆ ทำให้มีน้ำหนัก

เบา สะดวกแก่การประกอบครอบองค์พระโกศลงใน เมื่อ
ถวายพระเพลิงจะลุกไหม้ได้สะดวก นับเป็นภูมิปัญญาของ
ช่างไทยในอดีต

เหตุที่ใช้ไม้จันทน์เป็นพื้น หรือเชื้อเพลิงในการถวาย
พระเพลิงพระบรมศพหรือพระราชทานเพลิงพระศพพระมหา
กษัตริย์และพระบรมราชวงศ์ผู้ใหญ่ เนื่องจากประเพณีของ
ชนชาติแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอีกหลายภูมิภาค
นิยมว่า ไม้จันทน์เป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์มีคุณลักษณะพิเศษ เช่น มี
กลิ่นหอม เพราะน้ำมันในเนื้อไม้ แกร่น และเนื้อไม้มีสีเหลือง
สวยงามคล้ายทองคำ เป็นของมีค่า หายาก จึงใช้เป็นพื้นหรือ
เชื้อเพลิงเผาศพผู้ที่เคารพรักอย่างสูงสุด เป็นการให้เกียรติ
และเป็นการสักการะอย่างสูง เช่น ในคราวถวายพระเพลิง
พระบรมศพพระพุทธสรีระ ณ เมืองกุสินารา กล่าวว่าใช้ไม้
จันทน์หอมล้วน ซึ่งถือเป็นประเพณีสืบมาจนปัจจุบัน

การสร้างหุ่นโครงพระโกศจันทน์ใช้หลักเส้นลักษณะ
ต่าง ๆ ตัด ต่อ เชื่อม ผูก ให้ได้รูปทรงของโครงหุ่นตามแบบ
ที่กำหนด แล้วนำเส้นลวดตาข่ายขนาดเล็ก ตาค่อนข้างถี่กรู
ให้ทั่วและขึงให้ตึง เพื่อให้ได้รูปทรงของโครงหุ่นที่งดงาม
จากนั้นจึงนำไม้จันทน์ฉลุลวดลายต่าง ๆ เป็นชิ้น ๆ ประดับ
ประกอบโดยรอบ ลวดลายที่ใช้ประกอบฐานรองพระโกศ
จันทน์และพระโกศจันทน์มีมากกว่า ๕๐ ลาย ได้แก่ ลายหน้า
กระดาน ลายกุดั่นดอกจอก กระจิงฝา กระจิงคว่ำ กระจิง
จวน ลายดอกไม้วัว ซ่อไม้ไหวบัวถลา ขอบคิ้วบัวถลา อุบะ

บัวปากฐาน เป็นต้น จำนวนชิ้นไม้ฉลุมีมากกว่าหมื่นชิ้น เมื่อประกอบกันเข้าเป็นลายเสร็จสมบูรณ์แล้วจะงดงามตามราชประเพณีและสมพระเกียรติยศอย่างยิ่ง

พระโกศทองใหญ่

พระโกศและพระลอง คือ ภาชนะเครื่องสูงทรงกรวย ยอดแหลมใช้บรรจุพระบรมศพ เรียกว่า พระบรมโกศ พระโกศ โกศ พระลอง และลอง มีสองชั้น ในสมัยอยุธยาเรียกชั้นนอกว่า “ลอง” สมัยรัตนโกสินทร์ ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกชั้นนอกว่า “โกศ” และกลับมาเรียกว่า “ลอง” อีกชั้นหนึ่ง ภาชนะที่บรรจุพระบรมศพ พระศพ ศพ ชั้นนอกนี้ทำด้วยโครงไม้หุ้มทองปิดทองประดับกระจกและอัญมณี ส่วนชั้นใน เรียกสลับไปมากับชั้นนอกดังกล่าวข้างต้น ทำด้วยเหล็ก ทองแดง หรือเงินปิดทอง อย่างไรก็ดีในบางครั้งเรียกรวมกันทั้งชั้นนอกและชั้นใน ว่า “โกศ” ซึ่งมีขนาดและรูปทรงต่างกันไปตามลำดับของพระอิสริยยศ เช่น พระโกศทองใหญ่ พระโกศทองน้อย พระโกศไม้สิบสอง โกศแปดเหลี่ยม เป็นต้น ปัจจุบันเรียกชั้นนอกว่า พระโกศ ชั้นในเรียกว่า พระลอง พระลองใน

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้สร้างพระโกศทองใหญ่ขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๓๕๑ สำหรับทรงพระบรมศพของพระองค์ เมื่อสร้างเสร็จโปรดเชิญให้เข้าไปตั้งถวายให้ทอดพระเนตรในพระที่นั่งไพศาล

ทักษิณ เมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรีสุนทรเทพสิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระอาลัยมากและใคร่จะทอดพระเนตรพระโกศทองใหญ่ออกพระเมรุ จึงโปรดให้เชิญพระโกศทองใหญ่ประกอบพระศพสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรีสุนทรเทพ เป็นครั้งแรก เลยเป็นประเพณีในรัชกาลต่อมา ที่พระราชทานพระโกศทองใหญ่ให้ทรงพระศพเจ้านายพระองค์อื่นเป็นพิเศษ นอกจากพระบรมศพของพระมหากษัตริย์ได้ พระโกศทองใหญ่องค์นี้เรียกว่า พระโกศทองใหญ่รัชกาลที่ ๑ ด้วยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างพระโกศทองใหญ่ขึ้นอีกองค์หนึ่ง ที่ต่อมาเรียกว่า พระโกศทองใหญ่รัชกาลที่ ๕ และในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร โปรดให้สร้างพระโกศทองใหญ่อีกองค์หนึ่งเรียกว่า พระโกศทองใหญ่รัชกาลที่ ๙

พระโกศพระบรมอัฐิ

พระโกศพระบรมอัฐิ คือ พระโกศสำหรับบรรจุพระบรมอัฐิของพระเจ้าแผ่นดิน สมเด็จพระราชินีหรือพระประยูรวงศ์มาแต่อดีตกาลสร้างด้วยโลหะมีค่า เช่น ทอง เงิน หรือโลหะอื่นแล้วกะไหล่ด้วยทองประดับอัญมณีหรือรัตนชาติเพื่อให้สวยงามสมพระเกียรติ มีลักษณะรูปทรงกระบอก ประกอบด้วยส่วนฐาน ส่วนตัวพระโกศที่เป็นทรงกระบอก

ปากผายและฝาสำหรับปิดส่วนบน รูปทรงโดยรวมอาจเป็นแปดเหลี่ยมหรือทรงกลมแล้วแต่ความเหมาะสม ถ้าเป็นระดับสูงมักมียอดทรงมงกุฎ ประดับด้วยพุ่ม หรือฉัตรตามฐานันดรศักดิ์ ประดับตกแต่งให้งดงามสมพระเกียรติด้วยดอกไม้เอวที่ส่วนฐาน ดอกไม้เพชร หรือดอกไม้ไหวที่ส่วนฝาและเฟืองพระย้าที่ปากฝาพระโกศ ภายในบรรจุพระโกศศิลาซึ่งทำด้วยศิลาสีขาวเป็นทรงกระบอกมีฝาเช่นเดียวกันเพื่อใช้บรรจุพระบรมอัฐิ โดยพระโกศศิลาจะอยู่ชั้นในรองจากพระโกศทองด้านนอก

ตามประเพณีหลังจากเสร็จสิ้นงานถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระราชทานพระเพลิงพระศพ หรือเผาศพแล้วจะมีการเก็บพระบรมอัฐิ พระอัฐิ หรืออัฐิ และพระบรมราชสรีรางคาร พระสรีรางคาร หรือเถ้ากระดูก นำไปบำเพ็ญกุศลอีกครั้งหนึ่งก่อนจะนำไปเก็บรักษาบูชา ณ สถานที่อันสมควร เพื่อแสดงความเคารพ ความอาลัยและความกตัญญู สำหรับพระบรมอัฐิ พระอัฐิ หรืออัฐิ และพระบรมราชสรีรางคาร พระสรีรางคาร หรือเถ้ากระดูกส่วนที่เหลือมักนำไปลอยในแม่น้ำ ตามคติความเชื่อลัทธิฝ่ายพราหมณ์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นการล้างบาปแก่ผู้วายชนม์ และเพื่อให้ได้ไปสู่สรวงสวรรค์

ในส่วนพระโกศพระบรมอัฐิ พระอัฐิ นั้น ขณะที่เตรียมงานจะสร้างพระโกศพระบรมอัฐิ พระอัฐิ ควบคู่ไปตามโบราณราชประเพณี พระโกศพระบรมอัฐิ

พระมหากษัตริย์ และสมเด็จพระอัครมเหสีจะทำด้วยทองคำ
ลงยาราชาวดี บางส่วนประดับเพชร พลอย เช่น ที่เฟื้อง
พุ่มยอด และเครื่องประดับอื่น ๆ ส่วนพระโกศพระอัฐิของ
พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าลงมาถึงพระองค์เจ้าต่างกรม
ชั้นสมเด็จพระยามหาจักรี ทำด้วยทองคำลงยา ทั้งนี้ในการสร้าง
พระโกศพระบรมอัฐิ พระอัฐิ มักมีการจำลองแบบตามอย่าง
ที่เคยสร้างกันสืบมาตามพระราชประเพณีโดยอาจแตกต่างกันในส่วนรายละเอียด

งานสร้างพระโกศพระบรมอัฐิของพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
ครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ คือ พระโกศพระบรมอัฐิ
ที่ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระโกศ
พระบรมอัฐิที่จะทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
มหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร พระโกศ
พระบรมอัฐิที่จะทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ และพระโกศพระบรมอัฐิที่จะทูลเกล้าฯ
ถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์
อัครราชกุมารี และทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา
สิริวัฒนาพรรณวดี

ข้อไม้จันทน์

ช่อไม้จันทน์

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ได้จัดทำช่อไม้จันทน์ สำหรับในส่วนของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร และพระบรมวงศานุวงศ์ เพื่อใช้ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ ช่อไม้จันทน์ ทั้งหมดนั้นจัดสร้างโดยสถาบันสิริกิติ์จากไม้จันทน์หอม ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่กรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืชส่งมอบให้

ช่อไม้จันทน์จัดทำทั้งหมด ๗ แบบ ใช้ลายดอกไม้เทศซ้อนไม้ฉลุซ้อนกัน พิเศษตรงที่การแกะสลักที่เป็นลวดลายนูนสูงเพื่อเพิ่มมิติ โดยทุกขั้นตอนดำเนินการอย่างพิถีพิถัน

ราชรถ

ราชรถ ราชยาน

ความหมายของราชรถ ราชยาน

ราชรถ ราชยาน เป็นหนึ่งในเครื่องประกอบพระบรมราชอิสริยยศ พระราชอิสริยยศ พระอิสริยยศของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงฐานานุศักดิ์ของผู้ใช้ การใช้ราชรถ ราชยานในราชสำนักมีมาแต่ครั้งโบราณกาล ปรากฏหลักฐานชัดเจนในสมัยกรุงศรีอยุธยาและเป็นราชประเพณีสืบเนื่องต่อมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ราชรถ หมายถึง พาหนะแห่งองค์พระราชา ในสมัยโบราณน่าจะพัฒนามาจากเกวียนขนาดเล็กที่นั่งได้เพียงคนเดียวและเทียมด้วยม้าหรือสัตว์อื่น เช่น วัว หรือลา หรือล่อ หรือแม้แต่คน ตัวรถทำด้วยไม้ที่แกะสลักกลดลวยอย่างสวยงาม เพื่อให้มีความสง่างามสมกับที่จะใช้เป็นราชพาหนะแห่งองค์พระราชา อย่างไรก็ตาม ได้มีการตกแต่งตัวรถเพิ่มความอลังการขึ้น มีการปิดทองประดับกระจกอัญมณีหรือหุ้มด้วยแผ่นทองคำลายดอกไม้ประดิษฐ์ในรูปแบบต่าง ๆ แทนการแกะสลักเนื้อไม้โดยตรง

ราชยาน เป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศของพาหนะพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ ส่วนยาน เป็นเครื่องประกอบยศของบุคคลชั้นสูงในสังคมสมัยโบราณ แสดงให้เห็นถึงฐานะและอำนาจอันแตกต่างจากสามัญชนทั่วไป จุดกำเนิดของยาน คานหามต่าง ๆ นั้นน่าจะเกิดในกลุ่มสังคมที่เจริญก้าวหน้าเป็นวัฒนธรรมเมืองแล้ว

ตามโบราณราชประเพณี พระมหากษัตริย์ไทย ทรงทศพิธราชธรรมและมีพระมหากรุณาธิคุณใหญ่หลวง ต่อประเทศชาติ ทรงได้รับการยกย่องเป็นสมมติเทพ หรือเป็นเทวดาจุติลงมาอุบัติบนโลกมนุษย์ ครั้นเมื่อสวรรคต ก็เท่ากับเป็นการเสด็จกลับสู่สวรรค์ พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ณ พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง ใช้ราชรถ ราชยาน ประกอบขบวนพระบรมราชอิสริยยศ เชิญพระบรมโกศลงจากพระแท่นสุวรรณเบญจดล จากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางประตูมุขด้านตะวันตก ประดิษฐานบนพระเสลี่ยงแว่นฟ้า แล้วเชิญพระบรมโกศ ขึ้นประดิษฐานบนพระยานมาศสามลำคานที่หน้าประตูกำแพงแก้วด้านตะวันตก เคลื่อนออกทางประตูศรีสุนทรและประตูเทวาภิรมย์เข้าประจำขบวนพระบรมราชอิสริยยศบนถนนมหาราช เคลื่อนไปยังถนนสนามไชย สมเด็จพระราชาคณะนั่งบนราชรถน้อยนำหน้าพระมหาพิชัยราชรถ ขบวนเคลื่อนสู่พระเมรุมาศ ณ ท้องสนามหลวง จากนั้นเชิญพระบรมโกศลงจากพระมหาพิชัยราชรถด้วยเกรินบันไดนาคประดิษฐานบนราชรถปืนใหญ่เวียนรอบพระเมรุมาศ ๓ รอบ แล้วจึงเชิญพระบรมโกศประดิษฐานบนพระเมรุมาศ

หลังจากถวายพระเพลิงพระบรมศพแล้วจึงเชิญ
พระบรมอัฐิและพระบรมราชสรีรางคาร โดยพระที่นั่ง
ราชนทรยานจากพระเมรุมาศกลับสู่พระบรมมหาราชวัง
การจัดริ้วขบวนเครื่องประกอบพระบรมราช
อิสริยยศในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตรเป็นสิ่งสำคัญ จึงต้องบูรณะและตกแต่ง
ราชรถ ราชยาน คานหามให้พร้อมสำหรับการอัญเชิญ
พระบรมศพ พระบรมอัฐิและพระบรมราชสรีรางคาร
รวมทั้งซักซ้อมการเคลื่อนขบวนให้งดงามประหนึ่งราชรถ
เคลื่อนบนหม่มเมฆส่งเสด็จสู่สวรรค์

พระมหาพิชัยราชรถ

พระมหาพิชัยราชรถ

พระมหาพิชัยราชรถมีลักษณะเป็นราชรถทรงบุษบก ทำด้วยไม้แกะสลัก ลงรักปิดทองประดับกระจก สร้างขึ้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ใช้เพื่อการเชิญพระโกศพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรม มหาชนก (ทองดี) ออกพระเมรุ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๙ ต่อมาใช้เชิญพระบรมโกศพระมหากษัตริย์และพระโกศ พระบรมวงศ์จนถึงปัจจุบัน

พระมหาพิชัยราชรถมีขนาดกว้าง ๔.๘๘ เมตร ยาว ๑๘ เมตร สูง ๑๑.๒๐ เมตร น้ำหนัก ๑๓.๗ ตัน ใช้จำนวน พลชุดชัก ๒๑๖ นาย คือ ด้านหน้า ๑๗๒ นาย ด้านหลัง ๔๔ นาย

เวชยันตราชรถ

เวชยันตราขรล

เป็นราชรถอีกองค์หนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อเชิญพระศพสมเด็จพระที่นั่งเธอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสudarักษ์ ในงานพระเมรุคู่กับสมเด็จพระที่นั่งเธอ เจ้าฟ้ากรมพระเทพสุตาดี ซึ่งทรงใช้พระมหาพิชัยราชรถเมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๒ ภายหลังงานพระเมรุ พ.ศ. ๒๓๔๒ แล้ว เวชยันตราขรลถูกใช้เป็นราชรถรองในงานพระเมรุพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลต่อมา จนถึงงานพระเมรุพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาพระมหาพิชัยราชรถชำระงานพระเมรุพระบาทสมเด็จพระพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร จึงได้ใช้เวชยันตราขรลเป็นรถทรงพระบรมศพ โดยออกหมายเรียกพระมหาพิชัยราชรถ และไม่มีราชรถรองในรัชชวอน แม้ในการพระเมรุเชิญพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ใช้เวชยันตราขรลเป็นรถเชิญพระบรมศพเมื่อวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยกรมศิลปากรได้ซ่อมแซมเสริมความมั่นคงตกแต่งความสวยงามด้วยการลงรักปิดทองประดับกระจก และได้ออกหมายเรียกว่า พระมหาพิชัยราชรถ

เวชยันตราขรลมีขนาดกว้าง ๔.๙๐ เมตร ยาว ๑๗.๕๐ เมตร สูง ๑๑.๗๐ เมตร น้ำหนัก ๑๒.๒๕ ตัน ใช้จำนวนพลฉุดชัก ๒๐๖ นาย คือ ด้านหน้า ๑๖๐ นาย ด้านหลัง ๔๖ นาย

ราชรถน้อย

ราชรถน้อย

ราชรถน้อยทั้งสามองค์มีขนาดเล็กกว่าพระมหาพิชัยราชรถและเวชยันตราชรถ มีลักษณะคล้ายราชรถองค์ใหญ่ทั้งสององค์ คือมีส่วนตัวรถที่แกะสลักลงรักปิดทองประดับกระจก คานที่ยื่นออกมาเป็นรูปนาคราช บนราชรถมีบุษบกตั้งอยู่เช่นเดียวกัน เพียงแต่มีขนาดเล็กกว่ามาก

ราชรถน้อยองค์หนึ่งใช้เป็นราชรถที่สมเด็จพระสังฆราชประทับทรงสวดนำขบวนพระมหาพิชัยราชรถ ราชรถองค์ที่สองเป็นราชรถโยงผ้าจากพระบรมโกศจัดเป็นราชรถตาม จากนั้นเป็นราชรถน้อยอีกองค์หนึ่ง ใช้เป็นรถสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ประทับเพื่อทรงโปรยทานพระราชทานแก่ประชาชนที่มาเฝ้ากราบพระบรมศพตามทางสู่พระเมรุมาศ

ต่อจากนั้นตามด้วยราชรถรอง คือ เวชยันตราชรถ และรถประทับอื่น ๆ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าราชรถที่ใช้ในการพระบรมศพมี ๕ องค์ ซึ่งล้วนสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้นำออกใช้งานพระเมรุมาศทุกรัชกาลจนปัจจุบัน

ราชรถน้อยทั้งสามองค์มีขนาดและน้ำหนักต่างกัน คือ ขนาดกว้าง ๓.๖๔ เมตร ยาว ๑๒.๙๕ เมตร สูง ๖.๓๐ เมตร น้ำหนัก ๓.๘๕ ตัน ใช้จำนวนพลชุดชัก ๗๔ นาย คือ ด้านหน้า ๕๖ นาย ด้านหลัง ๑๘ นาย องค์ที่สอง กว้าง ๓.๖๖ เมตร ยาว ๑๒.๙๕ เมตร สูง ๖.๓๐ เมตร น้ำหนัก ๓.๖๕ ตัน

ราชรถปืนใหญ่/ราชรถรางปืน

ใช้จำนวนพลชุดชัก ๗๔ นาย คือด้านหน้า ๕๖ นาย ด้านหลัง ๑๘ นาย องค์ที่สาม ขนาดกว้าง ๓.๘๖ เมตร ยาว ๑๒.๙๕ เมตร สูง ๖.๘๔ เมตร น้ำหนัก ๓.๖๕ ตัน ใช้จำนวน พลชุดชัก ๗๔ นาย คือ ด้านหน้า ๕๖ นาย ด้านหลัง ๑๘ นาย

ราชรถปืนใหญ่/ราชรถรางปืน

ราชรถปืนใหญ่หรือราชรถรางปืน เป็นราชรถเชิญ พระโกศพระบรมศพ พระศพของพระมหากษัตริย์และ พระบรมวงศ์ที่ทรงรับราชการทหารเมื่อครั้งดำรงพระชนม์ชีพ แทนพระยานมาศสามลำคานตามธรรมเนียมเดิมจาก พระบรมมหาราชวัง หรือวังของพระบรมวงศ์พระองค์นั้น ๆ สู่พระเมรุมาศ หรือพระเมรุ และแห่อุตราวัฏ (เวียนซ้าย) รอบพระเมรุมาศ พระเมรุ ๓ รอบ ธรรมเนียมใหม่นี้เกิดขึ้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพจอมพล พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ เป็นครั้งแรก และครั้งสุดท้ายในการพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๓

หมายกำหนดการพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ เรียกราชรถนี้ว่า “ราชรถปืนใหญ่รางเกวียน” ส่วนในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพเรียกว่า “รถปืนใหญ่” “เกวียนรางปืน” รถปืนใหญ่รางเกวียน” และ “รางเกวียนปืนใหญ่”

พระที่นั่งราชนทรยาน

พระที่นั่งราชนทรยาน

พระที่นั่งราชนทรยาน มีลักษณะเป็นทรงบุษบก ย่อมุมไม้สิบสอง หลังคาซ้อน ๕ ชั้น สร้างจากไม้แกะสลัก ลงรักปิดทอง ประดับกระจก พนักพิงและกระจังปฏิกุณณ แกะสลักเป็นภาพเทพนม ตรงกลางมีครุฑยุดนาคประดับที่ฐาน ๑๔ ตัว สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงในเวลาเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนแห่อำเภอใหญ่ ที่เรียกว่า ขบวนพยุหยาตราสี่สาย อาทิ เสด็จพระราชดำเนินจากพระราชมณเฑียรไปถวายสักการะพระพุทธรูปมหาณัฎฐิน ปฏิมากร ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามในงานพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก เป็นต้น เนื่องจากพระราชนองค์นี้ มีขนาดใหญ่และน้ำหนักมาก จึงไม่นิยมใช้สำหรับเสด็จพระราชดำเนินทางไกลไปนอกพระบรมมหาราชวัง นอกจากนี้ก็ใช้ในการเชิญพระโกศพระบรมอัฐิพระมหากษัตริย์ หรือพระโกศพระอัฐิพระบรมวงศ์จากพระเมรุท้องสนามหลวงเข้าสู่พระบรมมหาราชวัง

พระที่นั่งราชนทรยานมีขนาดกว้าง ๑.๐๓ เมตร ยาว ๕.๔๘ เมตรพร้อมคานหาม สูง ๔.๒๓ เมตร ใช้จำนวนพลแบกหาม ๕๖ นาย

พระที่นั่งราชนทรยานน้อย

พระที่นั่งราชนทรยานน้อย

พระที่นั่งราชนทรยานน้อยองค์ใหม่ได้ดำเนินการจัดสร้างขึ้นใหม่ โดยศึกษารูปแบบ วิธีการเข้าไม้และรูปทรงจากพระที่นั่งราชนทรยานองค์เดิม ที่ดำเนินการซ่อมแซมโดยสำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร เพื่อใช้เชิญพระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระที่นั่งราชนทรยานน้อยสร้างด้วยไม้สักแกะสลัก ลงรัก ปิดทอง ประดับกระจก ทั้งองค์ มีคานหาม ๔ คาน ใช้คนหาม ๕๖ คน

พระยานมาศสามลำคาน

พระราชนยานใช้เพื่อเชิญพระบรมโกศ สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพื่อใช้เชิญพระบรมโกศพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นครั้งแรก

พระยานมาศสามลำคาน เป็นพระราชนยานที่มีคานหามขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้จำหลักลวดลาย ลงรักปิดทอง มีพนักโดยรอบ ๓ ด้าน และมีคานหาม ๓ คาน ใช้สำหรับเชิญพระโกศพระบรมศพจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวังไปประดิษฐานบนพระมหาพิชัยราชรถที่จอดเทียบรออยู่ใกล้พลับพลาายกบริเวณทิศตะวันออกของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เมื่อพระมหาพิชัยราชรถ

พระยานมาศสามลำคาน

เชิญพระโกศพระบรมศพไปถึงพระเมรุมาศแล้ว ก็จะใช้พระยานมาศสามลำคานเชิญพระโกศพระบรมศพจากพระมหาพิชัยราชรถเวียนอุตราวัฏรอบพระเมรุมาศ ๓ ท้องสนามหลวงอีกครั้งหนึ่ง พระยานมาศสามลำคานนี้ใช้ครั้งล่าสุดในงานพระเมรุสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕

พระยานมาศสามลำคานนี้มีสององค์ คือ องค์หนึ่งมีขนาดยาว ๗.๗๓ เมตร พร้อมคานหาม สูง ๑.๗๘ เมตร น้ำหนัก ๗๐๐ กิโลกรัม ใช้จำนวนพลแบกหาม ๒ ผลัด ผลัดละ ๖๐ นาย ส่วนอีกองค์มีขนาดยาว ๘.๒๔ เมตร พร้อมคานหาม สูง ๑.๑๐ เมตร น้ำหนัก ๕๕๐ กิโลกรัม ใช้จำนวนพลแบกหาม ๒ ผลัด ผลัดละ ๖๐ นาย

พระเสลี่ยงกลีบบัว

พระเสลี่ยงกลีบบัว

เป็นพระเสลี่ยงสำหรับสมเด็จพระราชาคณะนั่ง
อ่านพระอภิธรรมนำขบวนพระราชอิสริยยศเพื่อเชิญ
พระบรมศพจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ภายใน
พระบรมมหาราชวังไปยังพระมหาพิชัยราชรถ ณ บริเวณ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามครั้งหนึ่ง และที่ขบวนพระ
ราชอิสริยยศเชิญพระบรมศพเวียนพระเมรุมาศอีกครั้งหนึ่ง

พระเสลี่ยงแว่นฟ้า

เป็นพระราชนาขขนาดเล็ก ใช้กำลังพลหาม ๘ คน
สำหรับเชิญพระโกศพระบรมศพจากพระที่นั่งดุสิตมหา
ปราสาทในพระบรมมหาราชวัง ไปยังเกยเทียบพระยานมาศ
สามลำคานที่นอกกำแพงแก้วด้านทิศตะวันตก มีลักษณะเป็น
ฐานแท่นไม้สี่เหลี่ยมสลักลายปิดทองประดับกระจกทั้งองค์
ตัวแท่นฐานเป็นฐานสิงห์ปากบัว หน้ากระดานล่างลงรักปิด
ทองประดับกระจกลายดอกประจายาม ฐานสิงห์สลักลาย
ปิดทองประดับกระจก หัวหลังสิงห์ปิดทองประดับกระจก
เส้นลวดเดินเส้นทอง พื้นพระเสลี่ยงปูด้วยพรมสีแดง ทั้งสี่มุม
ติดห่วงเหล็กทาสีแดง คานหามทั้งสองคานทาสีแดงเขียว
ปลายคานเป็นหัวเม็ดทรงมณฑปปิดทองเรียบระหว่างคาน
ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง คล้องเชือกมนิลาห่มผ้าแดง สำหรับ
เจ้าพนักงาน ใช้คล้องแขนขณะยกพระเสลี่ยง

เกรินบันไดนาค

เกรินบันไดนาค

เกรินบันไดนาค คืออุปกรณ์ที่ใช้เชิญพระโกศพระบรมศพขึ้นหรือลงจากพระมหาพิชัยราชรถหรือเวชยันตราชรถ และพระเมรุมาศ แทนการใช้นั่งร้านไม้ต่อยกสูงแบบสมัยโบราณ ซึ่งใช้กำลังคนยกขึ้นลง ซึ่งมีความยากลำบากและไม่สะดวก เกรินมีลักษณะเป็นรางเลื่อนขึ้นลงด้วยก้านหมุน โดยมีแท่นที่วางพระโกศเพื่อสะดวกในการเคลื่อนย้ายขึ้นหรือลง ลักษณะเป็นแท่นสี่เหลี่ยม ขอบฐานแกะสลักลายปิดทองประดับกระจก ท้ายเกรินเป็นพื้นลวดระดับลงมา ซึ่งเป็นที่สำหรับเจ้าพนักงานภูษามาลาขึ้นนั่งประคองพระโกศพระบรมศพ มีลักษณะคล้ายท้ายสำเภา ด้านข้างบุผ้าตาดทอง มีราวทั้งสองข้างตกแต่งเป็นรูปพญานาค จึงเรียกว่าเกรินบันไดนาค เป็นอุปกรณ์ที่คิดค้นขึ้นโดยสมเด็จพระสัมพันธวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี (จ้อย) พระโอรสในสมเด็จพระที่นั่งเธอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสudarักษ์กับเจ้าขรรค์เงิน นำมาใช้งานเป็นครั้งแรกในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อพ.ศ. ๒๓๕๕

เกรินบันไดนาคมี ๒ ขนาด คือ ขนาดกว้าง ๑.๕๒๕ เมตร ยาว ๒.๓๖๕ เมตร สูง ๔.๔๐ เมตรฐานกว้าง ๑.๗๘๖ เมตร ยาว ๓.๐๖ เมตร ใช้จำนวนพล ๒๐ นาย และขนาดกว้าง ๑.๕๒๕ เมตร ยาว ๒.๓๖๕ เมตร สูง ๔.๔๐ เมตรฐานกว้าง ๑.๗๘๖ เมตร ยาว ๓.๑๖ เมตร ใช้จำนวนพล ๒๐ นาย

เครื่องแต่งกาย สำหรับรื้อขบวนพระบรมราชอิสริยยศ

๑. นำรื้อ

จำนวน ๓ นาย

- หมวกทรงประพาส
- โหมดเทศยอดเกี้ยว
- เสื้อโหมดเทศสีบานเย็น
- ผ้าเกี้ยวลาย
- รัดประคดโหมดเทศ
- ถุงเท้ายาวสีขาว
- รองเท้าหนังสีดำ

๒. รังสามชาย

จำนวน ๘ นาย

- หมวกหูกกระต่ายแดง
- ขลิบลูกไม้ใบข้าว
- เสื้อออตลัดสีแดง
- ผ้าเกี้ยวลาย
- รัดประคดโหมดเทศ
- ถุงเท้ายาวสีขาว
- รองเท้าหนังสีดำ

๓. มโหระทึก จำปี - จำลอง

- มโหระทึก	๔ นาย
- จำปี	๒ นาย
- จำลอง	๒ นาย

จำนวน ๘ นาย

- หมวกทรงประพาส
โหมดเทศ ยอดเกี้ยว
- เสื้อขี่ช้างไหม
- กางเกงม้ารู้ไหม
- เข็มขัดแถบทองหัวครุฑ
- ถุงเท้าสีดำ
- รองเท้าหนังสีดำ

๔. กลองชนะ จุฑชั๊ก พนักงานลากเกริน

- กลองชนะแดงลายทอง ๑๖๐ นาย
(ผลัด ๑๖๐ นาย)
- กลองชนะเงิน ๒๐ นาย
(ผลัด ๒๐ นาย)
- กลองชนะทอง ๒๐ นาย
(ผลัด ๒๐ นาย)
- จุฑชั๊กราชรถพระน้า ๗๔ นาย
- จุฑชั๊กพระมหาพิชัยราชรถ ๒๑๖ นาย
- พนักงานลากเกรินหางนาค ๗๐ นาย

จำนวน ๗๖๐ นาย

- หมวกกลีบลำดวนแดง
ขลิบเหลือง
- เสื้อปัสดูแดงขลิบเหลือง
- กางเกงปัสดูแดง
ขลิบเหลือง
- ถุงเท้าสีดำ
- รองเท้าหนังสีดำ

๕. แตร สังข์

- แตรฝรั่ง ๒๐ นาย
- แตรงอน ๒๘ นาย
- สังข์ ๔ นาย

จำนวน ๕๒ นาย

- หมวกปี่สตูดังพู่ขาว
- เสื้อปี่สตูดังแขนบาน
- กางเกงปี่สตูดังขลิบเหลือง
- ถุงเท้าสีดำ
- รองเท้าหนังสีดำ

๖. เครื่องสูง ฉัตรทองแผ่ลวด ฉัตรหักทองขวาง

จำนวน ๒๒๔ นาย

- หมวกกลมพอกหาง
เหยี่ยวแดง
- เสื้อเข้มขาบไหม
- กางเกงมัสรูไหม
- รัดประคดไหมดเทศ
- ถุงเท้าสีดำ
- รองเท้าหนังสีดำ

๗. พนักงานจูงม้า พนักงานหามเสลี่ยง พนักงาน
หามพระราชยาน พนักงานหามมโหระทึก
ผู้บังคับราชรถพระนำ ผู้บังคับพระมหาพิชัยราชรถ
ผู้บังคับราชรถปืนใหญ่

- พนักงานจูงม้าพระที่นั่ง ๑๖ นาย
- พนักงานหามเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ ๑๖ นาย
- พนักงานหามพระราชยานมาศสามลำคาน
๑๒๐ นาย (๒ ผลัด)
- พนักงานหามพระที่นั่งราเชนทรยาน ๕๖ นาย
- พนักงานหามราเชนทรยานน้อย ๕๖ นาย
- พนักงานหามมโหระทึก ๑๖ นาย
- ผู้บังคับราชรถพระนำ ๒ นาย
- ผู้บังคับพระมหาพิชัยราชรถ ๒ นาย
- ผู้บังคับราชรถปืนใหญ่ ๔ นาย

จำนวน ๒๘๘ นาย

- หมวกทรงประพาสโหมด
เทศยอดจุก
- เสื้อเข้มขาบไหม
- กางเกงมัสรูไหม
- รัตประคดโหมดเทศ
- ถุงเท้าสีดำ
- รองเท้าหนังสีดำ

๘. พนักงานถือบังพระสุรย์ พนักงานถือพระกลด
พนักงานถือพัดโบก พนักงานภูษา ประคองพระบรม
โกศพนักงานถือพระกลดถวายพระบรมโกศ
พนักงานถือพระสุรย์ หักทองขวาง
สารีถือแพนหางนกยูง

- พนักงานถือบังพระสุรย์ ๑ นาย
- พนักงานถือพระกลด ๑ นาย
- พนักงานถือพัดโบก ๒ นาย
- พนักงานภูษาประคองพระบรมโกศ ๕ นาย
- พนักงานถือพระกลดถวายพระบรมโกศ ๒ นาย
- พนักงานถือบังพระสุรย์หักทองขวาง ๒ นาย
- สารีถือแพนหางนกยูงนั่งหน้าราชรถพระนำ ๑ นาย
- สารีถือแพนหางนกยูงนั่งหน้า
พระมหาพิชัยราชรถ ๑ นาย

จำนวน ๑๕ นาย

- หมวกกลมพอกขาว
มีดอกไม้ไหม
- เสื้อนอกขาวแบบราชการ
- เสื้อครุยเทวดาแถบใหญ่
มีดอกไม้
- ผ้าเกี้ยวลาย
- ถูงเท้ายาวสีขาว
- รองเท้าหนังสีดำ

๙. อินทร์ เชิญจามร

จำนวน ๓๒ นาย

- หมวกทรงประพาส
โหมดเทศ ยอดเกี้ยว
- เสื้ออัดลัดสีเขียว (อินทร์)
- กางเกงสนับเพลา
- ผ้าเกี้ยวลาย
- รัดประคดโหมดเทศ
- ถุงเท้ายาวสีขาว
- รองเท้าหนังสีดำ

๑๐. พรหม เชิญจามร

จำนวน ๓๒ นาย

- หมวกทรงประพาส
โหมดเทศ ยอดเกี้ยว
- เสื้ออัดลัดสีแดง (สีแดง)
- กางเกงสนับเพลา
- ผ้าเกี้ยวลาย
- รัดประคดโหมดเทศ
- ถุงเท้ายาวสีขาว
- รองเท้าหนังสีดำ

๑๑. ผู้บอกกระบวน

จำนวน ๑ นาย

- หมวกทรงประพาสเยียรบับ
- ยอดเกี้ยว
- เสื้อเยียรบับ
- ผ้าเกี้ยวลาย
- รัตประคดโหมดเทศ
- ถุงเท้ายาวสีขาว
- รองเท้าหนังสีดำ

๑๒. มหาดเล็กหลวง

- มหาดเล็กหลวงเชิญคู่แห่ ๔๖ นาย
- มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงระหว่างเครื่อง (หน้าพระนำ) ๔ นาย
- มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงระหว่างเครื่อง (หลังพระนำ) ๓ นาย
- มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงระหว่างเครื่อง (หน้าพระบรมศพ) ๖ นาย
- มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงระหว่างเครื่อง (หลังพระบรมศพ) ๔ นาย
- มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงรายตีตอ ๘ นาย
- มหาดเล็กหลวงเชิญเครื่อง ๒๔ นาย
- มหาดเล็กหลวงเชิญเครื่องทองน้อย ๑ นาย
- ผู้กำกับเชิญพระแสง ๔ นาย

รวม ๑๐๐ นาย

- หมวกทรงประพาสกำมะหยี่สีน้ำเงิน ยอดเกี้ยว
- เสื้อนอกขาวแบบราชการติดแขนทุกซ
- ผ้าม่วงเชิง
- รัตประคตน้ำเงินดอกขาว
- ถุงเท้ายาวสีขาว
- รองเท้าโบว์

๑๓. อินทร์ เชิญพุ่มเงิน

จำนวน ๔๐ นาย

- หมวกทรงประพาส
- กำมะหยี่สีเขียว
- ทรงเทริด (อินทร์)
- เสื้อกำมะหยี่สีเขียว
- คอบัวติดขลิบ (อินทร์)
- กางเกงสนับเพลา
- ผ้าเกี้ยวลาย
- รัดประคดโหมดเทศ
- ถุงเท้ายาวสีขาว
- รองเท้าหนังสีดำ

๑๔. พรหม เชิญพุ่มทอง

จำนวน ๔๐ นาย

- หมวกทรงประพาส
- กำมะหยี่สีแดง
- ทรงเทริด (พรหม)
- เสื้อกำมะหยี่สีแดง
- คอบัวติดขลิบ (พรหม)
- กางเกงสนับเพลา
- ผ้าเกี้ยวลาย
- รัดประคดโหมดเทศ
- ถุงเท้ายาวสีขาว
- รองเท้าหนังสีดำ

๑๕. ตำรวจหลวงคู่แท้

จำนวน ๔๖ นาย

- หมวกทรงประพาส
- กำมะหยี่สีดำ ยอดเกี้ยว
- เสื้อสักหลาดสีเทา
- ผ้าม่วงเชิง
- เข็มขัดพู่ไหมแดง
- สายกระบี่แถบทองใหญ่
- ถุงเท้ายาวสีขาว
- รองเท้าโบว์

๑๖. สารวัตรกลอง สารวัตรแตร พนักงานกำกับเครื่องสูง
 ผู้ควบคุมคนหามเสลี่ยง พนักงานกำกับเสลี่ยง
 พนักงานคุมฉัตรเครื่องสูง พนักงานกำกับพระยานมาศ
 พนักงานกำกับคนฉุดชักกราชรถ ผู้ควบคุมราชรถพระนำ
 ผู้ควบคุมพระมหาพิชัยราชรถ พนักงานฉุดชักพระ
 มหาพิชัยราชรถ พนักงานกำกับพระที่นั่งราเชนทรยาน
 พนักงานคุมพระที่นั่งราเชนทรยาน พนักงานคุมคนหาม
 พระราเชนทรยาน พนักงานกำกับพระราเชนทรยานน้อย
 พนักงานคุมคนหามพระราเชนทรยานน้อยสนมพลเรือน
 เชิญพัดโบก ประตู่หน้า-ประตู่หลัง

- สารวัตรกลอง ๕ นาย
- สารวัตรมโหระทึก ๑ นาย
- สารวัตรแตร ๒ นาย
- พนักงานกำกับฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด
 (หน้าพระนำ) ๒ นาย
- ผู้ควบคุมคนหามเสลี่ยงกลีบบัว พระนำ ๑ นาย
- พนักงานกำกับเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ ๑ นาย
- พนักงานคุมฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด
 (หลังพระนำ) ๒ นาย
- พนักงานคุมฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง
 (หน้า) ๒ นาย
- พนักงานกำกับพระยานมาศสามลำคาน ๑ นาย

- คนควบคุมพระยานมาศสามลำคาน ๔ นาย
- พนักงานควบคุมคนหามพระยานมาศ
สามลำคาน ๑ นาย
- พนักงานคุมฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง
(หลัง) ๒ นาย
- ผู้กำกับคนฉุดชักราชรถพระน้ำ ๒ นาย
- พนักงานควบคุมราชรถพระน้ำ ๒ นาย
- พนักงานควบคุมพระมหาพิชัยราชรถ ๔ นาย
- พนักงานกำกับฉุดชักพระมหาพิชัยราชรถ ๒ นาย
- พนักงานกำกับพระที่นั่งราเชนทรยาน ๑ นาย
- พนักงานคุมพระที่นั่งราเชนทรยาน ๔ นาย
- พนักงานคุมคนหามพระที่นั่งราเชนทรยาน ๑ นาย
- พนักงานกำกับพระราเชนทรยานน้อย ๑ นาย
- พนักงานคุมคนหามพระราเชนทรยานน้อย ๑ นาย
- สนมพลเรือนเชิญพระยศ ๑ นาย
- ประตู่หน้า ๒ นาย
- ประตู่หลัง ๒ นาย

จำนวน ๔๘ นาย

- หมวกทรงประพาสกำมะหยี่
สีดำ ยอดเกี้ยว
- เสื้อนอกขาวแบบราชการ
ติดแขนทุกข์
- ผ้าเกี้ยวลาย
- รัดประคดแดงดอกขาว
- ถุงเท้ายาวสีขาว
- รองเท้าหนังสีดำ

ดอกไม้จันทร์

ดอกไม้จันทน์ และจุตถวายดอกไม้จันทน์

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดกิจกรรม “โครงการจิตอาสาประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์พระราชทาน” เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ด้วยทรงพระราชอนุสรณ์ถึงสมเด็จพระราชบิดา ทรงเข้าพระทัยถึงความรู้สึกของประชาชนชาวไทยว่ายังคงรำลึกถึงพระองค์ไม่เสื่อมคลาย และมีความประสงค์จะทำการที่แสดงถึงความจงรักภักดี โดยได้เชิญชวนพสกนิกรทุกหมู่เหล่าเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่อาคาร ๖๐๖ สนามเสือป่า สำนักพระราชวัง และพระลานพระราชวังดุสิต โดยมีเจ้าหน้าที่จากโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง) และเจ้าหน้าที่จากโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (ชาย) เจ้าหน้าที่ฝ่ายพระราชฐานชั้นในและพลอาสาสมัครหญิงทหารมหาดเล็ก รักษาพระองค์ฯ เป็นผู้อำนวยการสอน

ดอกไม้จันทน์ทั้ง ๗ แบบ ได้แก่ ดอกดารารัตน์ ดอกกุหลาบ ดอกพุดตาน ดอกลิลลี่ ดอกกล้วยไม้ ดอกชบาทิพย์ และดอกชบาหนู

ความหมายของดอกไม้ต่าง ๆ มีดังนี้

ดอกดารารัตน์ หรือดอกแดฟโฟดิล เป็นดอกไม้ทรงโปรดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และพระราชทานให้กับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถอยู่เสมอเมื่อครั้งยังทรงศึกษาและ

ประทับอยู่ที่ประเทศสวีเดน ดอกดารารัตน์นิยมใช้มอบให้แก่บุคคลอันเป็นที่รัก เพื่อบอกว่าไม่เคยหวังสิ่งใดตอบแทน และยังหมายถึงเกียรติยศ ความกล้าหาญ สัญลักษณ์ของความหวัง ชื่อดอกดารารัตน์ยังมีความหมายที่ลึกซึ้ง โดยคำว่า ดารา หมายถึง ดวงดาว คือสิ่งที่อยู่สูงสุด คำว่า รัตน์ หมายถึง แก้ว คือ สิ่งที่มีค่า

ดอกกุหลาบ เป็นสัญลักษณ์แห่งความรักอันบริสุทธิ์ ด้วยอานุภาพแห่งความจงรักภักดีของทวยราษฎร์ที่ระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณในองค์พระประมุขของชาติเพื่อถวายความอาลัยเป็นครั้งสุดท้ายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ผู้เป็นกษัตริย์ที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย

ดอกพุดตาน เป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงและความอุดมสมบูรณ์ ชาวจีนเชื่อว่าเป็นไม้มงคลเพราะดอกพุดตานเปลี่ยนสีได้ถึงสามสีภายในวันเดียวกัน ซึ่งเปรียบเสมือนวัฏจักรของชีวิตมนุษย์ที่เริ่มต้นเปรียบเหมือนเด็กที่เป็นผ้าขาวเติบโตขึ้นพร้อมกับสีสันทที่แต่งแต้มขึ้นมา จนกระทั่งสูงอายุมากขึ้นพร้อมกับสีที่เข้มขึ้นจนกระทั่งร่วงโรยจากไป เพื่อเป็นการระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณและพระราชกุศลอุทิศถวายครั้งสุดท้ายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

ดอกลิลลี่ แสดงออกถึงความรักที่บริสุทธิ์เช่นเดียวกับดอกกุหลาบสีขาว อีกทั้งดอกลิลลี่สีขาวยังแสดงออกถึงความซื่อสัตย์และเทิดทูนด้วยอานุภาพแห่งความจงรักภักดี

ของพสกนิกรชาวไทยที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และความสำนึกใน
พระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

ดอกกล้วยไม้ เป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคง ความรัก
และความสง่างามสมดังพระมหากรุณาธิคุณในการบำเพ็ญ
พระราชกรณียกิจนานัปการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้ซจรขยายไปทั้งแผ่นดิน
ไทยตลอดถึงนานาประเทศทั่วโลก

ดอกชบาทิพย์ เป็นดอกไม้ที่สร้างสรรค์ประดิษฐ์ขึ้น
เพื่อสื่อถึงการดับสูญและความเป็นทิพย์และเพื่อเป็นการถวาย
ความอาลัยเป็นครั้งสุดท้ายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระผู้ทรงสถิตในดวงใจ
ของประชากรราษฎร์ชั่ววันรันดร์

ดอกชบาหนู เปรียบเสมือนความอาลัยในการสูญเสีย
ของพสกนิกรทุกหมู่เหล่า เป็นสัญลักษณ์ที่แทนดวงใจไทย
ทุกดวงในการน้อมส่งเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในการพระราชพิธีถวาย
พระเพลิงพระบรมศพ

ในส่วนภาคเอกชนและประชาชนเองก็ได้ร่วมมือ
ร่วมใจกันทำดอกไม้จันทน์ทั่วประเทศ กรุงเทพมหานคร
ได้ออกแบบดอกไม้จันทน์ จำนวน ๓๖ แบบ ดอกบานชื่น
ดอกจำปา ดอกกล้วยไม้ ดอกดารารัตน์ ดอกบัวสาย กุหลาบ
พุดซ้อน ฯลฯ เพื่อเป็นต้นแบบให้ประชาชนนำไปประดิษฐ์
ได้เองด้วยวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ใบตองแห้ง กาบ
กล้วย ผักตบชวา และเปลือกข้าวโพด เป็นต้น

จุดถวายดอกไม้จันทน์

คณะกรรมการฝ่ายพิธีการงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้ดำเนินการจัดพิธีถวายดอกไม้จันทน์ภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยจัดทำซุ้มถวายดอกไม้จันทน์ จำนวน ๑๐๑ ซุ้ม ประกอบด้วยซุ้มขนาดใหญ่ ๑๖ ซุ้ม ซุ้มขนาดกลาง ๒๖ ซุ้ม และซุ้มสำหรับวัดต่าง ๆ ในพื้นที่เขตของกรุงเทพมหานคร รวม ๕๙ จุดเพื่อความสะดวกของประชาชนในการร่วมพิธี ทั้งนี้ ได้จัดเตรียมดอกไม้จันทน์สำหรับประชาชน จำนวนทั้งสิ้น ๓ ล้านดอก โดยโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร โรงเรียนฝึกอาชีพในสังกัดกรุงเทพมหานคร รวมทั้งประชาชน บริษัท ห้างร้านต่าง ๆ อาสาร่วมกันจัดทำดอกไม้จันทน์

การจัดพิธีถวายดอกไม้จันทน์ของประชาชนมีทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และต่างประเทศ โดยในส่วนกลางมีกรุงเทพมหานครเป็นหน่วยงานหลัก ในส่วนภูมิภาคมีกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลักโดยแจ้งทุกจังหวัดและอำเภอดำเนินงาน และในต่างประเทศมีกระทรวงการต่างประเทศเป็นหน่วยงานหลัก โดยแจ้งสถานเอกอัครราชทูตไทยในต่างประเทศดำเนินงาน

ซุ้มถวายดอกไม้จันทน์ของประชาชนที่กรมศิลปากรดำเนินการออกแบบมี ๓ ขนาด ได้แก่ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

การจัดพิธีถวายดอกไม้จันทน์ในส่วนภูมิภาคมอบให้
กระทรวงมหาดไทยแจ้งทุกจังหวัดและอำเภอดำเนินการ
จัดพิธี จำนวน ๘๗๘ แห่ง

นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ
บดินทรเทพยวรางกูร ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
สร้างพระเมรุมาศจำลอง รัฐบาลจึงได้ดำเนินการจัด
สร้างพระเมรุมาศจำลอง ทั่วประเทศรวม ๘๕ แห่ง
โดยจัดสร้างในส่วนภูมิภาค ๗๖ แห่ง ส่วนกรุงเทพมหานคร
และปริมณฑลตั้งอยู่ที่ต่างๆ รวม ๙ แห่ง ได้แก่ สำนักงาน
สลากกินแบ่งรัฐบาลเดิม ลานคนเมือง ศาลาว่าการ
กรุงเทพมหานคร ลานพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และในพื้นที่
สี่มุมเมือง ได้แก่ ทิศเหนือที่สนามกีฬาธูปะเตมีย์
กองทัพอากาศ ทิศใต้ที่ศูนย์นิทรรศการและการประชุม
ไบเทคบางนา ทิศตะวันออกที่สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และทิศ
ตะวันตกที่พุทธมณฑล ทั้งนี้เพื่อให้พสกนิกรชาวไทย
มีส่วนร่วมถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรโดย
พร้อมเพรียงกัน

การเก็บพระบรมอัฐิ และพระบรมราชสรีรางคาร

เป็นพิธีที่กระทำขึ้นหลังจากการถวายพระเพลิงพระบรมศพเสร็จสิ้นแล้ว โดยประกอบพิธี ณ พระจิตกาธาน เมื่อเสด็จขึ้นพระเมรุมาศเจ้าพนักงานภูษามาลาเปิดผ้าคลุมพระบรมราชสรีรางคาร ทรงสรงพระบรมอัฐิด้วยน้ำพระสุคนธ์ เจ้าพนักงานแจงพระบรมอัฐิโดยเชิญพระบรมอัฐิพระบรมราชสรีรางคาร เรียงเป็นลำดับให้มีลักษณะเหมือนรูปคน หันพระเศียรไปทางทิศตะวันตก จากนั้นหันพระบรมอัฐิ พระบรมราชสรีรางคารที่แจงไว้มาทางทิศตะวันออกเรียกว่า แปรพระบรมอัฐิ แล้วจึงถวายคลุมด้วยผ้า เช่น พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถวายคลุมด้วยผ้า ๓ ชั้น คือ แพรขาว ผ้าตาด และผ้ากรองทอง ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการทองน้อย ทรงกราบถวายบังคมพระบรมอัฐิ แล้วเสด็จลงมาประทับพระที่นั่งทรงธรรม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เหล่าราชินิกุล ข้าราชการ เณรสามเณร ต่อมาเปลี่ยนเป็นการทำสำหรับภัตตาหารสามเณร ตั้งถวาย พระสงฆ์สดับปกรณ์พระบรมอัฐิ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทองน้อย ทรงทอดผ้าไตร สมเด็จพระราชคุณะและพระราชอาคันตุกะสดับปกรณ์ ทรงโปรยเหรียญทองเหรียญเงินพระราชทาน เจ้าพนักงานภูษามาลาเปิดผ้าคลุมพระบรมอัฐิ ทรงเก็บพระบรมอัฐิลงสรงในขัน ทรงพระ

สุคนธ์ การเก็บพระบรมอัฐิจะเลือกเก็บแต่ละส่วนของพระ
สรีระอย่างละเล็กน้อย พร้อมกันนั้นทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในที่ได้รับพระบรมราชา
นุญาตขึ้นรับพระราชทานพระบรมอัฐิไปสักการบูชา แล้ว
ทรงประมวลพระบรมอัฐิบรรจุพระโกศ หลังจากนั้นเชิญ
พระโกศพระบรมอัฐิ ไปยังพระที่นั่งทรงธรรม ทรงประกอบ
พิธีบำเพ็ญพระราชกุศลถวาย ส่วนพระบรมราชสรีรางคาร
เชิญลงบรรจุในพระผอบโลหะปิดทองประดิษฐานบน
พานทองสองชั้นคลุมผ้าตาดพักรอไว้บนพระเมรุมาศ

สำหรับพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปรมินทร
มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร นั้น จะเชิญโดย
พระที่นั่งราเชนทรยานไปประดิษฐานยังพระที่นั่งจักรี
มหาปราสาท

พระบรมราชสรีรางคาร

คือเก้าอี้ที่ปะปนกับพระบรมอัฐิชิ้นเล็กชิ้นน้อย
ของพระบรมศพพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี และ
สมเด็จพระบรมราชบุพการีที่เผาแล้ว ซึ่งอาจเรียกว่า พระ
สรีรางคาร ตามลำดับพระอิสริยยศของพระบรมวงศ์ และ
เรียกว่า อังคารสำหรับสามัญชน

การบรรจุพระบรมราชสรีรางคารเป็นขั้นตอน
สุดท้ายในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพของ
พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชบุพการี และสมเด็จ

พระบรมราชินี เกิดขึ้นครั้งแรกในคราวพระราชพิธีถวาย
พระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกธรรมเนียมการลอย
พระบรมราชสรีรางคาร และโปรดให้เชิญพระบรม
ราชสรีรางคารมาประดิษฐาน ณ รัตนบัลลังก์พระพุทธรูปชินราช
ภายในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม จึงกลายเป็น
ธรรมเนียมในการเชิญพระบรมราชสรีรางคาร พระ
สรีรางคารไปประดิษฐานในสุสานหลวงหรือสถานที่อัน
ควรแทน โดยเจ้าพนักงานจะเชิญพระบรมราชสรีรางคาร
จากสถานที่ที่พักไว้แล้วตั้งขบวนพระบรมราชอิสริยยศไป
ยังสถานที่บรรจุอันเหมาะสม

พระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
ภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร นั้นจะเชิญไปบรรจุ ณ
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม และวัดบวรนิเวศวิหาร

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ได้รับมอบหมาย
ให้ออกแบบออกแบบอัญเชิญพระบรมราชสรีรางคารองค์ใหม่
เพื่อใช้ทรงพระบรมราชสรีรางคารไปประดิษฐานในพระ
ถ้ำศิลาที่ฐานชุกชีพระประธานพระอุโบสถวัดราชบพิธสถิต
มหาสีมาราม และที่ฐานองค์พระพุทธรูปชินสีห์ที่วัดบวรนิเวศวิหาร
โดยได้ศึกษารูปแบบจากผอบองค์เดิมที่มีอยู่แล้ว และนำมา
ประยุกต์ออกแบบใหม่ให้มีรูปทรงและลวดลายชั้นเชิง
ต่าง ๆ งดงามสมพระเกียรติยิ่งขึ้น ผอบองค์นี้แบ่งส่วน

ประกอบเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นฐาน ส่วนตัวผอบ และส่วนที่เป็นฝา ซึ่งส่วนฐานจะมีชั้นหน้ากระดานบัวคว่ำรองรับชั้นลูกแก้ว มีลวดและทองไม้สลักคั่นระหว่างชั้นลูกแก้ว โดยลวดลายลูกแก้วหรือชั้นเกี่ยวตามโบราณราชประเพณีจะใช้ออกแบบเครื่องสูงสำหรับพระมหากษัตริย์ และเป็นหนึ่งในลวดลายประดับพระมหาพิชัยมงกุฏ

ตัวผอบเป็นทรงดอกบัวบาน มีลักษณะทรงกลม ลักษณะพิเศษของผอบองค์ใหม่มีกลิบบัวขนาดเล็กรองรับสลักกันไป ส่วนกลีบบัวของผอบมีจะขนาดเล็กกว่าองค์เดิมและมีเส้นเดินรอบกลีบ ด้านในกลีบเพื่อให้เกิดน้ำหนัก และมีติของงานสลักดูน ตรงกลางกลีบบัวจะทำเป็นสันขึ้นมาเมื่อเวลาแสงตกกระทบจะทำให้เกิดแสงเงาที่สวยงาม มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว ส่วนฝาเป็นลักษณะยอดทรงมณฑป มีชั้นหน้ากระดานถัดขึ้นไป ถัดขึ้นมาใช้เป็นชั้นบัวคว่ำ ๓ ชั้น ลักษณะบัวคว่ำชั้นแรกจะมีขนาดใหญ่ ชั้นถัดไปจะลดหลั่นไปตามสัดส่วนและรูปทรง โดยจะมีการสลักดูนเหมือนกับกลีบบัวที่ตัวผอบเพื่อให้เกิดมิติของแสงเงาเพื่อให้เกิดความสวยงาม ถัดจากชั้นกลีบบัวจะเป็นปลียอด และชั้นบนสุดจะเป็นลูกแก้ว หรือเม็ดน้ำค้าง โดยมีรูปแบบทรงกลมและส่วนปลายจะเรียวแหลมเล็กน้อย ลักษณะเป็นดอกบัวตูม

การจัดสร้างผอบเชิญพระบรมราชสรีรางคารได้ใช้
วัสดุโลหะเนื้อเงินมาทำการขึ้นรูป เทคนิควิธีการเกี่ยวกับการ
การจัดสร้างพระโกศทองคำเป็นวิธีการแบบช่างโบราณ
โดยการกลึงหุ่นแบ่งเป็นส่วนฐาน ส่วนตัวผอบ และส่วน
ฝาผอบ หลังจากกลึงเสร็จเรียบร้อยแล้วก็นำมาถอด
พิมพ์ด้วยยางซิลิโคน เมื่อได้พิมพ์ยางซิลิโคนแล้ว จะนำ
เรซินมาเทในพิมพ์ยางซิลิโคน เมื่อเสร็จจากขั้นตอนนี้ก็
จะได้หุ่นเพื่อการเคาะขึ้นรูป โดยนำโลหะเงินมาหลอมรีด
ให้เป็นรูปทรงส่วนฐานตัวผอบและฝา จากนั้นช่างจะนำมา
สลักดูตามแบบและลวดลายที่ออกแบบไว้จนสำเร็จออกมา
แล้วจึงนำแต่ละส่วนประกอบเข้าด้วยกันจนสำเร็จเป็น
ผอบเชิญพระบรมราชสรีรางคาร

เครื่องสังเค็ด

สังเค็ด มาจากคำว่า สังคีต แปลว่า การสวด ดังนั้น ที่ซึ่งพระสงฆ์ขึ้นไปนั่งสวดได้ ๔ รูป จึงเรียกว่า เตียงสังคีต อันเดียวกับเตียงสวด หรือร้านสวดในการศพ เว้นแต่ทำให้ ประณีตขึ้น มียอดดุงปราสาทก็มี ไม่มียอดก็มี ทั้งนี้เครื่องสังเค็ดอันหมายถึงสิ่งของที่ใช้ในการทำบุญศพ มีที่มาจากแต่เดิมนิยมนำสังเค็ดอันเป็นเตียงสวดของพระสงฆ์นั้นมาใส่ของหามเข้าขบวนแห่ศพ ต่อมาภายหลังของเหล่านี้ไม่ได้จัดใส่ในสังเค็ดแล้ว แต่ผู้คนยังเรียกของทำบุญในการศพว่าเครื่องสังเค็ดอยู่

เครื่องสังเค็ดมีหลายชนิดตามแต่จะเห็นว่าสิ่งใดจำเป็นแก่พระสงฆ์ เช่น ตู้พระธรรม โต๊ะหมู่ เป็นต้น ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนธรรมเนียมการถวายเครื่องสังเค็ดโดยมุ่งประโยชน์แก่สาธารณะมากขึ้น จำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ ถวายพระภิกษุ มีพัตรอง หรือพัดสังเค็ด ยาม ผ้ากราบ ถวายวัดมีธรรมาสน์ ตู้พระธรรม และสำหรับโรงเรียน ได้แก่ เครื่องใช้ต่าง ๆ ในปัจจุบันยังคงยึด ธรรมเนียมการถวายเครื่องสังเค็ดดังกล่าวอยู่ แต่ได้มีการถวายหนังสืออันเป็นแหล่งเกิดปัญญาเพิ่มเข้ามา ดังในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ได้สร้างตู้สังเค็ดบรรจุพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐซึ่งเป็นพระไตรปิฎกที่จัดพิมพ์ขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เครื่องสังเค็ด

ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ได้รับการกิจในการออกแบบเครื่องสังเค็ด ส่วนการจัดสร้างสำนักพระราชวังเป็นผู้ดำเนินการ โดยให้ทางกรมศิลปากรช่วยควบคุมดูแลให้เป็นไปตามรูปแบบ รายการเครื่องสังเค็ดที่จัดทำขึ้น ได้แก่

- พัตรธงสำหรับพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลการออกพระเมรุ

- พัตรธงสำหรับพระราชพิธีทรงบำเพ็ญกุศลพระบรมอัฐิ

- พัตรธงสำหรับถวายพระเงินนิกายและอนัมนิกาย

- ตู้นั่งเค็ดหรือตู้นั่งหนังสือประดับด้วยภาพพระราชนิพนธ์ พระมหาชนก

- ธรรมาสน์ปาติโมกข์

- หีบพระปาติโมกข์พร้อมต่าง

การแสดงมหรสพสมโภช

การแสดงมหรสพสมโภช

การถวายพระเพลิงพระบรมศพแต่ครั้งโบราณจัดเป็นงานใหญ่ มีมหรสพสมโภชงานออกพระเมรุพระบรมอัฐิเป็นแบบแผนประเพณีสืบทอดกันมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้ชมและถือว่าเป็นงานออกทุกข์ในเวลาเดียวกัน ทั้งยังถือเสมือนเป็นการแสดงพระกฤดาธิการของพระมหากษัตริย์ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการจัดมหรสพสมโภชงานออกพระเมรุตามแบบแผนประเพณีเป็นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในงานออกพระเมรุพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก พ.ศ. ๒๓๓๙ ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้มีประกาศงดการแสดงมหรสพสมโภชในงานออกพระเมรุ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๙ ในการพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พ.ศ. ๒๕๓๙ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการรื้อฟื้นการประโคมดนตรี หรือการประโคมย่ำยาม และการมหรสพ เนื่องจากทรงเห็นว่าเพื่อไม่ให้บรรยากาศเรียบเหงาเหมือนครั้งพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ทั้งยังเป็นการรักษาโบราณราชประเพณีไว้ด้วย

การแสดงมหรสพสมโภชเนื่องในงานพระราชพิธี
ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรประกอบด้วย

๑. การแสดงโขนหน้าพระที่นั่งทรงธรรม (หน้าพระเมรุมาศ) ที่เรียกกันว่า โขนหน้าไฟ จัดการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดพระรามข้ามสมุทร-ยกรบ-รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ ผู้แสดงคือนาฏศิลป์ปิน สำนักการสังคีต นักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศ ๑๒ แห่ง และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ผู้แสดง ผู้พากย์-เจรจา ผู้บรรเลง ขับร้องและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ประมาณ ๓๐๐ คน

๒. การแสดงมหรสพ ณ เวทีกลางแจ้งบริเวณสนามหลวงด้านทิศเหนือ มี ๓ เวที ประกอบด้วย

เวทีที่ ๑ เวทีการแสดงหนังใหญ่เบิกหน้าพระ และโขนเรื่องรามเกียรติ์ โดยนาฏศิลป์ปิน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ร่วมกับครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลป์ ๑๒ แห่ง และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์จำนวน ๑,๐๒๐ คน และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องประมาณ ๑๐๐ คน รวมทั้งสิ้น ๑,๑๒๐ คน นอกจากนี้ ยังมีการแสดงโขนพระราชทานของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ คน การแสดงมี ๓ ส่วน ได้แก่

- การแสดงหนังใหญ่เบิกหน้าพระ และการแสดง
เบิกโรงหนังใหญ่ ชุดจับลิงหัวค้ำ ผู้แสดงเป็นครูอาวุโส
สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ร่วมกับครูอาวุโสสถาบัน
บัณฑิตพัฒนศิลป์

- การแสดงโขนหน้าจอและโขนชักรอก เรื่อง
รามเกียรติ์ ชุดพระรามข้ามสมุทร ชุดศึกทศกัณฐ์ครั้งแรก
ทัพสิบขุนสิบรถ ชุดท้าวมาลีวราชว่าความ ชุดนางมณโฑ
หุงน้ำทิพย์ ชุดศึกทศกัณฐ์ ขาดเศียรขาดกร และชุดสีดา
ลุยไฟ พระรามคืนนคร เป็นการแสดงของกรมศิลปากร

- การแสดงโขนหน้าจอและโขนชักรอก เรื่อง
รามเกียรติ์ ชุดรามาวตารทศกัณฐ์รบสดา यु หนุมานถวาย
พล พิเภกสวามิภักดิ์ เป็นการแสดงของโขนพระราชทาน
(มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ)

เวทีที่ ๒ เวทีการแสดงละคร หุ่นหลวง และหุ่น
กระบอก ประกอบด้วย ละครเรื่องพระมहाชนก การแสดงหุ่น
หลวงตอนหนุมานเข้าห้องนางวานริน การแสดงหุ่นกระบอก
เรื่องพระอภัยมณี ตอนกำเนิดสุดสาคร จนถึงพระฤาษีช่วย
สุดสาคร รำกึ่งไม้เงินทอง ละครในเรื่องอิเหนาตอนบุษบา
ชมศาล-อิเหนาตัดดอกไม้-ฉายกริช-ท้าวดาหาบวงสรวง
และละครเรื่องมโนห์รา ผู้แสดง บรรเลง ขับร้อง จากสำนัก
การสังคีต กรมศิลปากร และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
๓๒๒ คน และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ประมาณ ๑๐๐ คน
รวมทั้งสิ้น ๔๒๒ คน

เวทีการบรรเลงดนตรีสากล “ธ คือ ดวงใจไทยทั่วหล้า”

เวทีที่ ๓ เวทีการบรรเลงดนตรีสากล “ธ คือ ดวงใจไทยทั่วหล้า” เป็นการบรรเลงและขับร้องเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เพลงเทิดพระเกียรติ บทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อถวายอาลัยและบทเพลงที่สื่อความหมายสอดคล้องกับการแสดงแต่ละองค์ ๗ องค์ ได้แก่

- องค์ที่ ๑ ดุจหยาดทิพย์ชโลมหล้า
- องค์ที่ ๒ ใต้ฟ้าร่มเย็น เพราะพระบารมี
- องค์ที่ ๓ ทวยราษฎร์น้อมสดุดี
- องค์ที่ ๔ ถวายภักดิ์อิงคราชน
- องค์ที่ ๕ สถิตนิรันดร์ในใจราษฎร์
- องค์ที่ ๖ ปวงข้าบาทบังคมถวาย
- องค์ที่ ๗ สู่สวรรคาลัยในทิพย์วิมาน

และการแสดงบัลเลต์เรื่องมโนห์รา ผู้บรรเลง ขับริ่ง
และผู้แสดง มาจากสำนักการสังคีต กรมศิลปากร สถาบัน
ดนตรีกลายาณวัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วงดนตรี
อ.ส.วันศุกร์ วงสหายพัฒนา โรงเรียนราชินี กรมดุริยางค์
ทหารบก กองดุริยางค์ทหารเรือ กองดุริยางค์ทหารอากาศ
กองสวัสดิการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Royal Bangkok Symphony
Orchestra ซึ่งใช้ผู้บรรเลง ขับริ่งและผู้แสดง ๗๕๓ คน
ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ๑๘๙ คน รวมทั้งสิ้น ๙๔๒ คน

การแสดงทุกเวทีกำหนดเวลาเริ่มแสดง ๑๘.๐๐ น.
ในวันพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จนถึง
เวลา ๐๖.๐๐ น.ของวันรุ่งขึ้น โดยการแสดงของทุกเวทีจะ
หยุดการแสดงเมื่อมีพระราชพิธีในพระเมรุมาศ

หนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้จัดทำหนังสือที่ระลึกจำนวน ๔ รายการ ได้แก่

- หนังสือ “พระเมรุมาศสมัยรัตนโกสินทร์”
- หนังสือ “พระเมรุในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร”
- หนังสือ “เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร”
- หนังสือ “นวมินทราธิราชวราษสตุติ ร้อยกรองเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร”

หนังสือจดหมายเหตุ มีจำนวน ๖ รายการ ได้แก่

- หนังสือจดหมายเหตุ งานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร (จดหมายเหตุฉบับหลัก)
- หนังสือจดหมายเหตุงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ฉบับประชาชน

- หนังสือจดหมายเหตุนานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ฉบับสู่มวลชน

- หนังสือ “พระเสด็จสู่ฟ้า ราษฎร์ล้นอาลัย” ในโครงการกานท์กวีคีตการปวงประชาน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

- หนังสือและซีดีบทเพลงแสดงความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

- หนังสือจดหมายเหตุฉบับวิดิทัศน์ “ทรงสถิตในดวงใจ ไทยนิรันดร์”

ศูนย์สื่อมวลชน
ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุกระจายเสียง
และศูนย์ถ่ายทอดวิทยุโทรทัศน์

ศูนย์สื่อมวลชน

ศูนย์สื่อมวลชน และศูนย์ถ่ายทอดวิทยุ กระจายเสียง ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุโทรทัศน์

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้จัดตั้งศูนย์สื่อมวลชนขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่สื่อมวลชนไทยและสื่อมวลชนต่างประเทศ ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

พื้นที่ดังกล่าวสามารถรองรับสื่อมวลชนได้ประมาณ ๑,๑๘๐ คน ประกอบด้วย ๑) ศูนย์สื่อมวลชน (Press Center) ๒) ศูนย์ถ่ายทอดโทรทัศน์ (IBC) ๓) ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุกระจายเสียง ภายในติดตั้งอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ พรินเตอร์ จุดเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตความเร็วสูง พื้นที่แกล่งข่าว และให้บริการอาหารว่างพร้อมเครื่องดื่ม อาหารกลางวันและค่ำ สำหรับผู้ปฏิบัติงานถ่ายทอดสดและสื่อมวลชน

เวลาในการปฏิบัติงาน

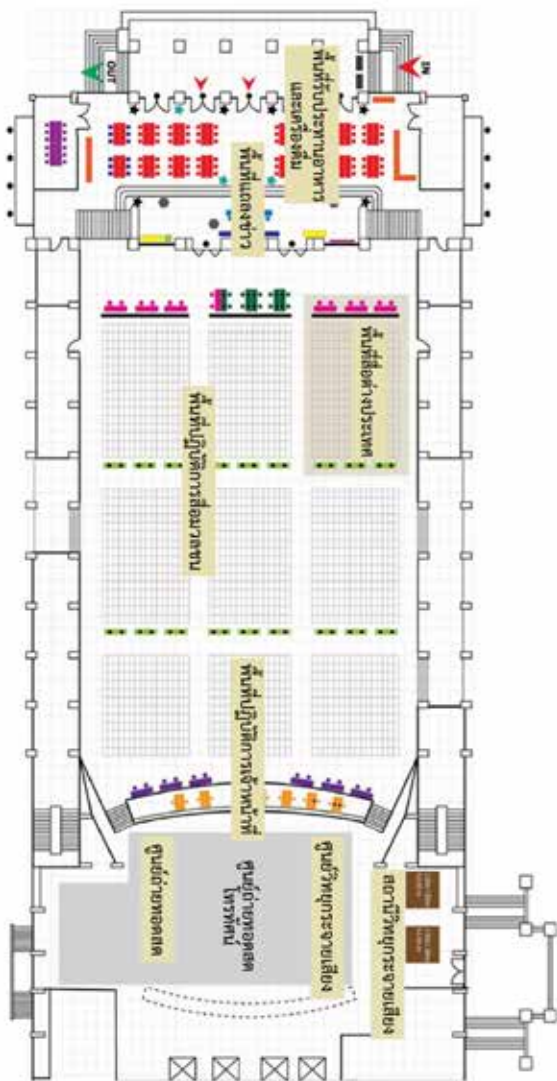
ศูนย์สื่อมวลชนเปิดให้บริการตั้งแต่วันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ น. สำหรับระหว่างวันที่ ๒๕ - ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ จะเปิดให้บริการแก่สื่อมวลชนที่ปฏิบัติงานตามหมายกำหนดการงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

ศูนย์สื่อมวลชน แบ่งพื้นที่เป็น ๕ ส่วนดังนี้

๑. ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุโทรทัศน์ และศูนย์ถ่ายทอดวิทยุกระจายเสียง
๒. ส่วนปฏิบัติงานสื่อมวลชน ซึ่งแบ่งเป็นสื่อมวลชนในประเทศ สื่อมวลชนต่างประเทศ
๓. ส่วนการแถลงข่าว และติดต่อสอบถาม
๔. ส่วนสถานที่บริการอาหารและเครื่องดื่ม
๕. ส่วนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ด้านภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

การบริการภายในศูนย์สื่อมวลชน

๑. ศูนย์สื่อมวลชนสามารถรองรับสื่อมวลชนทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ จำนวน ๑,๑๘๐ คน
๒. บริการเครื่องคอมพิวเตอร์จำนวน ๔๖ เครื่อง พร้อมอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง
๓. จุดปลั๊กอินสำหรับบริการสื่อมวลชนที่ใช้คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก
๔. บริการอาหาร และเครื่องดื่มระหว่างปฏิบัติงาน
๕. การถ่ายทอดงานพระราชพิธี ผ่านระบบทีวีภายในศูนย์สื่อมวลชน
๖. การถ่ายทอดงานพระราชพิธีผ่าน www.kingrama9.th และ Facebook Page ศูนย์ข้อมูลข่าวสารงานพระบรมศพ

หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

๗. บริการดาวน์โหลดภาพถ่ายรีวชนวนพระบรม
ราชอิสริยยศ ทางเว็บไซต์ www.kingrama9.th

การให้บริการอินเทอร์เน็ตภายในศูนย์สื่อมวลชน

เนื่องจากประเทศไทยได้ประกาศใช้ “พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐” แก้ไขเพิ่มเติมโดย “พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐” มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นต้นไป เหตุผลที่ต้องมี พ.ร.บ. ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เนื่องจากคอมพิวเตอร์ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของเรามากยิ่งขึ้น การใช้งานคอมพิวเตอร์โดยมิชอบโดยบุคคลใด ๆ ก็ตาม ที่ส่งผลเสียต่อบุคคลอื่น รวมไปถึงการใช้งานคอมพิวเตอร์ในการเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นเท็จหรือมีลักษณะลามกอนาจาร จึงต้องมีมาตรการขึ้นมาเพื่อเป็นการควบคุมตนเอง ศูนย์สื่อมวลชนในฐานะผู้ให้บริการการเข้าสู่อินเทอร์เน็ต จำเป็นต้องเก็บรักษาข้อมูลตามพระราชบัญญัติ ดังนี้

๑. “ข้อมูลการจราจรทางคอมพิวเตอร์” ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร ที่บอกถึงแหล่งกำเนิด ต้นทาง ปลายทาง เส้นทาง วันที่ เวลา ปริมาณ ระยะเวลา

ชนิดของบริการหรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องเก็บไว้ไม่น้อยกว่า ๙๐ วัน นับแต่วันที่ข้อมูลนั้น ๆ เข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ และในกรณีจำเป็น พนักงานเจ้าหน้าที่จะสั่งให้ผู้ให้บริการ เก็บข้อมูลไว้เกิน ๙๐ วัน แต่ไม่เกิน ๒ ปีเป็นกรณีพิเศษ เฉพาะรายและเฉพาะคราวก็ได้

๒. ข้อมูลของผู้ใช้บริการ ได้แก่ ชื่อ นามสกุล เลขประจำตัวประชาชน USERNAME หรือ PIN CODE จะต้องเก็บรักษาไว้ไม่น้อยกว่า ๙๐ วัน นับตั้งแต่การใช้บริการสิ้นสุดลง

จึงขอความร่วมมือจากสื่อมวลชนทุกท่านที่ใช้บริการ เข้าสู่อินเทอร์เน็ตหรือติดต่อถึงกันโดยประการอื่นผ่าน ระบบคอมพิวเตอร์ ณ ศูนย์สื่อมวลชนหอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในระหว่างงานพระราชพิธี ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร กรุณาปฏิบัติตามระเบียบที่ศูนย์สื่อมวลชนแจ้งให้ทราบด้วย

ข้อปฏิบัติภายในศูนย์

๑. ผู้ใช้บริการในศูนย์สื่อมวลชนต้องเป็นสื่อมวลชน ที่มีบัตรสื่อมวลชนพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพฯ หรือบัตรสื่อมวลชนที่ออกโดยกรมประชาสัมพันธ์

๒. ห้ามถ่ายภาพพื้นที่ปฏิบัติงานศูนย์ถ่ายทอดวิทยุ โทรทัศน์

๓. แต่งกายสุภาพ ตามข้อกำหนดการแต่งกายของ
สื่่อมวลชน

๔. ต้องติดบัตรสื่่อมวลชนตลอดเวลาที่อยู่ในบริเวณ
ศูนย์สื่่อมวลชน

บัตรเข้า-ออก ศูนย์สื่่อมวลชน

บัตรประเภท DAY PASS

สื่่อมวลชนที่ไม่มีบัตรประจำตัวพิเศษสื่่อมวลชน และ
ไม่ได้ปฏิบัติงานบนอัฒจันทร์ สามารถเข้ามาใช้บริการใน
ศูนย์สื่่อมวลชน หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
โดยใช้บัตรประจำตัวสื่่อมวลชนที่กรมประชาสัมพันธ์ออกให้
แลกกับบัตรประเภทรายวัน ณ จุดประชาสัมพันธ์

ภาพบัตร Day Pass

ข้อปฏิบัติการเข้าบันทึกภาพงานพระราชพิธี
ถวายพระเพลิงพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร
ณ พระเมรุมาศ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง
ระหว่างวันที่ ๒๕ - ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

๑. ช่างภาพของหนังสือพิมพ์ / นิตยสาร / สถานี
โทรทัศน์/สถานีโทรทัศน์ดาวเทียม / สถานีโทรทัศน์ดิจิทัล
ที่มีบัตรประจำตัวสื่อมวลชนที่ออกโดยกรมประชาสัมพันธ์
เฉพาะงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพฯ เท่านั้น

๒. ช่างภาพที่ได้รับอนุญาตให้เข้าบันทึกภาพได้นั้น
ต้องไปลงทะเบียนตามจุดอัมพันท์ที่กำหนด เพื่อรับปลอก
แขนและรับการตรวจอุปกรณ์กล้องจากกองกำกับการตำรวจ
สันติบาล ทั้งนี้ จะต้องติดปลอกแขนสื่อมวลชนของกรม
ประชาสัมพันธ์ที่แขนขวาควบคู่กับการติดบัตรประจำตัว
พิเศษตลอดเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่

๓. สื่อมวลชนจะต้องบันทึกภาพตามจุดอัมพันท์
ที่กำหนด และยืนประจำที่จนกว่าริ้วขบวนจะสิ้นสุดหรือ
เสร็จสิ้นพระราชพิธีในแต่ละจุดอัมพันท์เท่านั้น

๔. ขณะที่ริ้วขบวนซึ่งประกอบด้วยพระบรมวงศา
นวนค์ เสด็จพระราชดำเนินในริ้วขบวนผ่านจุดอัมพันท์
ที่ปฏิบัติอยู่ สื่อมวลชนทุกท่านต้องถวายความเคารพและ
ห้ามเคลื่อนย้าย

๕. การแต่งกาย

ชาย - สูทสากลสีดำไม่มีลวดลาย (ตัดเย็บด้วยเนื้อผ้าเดียวกัน) สวมเสื้อเชิ้ตด้านในแขนยาวสีขาว ไม่มีลวดลาย ผูกเน็คไทสีดำ สวมกางเกงสแล็ค (ไม่ใช่กางเกงขาสลับ) ติดปลอกแขนทุกซ์สีดำด้านซ้าย (นำมาเอง) รองเท้าหนังสีดำ ถุงเท้าสีดำ เข็มขัดสีดำ

- ผมตัดสั้น

หญิง - สูทสากลสีดำไม่มีลวดลาย (ตัดเย็บด้วยเนื้อผ้าเดียวกัน) สวมเสื้อเชิ้ตด้านในแขนยาวสีขาว ไม่มีลวดลาย ผูกเน็คไทสีดำ สวมกระโปรงยาวคลุมเข่า ติดปลอกแขนทุกซ์สีดำด้านซ้าย (นำมาเอง) รองเท้าคัทชูหุ้มส้นสีดำ กรณีสัปดาห์ให้ใช้ส้น

- ผมยาวต้องเกล้าผมให้เรียบร้อย

ตัวอย่าง การแต่งกายของสื่อมวลชน

หมายเหตุ ห้ามใส่แว่นตาดำ / หมวก / กางเกงยีนส์ / รองเท้าผ้าใบ / ห้ามไว้หนวดเครา/ ผู้ชายห้ามใส่ตุ้มหู

พื้นที่ที่สื่อมวลชนสามารถเข้าปฏิบัติงานได้

- MPC (Main Press Center) คือ ศูนย์สื่อมวลชน
- STAND คือ จุดอัดฉันท์บันทึกภาพสำหรับสื่อมวลชน
- IBC (International Broadcasting Center) คือ ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุโทรทัศน์

การจัดทำบัตรประจำตัวพิเศษสื่อมวลชน

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ ได้จัดทำบัตรประจำตัวพิเศษสื่อมวลชน โดยเปิดให้ลงทะเบียนล่วงหน้าทางออนไลน์ทางเว็บไซต์ www.kingrama9.th หรือยื่นด้วยตนเอง ณ กรมประชาสัมพันธ์ ระหว่างวันที่ ๑๕ กรกฎาคม - ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยสื่อมวลชนสามารถรับบัตรประจำตัวพิเศษได้ภายในวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐

แนวทางปฏิบัติงานของช่างภาพ สื่อมวลชนที่มีบัตรประจำตัวพิเศษ เพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำข่าวและบันทึกภาพริ้วขบวนพระราชอิสริยยศพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ต้องเลือกพื้นที่ปฏิบัติงานบนอัดฉันท์ที่กำหนดไว้ ๑๒ จุด และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติการเข้าบันทึกภาพที่ได้แจ้งในคู่มือนี้

ภาพบัตรประจำตัวพิเศษสื่อมวลชน

ปลอกแขน

เพื่อความเป็นระเบียบในการรักษาความปลอดภัย สำหรับสื่อมวลชนที่ปฏิบัติงาน ณ จุดอับจนันท์ คณะกรรมการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ฯ ได้จัดทำปลอกแขน เพื่อใช้ในงาน พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยแบ่งเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

สื่อมวลชนประจำอัมจันทร์ : ปลอกแซนสีขาว แถบสีดำ
ด้านบนและล่าง ปักโลโก้ กรมประชาสัมพันธ์พร้อมหมายเลข
ประจำอัมจันทร์ จุดที่ ๑ - ๑๓ โดยเลขตัวแรกคือหมายเลข
อัมจันทร์ เลขตัวที่ ๒ คือ ลำดับของสื่อมวลชนที่ปฏิบัติ
งานบนอัมจันทร์

ทีมงานโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย :
ปลอกแซนสีขาว แถบสีดำด้านบนและล่าง ปักโลโก้ ทรท
สีธงชาติ

ข้อปฏิบัติสื่อมวลชนของกองกำกับการ ๑ กองบังคับการ
ตำรวจสันติบาล ๓ กองบัญชาการตำรวจสันติบาล ในงาน
พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

มารยาทในการถ่ายภาพ

๑. ต้องอยู่ในอาการสุภาพเรียบร้อย และต้องถวาย
ความเคารพทั้งก่อนและหลังการถ่ายภาพ
๒. การแต่งกายชุดสุภาพ บุรุษชุดสูทสากล สุภาพ
สตรีชุดกระโปรง รองเท้าหุ้มส้น
๓. กล้องที่จะนำมาบันทึกภาพ ต้องผ่านการตรวจ
และติด Tag ที่ได้รับอนุญาตจากตำรวจสันติบาล
๔. จะอนุญาตให้เฉพาะช่างภาพที่ลงทะเบียน และ
ติดปลอกแขนที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น
๕. ไม่แสดงกิริยา วาจา หรือมารยาทอันไม่สมควร
๖. ในการถ่ายภาพ ควรอยู่ห่างจากพระองค์ ๕ เมตร
เป็นอย่างน้อย
๗. ไม่ควรเบียดเสียดกันถ่ายภาพ หรือถ่ายภาพ
ลักษณะยื่นค้ำศีรษะผู้อื่น หรือยื่นกล้องถ่ายภาพในลักษณะ
ถ่ายภาพข้ามพระองค์

ข้อควรปฏิบัติในการบันทึกภาพ

๑. ต้องไม่ถ่ายภาพตรงพระพักตร์ ขณะที่พระองค์ทรงอยู่ในที่ประทับ

๒. ห้ามถ่ายภาพขณะเสด็จฯ ขึ้น หรือ ลงจากที่สูง เช่น บันได ฯลฯ

๓. ห้ามถ่ายภาพขณะเสวยเด็ดขาด

๔. ห้ามออกนอกสถานที่ที่เจ้าหน้าที่จัดไว้ วังตัดหน้า วังลูกนอน หรือห้องล้อม กีดขวางทางเสด็จฯ

๕. ให้บันทึกได้ในจุด หรือสถานที่ที่เจ้าหน้าที่ได้จัดไว้ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสมพระเกียรติ

๖. การใช้แฟลชใช้ได้ในทุกโอกาส แต่การฉายไฟไม่ควรเกิน ๑,๕๐๐ วัตต์ และควรอยู่ห่างจากที่ประทับประมาณ ๑๐ เมตร ขึ้นไป

๗. หากฝ่าฝืนมารยาท ข้อควรปฏิบัติหรือไม่เชื่อฟังคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ จะถูกริบบล็อกแขน และห้ามบันทึกภาพ

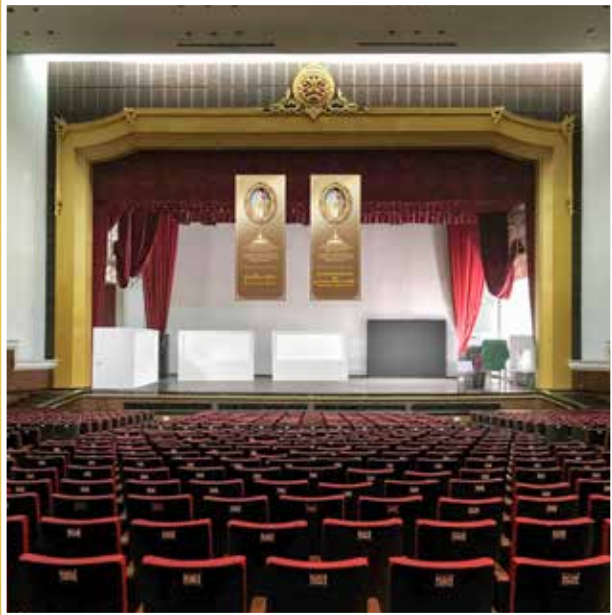
คำอธิบายอัฐจันทรและจุดปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน

อัฐจันทร	สถานที่ตั้ง	ขนาด	จำนวน (ตัว)	จำนวน สื่อมวลชน	หมายเหตุ
๑	หน้ากรมสวัสดิการ ทหารเรือ เยื้องตรงข้ามประตู เทวภิรมย์ (ด้านขวา)	๓x๖ เมตร	๑	๕๐	
๒	ฝั่งตรงข้ามเยื้อง ประตูช่องกุด	๓x๖ เมตร	๑	๕๐	
๓	บนถนนท้ายวัง เยื้องประตู อนงค์ารักษ์ (วัดโพธิ์)	๓x๖ เมตร	๑	๕๐	
๔	มุมหน้ากรมการ รักษาดินแดน		๑		ทีวีพูล
๕	หน้าสวนสราญรมย์	๓x๖ เมตร	๒ (ตัวละ ๕๐ คน)	๑๐๐	
๖	ทำเนียบองคมนตรี วังสราญรมย์	๓x๖ เมตร	๒ (ตัวละ ๕๐ คน)	๑๐๐	

คำอธิบายอัตราเงินและจุดปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน

อัตราเงิน	สถานที่ตั้ง	ขนาด	จำนวน (ตัว)	จำนวน สื่อมวลชน	หมายเหตุ
๗	หน้ากระทรวง กลาโหม ตรงข้ามประตู สวัสดิโสภณ	๓x๑๒ เมตร	๑	๑๐๐	
๘	หน้าศาลหลักเมือง	๓x๖ เมตร	๒ (ตัวละ ๕๐ คน)	๑๐๐	
๙	หน้าศาลฎีกา	๓x๘ เมตร	๑	๘๐	
๑๐	ฝั่งศาลฎีกาเยื้อง ถนนผ่ากลาง ท้องสนามหลวง	๓x๘ เมตร	๑	๘๐	
๑๑	เยื้องประตูทางเข้า พระเมรุมาศ	๓x๑๒ เมตร	๑	๕๐	
๑๒	เยื้องประตูทางเข้า พระเมรุมาศ	๓x๑๒ เมตร	๑	๕๐	
๑๓	หุ้มหน้า กรมศิลปากร (ตรงข้ามประตู วิเศษไชยศรี)	๓x๖ เมตร	๑	๔๐	

ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุโทรทัศน์ (IBC) และศูนย์ถ่ายทอดวิทยุกระจายเสียง

ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุโทรทัศน์ (IBC) และศูนย์ถ่ายทอดวิทยุกระจายเสียง

ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุโทรทัศน์ เป็นการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (NBT) สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (Thai PBS) และโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย เพื่อถ่ายทอดภาพและเสียงงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และส่งผ่านสัญญาณดาวเทียมไปทั่วโลกทางเครือข่าย Thai TV Global Network ของสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก และสถานีโทรทัศน์ภาคภาษาอังกฤษ NBT World ของกรมประชาสัมพันธ์ โดยได้รับความร่วมมือจากสถานีวิทยุโทรทัศน์ทุกสถานี ร่วมเผยแพร่ภาพและเสียงให้ประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศที่อยู่ในประเทศและต่างประเทศ ได้รับชมพระราชพิธีสำคัญโดยพร้อมเพรียงกัน ตลอดจนการให้บริการสำเนาเทปพระราชพิธีในครั้งนี้กับผู้สื่อข่าวต่างประเทศด้วย

ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุกระจายเสียง เป็นการปฏิบัติงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ เป็นแม่ข่ายให้สถานีวิทยุกระจายเสียงทุกสถานีทั้งภาคภาษาไทย และภาคภาษาต่างประเทศร่วมถ่ายทอดเสียงงานพระราชพิธีสำคัญนี้เช่นเดียวกัน

“ที่ของข้าพเจ้าในโลกนี้
คือการได้อยู่
ท่ามกลางประชาชน
ของข้าพเจ้า
นั่นคือคนไทยทั้งปวง ”

พระราชนิพนธ์ เรื่อง

“เมื่อข้าพเจ้าจากสยามมาสู่สวีทเซอร์แลนด์”

ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร